

Utdanningsvalg - Interesser og selvrealisering eller (kjønns) tradisjonelle valg?

*En kvalitativ studie av studenters egne fortellinger om utdanningsvalg
og fremtidsplaner.*

Kristin Stangerhaugen

**Masteroppgave i sosiologi
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Samfunnsvitenskapelig fakultet**

UNIVERSITETET I OSLO

Februar 2009

FORORD

Nå er oppgaven ferdig skrevet, og mange måneder med arbeid har blitt til et endelig produkt. Det er flere jeg gjerne vil trekke frem, og takke både i forbindelse med at oppgaven nå er skrevet og levert, og generelt. Først og fremst vil jeg takke min kjære familie - med en spesiell hilsen til mamma og pappa -, Jean Baptiste, og mine gode venner. Tusen takk for at dere alltid er der, for støtte og oppmuntring. Denne oppgaven er til dere også!

En stor takk rettes til hovedveileder Tove Thagaard, for god oppfølging, for å dele din kunnskap og erfaring med slike prosjekter og for faglige råd. Mange takk også til biveileder Helene Aarseth for interessante tips, og gode, konkrete tilbakemeldinger. Dere har vært til stor hjelp i arbeidet med oppgaven, og det har vært hyggelig å samarbeide med dere.

Tusen takk til informantene som har bidratt med sine erfaringer og fortellinger!

Kristin Stangerhaugen

Februar 2009

SAMMENDRAG

Denne oppgaven handler om utdanningsvalg. Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode, nærmere bestemt intervju. Jeg har intervjuet ti studenter som alle studerer på universitet, eller høyskole, og stilt dem spørsmål rundt valg av utdanning, og hvordan de gikk frem for å velge studier. Det er fem gutter og fem jenter i alderen 18 -25 år. Noe av poenget med å bruke kvalitativ metode, og intervjuform, er å forsøke å få fatt i hvilke tanker de selv gjør seg rundt dette med å velge, og på hvilket grunnlag de tar valg. I forhold til teori, anvender jeg bidrag fra Ulrich Beck, Ragnhild Brusdal, Jette Fog, Ivar Frønes, Anthony Giddens, Erving Goffman, Harriet Bjerrum Nielsen, Frode Nyeng, Monica Rudberg, Camilla Schreiner, Svein Sjøberg, Charles Taylor og Tove Thagaard.

Det å skulle velge studier, er for mange både et stort og viktig valg. Gjennom utdanning kan de unge være med å forme sin egen fremtid. Det kan være ulike grunner til å studere. Det kan være at de lenge har hatt et ønske om å studere videre, det kan være at de velger å studere på grunnlag av interesser og evner de har, kanskje har de en spesiell jobb i sikte, eller det kan være at de har lyst til å studere men at selvet valget er litt tilfeldig. Alle informantene har tatt et valg når det gjelder utdanning, men grunnene er ulike. Analysen viser både felles trekk og ulikheter. Et inntrykk dataene gir, er at de unge ønske å videreutvikle seg på en måte som de anser for å være best og som er fruktbar for fremtiden deres. For mange representerer valget en kombinasjon av at de gir uttrykk for at de ønsker en karriere og at studiet i seg selv skal være meningsfylt for dem. En viktig side ved valgprosessen er at valget de tar på en eller annen måte gir uttrykk for hvem de er, og at det er et valg de kan stå inne for og som de føler er riktig for dem. I tillegg til valg og beslutningsprosesser, er fremtidsplaner en viktig dimensjon i analysen. Hvilke planer og perspektiver har de unge når det gjelder fremtiden. I forhold til valg av studier, er det interessant og se hvordan de ser for seg fremtiden. Temaer som karriere og familie er sentrale i denne sammenhengen. Utdanning kan for mange være viktig i forhold til hvordan de ønsker at livet skal bli i fremtiden. Mange uttrykker at de ser for seg at de skal holde på med studier og studierelaterte ting en viss periode, men har samtidig en plan som tilsier på hvilket tidspunkt de gjerne ser at også andre ting enn studier begynner å bli aktuelle, som jobb, partner, og barn. Selvrealisering og selvpresentasjon er begreper jeg anvender for å analysere hva utdanningsvalg handler om. De unge jeg har intervjuet fremhever det verdifulle ved å ha mulighet til å gå videre med studier innen noe de selv synes er interessant og viktig.

INNHALDSFORTEGNELSE

FORSIDE	1
FORORD	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING	6
1.1 SOSIOLOGISK OG SAMFUNNSMESSIG RELEVANS:	7
1.2 KORT OM UNDERSØKELSEN MIN:	7
1.3 PROBLEMSTILLING:.....	8
1.4 PRESENTASJON AV NOEN VIKTIGE STUDIER SOM REPRESENTERER BAKGRUNNEN FOR MIN STUDIE:	8
1.5 PRESISERING AV EGNE PROBLEMSTILLINGER:	14
1.6 GANGEN I OPPGAVEN:.....	14
2 TEORI	16
2.1 VALG:	16
2.2 VALGPROSESSER SETT I LYS AV MODERNITET OG KUNNSKAPSSAMFUNNET:	17
2.3 UTDANNINGSVALG OG KJØNN:	27
2.4 SELVREALISERING OG SELVPRESENTASJON:	31
2.4.1 <i>Selvrealisering</i> :	31
2.4.2 <i>Selvpresentasjon</i> :	34
2.5 SELVREALISERING OG SELVPRESENTASJON I FORHOLD TIL VALG:.....	35
3 METODE	36
3.1 VALG AV METODE:	36
3.2 GANGEN I ET KVALITATIVT FORSKNINGSOPPLEGG:	37
3.3 PROSJEKTSKISSEN:.....	38
3.4 INTERVJUGUIDE:	39
3.5 ETISKE OVERVEIELSER:	41
3.6 UTVALGET:.....	42
3.6.1 <i>Jentene i utvalget</i> :	44
3.6.2 <i>Guttene i utvalget</i> :.....	44
3.7 INTERVJUSITUASJONEN:	44
3.8 ANALYSE AV MATERIALET:	48
4 ANALYSE	51
4.1 DEL I: ”DET VIRKELIGE (UTDANNINGS) VALGET”	51
4.2 DEFINISJON AV VALG:.....	51
4.3 INNDELING I KATEGORIER:	52
4.4 PRESENTASJON AV KATEGORIENE:	53
4.4.1 <i>Dobbeltsporjenter</i> :	55
4.4.2 <i>Idealistjenter</i> :	58
4.4.3 <i>Ambisiøse gutter</i> :.....	61
4.4.4 <i>Interesseorienterte gutter</i> :.....	63
4.5 FELLESTREKK OG ULIKHETER VED KATEGORIENES UTDANNINGSVALG:	66
4.6 KONKLUSJON:	69
4.7 DEL II: FREMTIDSPERSPEKTIVER OG FREMTIDSPLEANER.....	71
4.8 KARRIERE:	71
4.8.1 <i>Dobbeltsporjenter</i> :	71
4.8.2 <i>Idealistjenter</i> :	72
4.8.3 <i>Ambisiøse gutter</i> :.....	73
4.8.4 <i>Interesseorienterte gutter</i> :.....	73
4.9 INTERESSER, LØNN, ELLER FLEKSIBLE ARBEIDSTIDER?.....	74

4.10	FELLESTREKK OG ULIKHETER VED KATEGORIENES SYN PÅ KARRIERE:	77
4.11	FAMILIE:	78
4.11.1	<i>Dobbeltsporjenter:</i>	78
4.11.2	<i>Idealistjenter:</i>	79
4.11.3	<i>Ambisiøse gutter:</i>	80
4.11.4	<i>Interesseorienterte gutter:</i>	81
4.12	FELLESTREKK OG ULIKHETER VED KATEGORIENES SYN PÅ FAMILIE:	82
4.13	KONKLUSJON:	83
4.14	DEL III: PERSPEKTIVER PÅ STUDIEVALG OG LIKESTILLING	83
4.15	KONSTRUERTE HISTORIER:	84
4.16	REAKSJONER PÅ HISTORIENE:	85
4.17	KONKLUSJON:	87
5	OPPSUMMERING AV ANALYSEN:	89
6	INTERVJUGUIDE.....	92
7	REFERANSELISTE	93
8	ANDRE REFERANSER.....	95

1 INNLEDNING

Selv i det likestilte Norge anno 2008 er det fremdeles slik at en del fag betraktes som tradisjonelle guttefag, eller tradisjonelle jentefag. Det har skjedd en forandring i dette mønsteret, blant annet ved at noen av de tidligere guttedominerte fagene som jus, medisin og samfunnsfag, i det siste er i ferd med å bli mer eller mindre dominert av jenter i de yngre generasjonene. Samtidig stiger andelen jenter i de mer klassiske jentefagene språk, undervisning og humanistiske fag (Brusdal, Frønes, 2000:63). Det norske arbeidsmarkedet er et av de mest kjønnsdelte i Europa, noe som blant annet kom frem gjennom evalueringen av Reform 94¹. Samtidig er Norge ”det landet i verden der menn og kvinner er mest likestilte, i følge en fersk rapport fra Verdens økonomiske forum²”. Likevel velger mange tradisjonelle veier når de skal velge utdanning.

I denne studien vil jeg se nærmere på utdanningsvalg. På den ene siden er individualisering et viktig begrep i forhold til rammen rundt et valg, samt senmoderne verdier som å realisere seg selv (Beck 1997, og Frønes 2006). På den andre siden velger mange fremdeles kjønnsstradisjonelt når de skal velge studier. En side jeg særlig vil utforske i det følgende, er om det å ha muligheten til å realisere seg selv og sitt potensial kan være en av sidene ved utdanning som vektlegges.

”Selvrealiseringskulturen er den moderne, rike befolkningens kultur. Det at store deler av befolkningen kan fokusere på hva som gir mening for meg i mitt liv, er et privilegium. Selvrealiseringens tidskonsum bygger på private familieressurser, men også på velferdssamfunnets støttesystemer, som nettopp åpner for individenes fokus på seg selv. Selvrealiseringens frihet gir en sterk kulturfølsomhet. Det betyr at tidsånden og de krefter som styrer den, i stor grad styrer de unges valg, valg som binder dem for livet” (Frønes 2006:56).

Jeg vil anvende perspektiver fra Ulrich Beck, Anthony Giddens, Charles Taylor, Ragnhild Brusdal og Ivar Frønes til å belyse sider ved utdanningsvalg. Ved å se materialet i sammenheng med annen forskning samt teori på feltet, vil sosiologien kunne brukes som et verktøy, eller en måte, å se sammenhenger på.

¹(<http://buv.utdanningsdirektoratet.no/index.db2?id=375>)

² <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2765136.ece>

Rapporten måler forskjellen mellom kjønnene på fire viktige områder - økonomisk deltakelse, utdanning, politisk deltakelse og helse spørsmål” <http://www.vg.no/nyheter/utenriks/artikkel.php?artid=522403>

1.1 Sosiologisk og samfunnsmessig relevans:

Hvordan studenter reflekterer rundt sitt eget utdanningsvalg, hva de trekker frem, og hvordan de ser på fremtiden er på mange måter interessant. Er vi mer kjønnsstradisjonelle enn vi gjerne tror? Det er interessant å se individualisering og selvrealisering i sammenheng med utdanning, og se gjennom studenters egne fortellinger hva som vektlegges. Sosiologien kan bidra med begreper og teorier som kan være med å sette disse fortellingene i sammenheng med samfunnet ellers.

I kunnskaps- og utdanningssamfunnet gir utdanning et bilde på hva du kan, men også av hva og hvem du er. "Å lykkes er et tegn på selvdisiplin, planleggingsevne og arbeidskapasitet" (Brusdal, Frønes, 2000:58).

En av fire har høyere utdanning, og blant dagens studenter er 60 % kvinner. I aldersgruppen 19-24 år, er 31 % i høyere utdanning³. I 1980 var det like mange gutter og jenter på universitetsforberedende linjer, og dobbelt så mange gutter som jenter sa de ville studere videre. Noen år senere, i 1991, var det flere jenter enn gutter på studieforberedende linjer, og like mange jenter og gutter som ønsket å studere (Brusdal, Frønes, 2000:62). Man ser videre at jentene, i løpet av 1990-tallet, kom i flertall også ved universiteter og høyskoler.

Med dette som bakgrunn, vil jeg senere i oppgaven presentere fem jenter og fem gutter som studerer mer eller mindre tradisjonelle jente – og guttefag i et individualisert samfunn (Beck 1997). Jeg vil utforske videre gjennom en kvalitativ undersøkelse hvordan disse studentene opplever sitt eget studievalg, hva de legger vekt på i beslutningsprosessen, og hvilke tanker de gjør seg om fremtiden – med vekt på familieliv og karriere.

1.2 Kort om undersøkelsen min:

For å finne ut mer om utdanningsvalg og beslutningsprosessene rundt dette valget, valgte jeg en kvalitativ tilnærming. Utvalget består av fem jenter og fem gutter som da de ble intervjuet var i aldersgruppen 19 – 25 år. Alle studerer på universitet eller høyskole.

Noe av poenget med å bruke kvalitativ metode, og intervjuform, er å forsøke å få fatt i hvilke tanker informantene gjør seg rundt dette med å velge videre utdanning etter videregående skole, og på hvilket grunnlag de tar valg. I forhold til teori, anvender jeg bidrag fra Ulrich

³ (www.ssb.no/utdanning_tema/)

Beck, Anthony Giddens, Ragnhild Brusdal og Ivar Frønes som handler om individualisering og det moderne samfunn, samt selvrealisering.

1.3 Problemstilling:

- Hvordan opplever informantene sitt eget studievalg?
Er utdanningsvalget preget av å være reflektert, eller mer tilfeldig?
- Hva legger informantene vekt på i beslutningsprosessen?
Hvilke faktoren spiller inn når de skal velge utdanning?
- Skiller overveielser seg i stor eller liten grad mellom informantene i utvalget?
- Når utdanningsvalget er tatt; hvilke fremtidsplaner har informantene?
Hvilke fremtidsperspektiver gir de uttrykk for?

1.4 Presentasjon av noen viktige studier som representerer bakgrunnen for min studie:

”Bevisste utdanningsvalg”⁴, ”Rose prosjektet”⁵, ”Moderne jenter”⁶ og ”Likestillingsprosjektets barn”⁷ har på den ene eller andre måten utdanning som tema. Flere

⁴ (<http://buv:utdanningsdirektoratet.no/index.db2?id=375>). Prosjektet ble satt i gang av Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (KUF)

⁵ Rose prosjektet

”Jeg velger meg naturfag!

(... Hvem gjør egentlig det?)

Av: Camilla Schreiner og Svein Sjøberg, Universitetet i Oslo

⁶ ”Moderne jenter”

Av: Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg

⁷ «Likestillingsprosjektets» barn

Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom

fra 1992 til 2002

Av: Kristinn Hegna

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

av disse studiene viser at ungdom velger tradisjonelt når det gjelder utdanning, og at det er viktig å fokusere på bevissthet rundt utdanningsvalg⁸. De har funnet ut at ungdom generelt gir uttrykk for å ville jobbe med noe de synes gir mening, og de synes det er viktig å ha mulighet til å utvikle sitt potensial⁹. Dessuten har de funnet ut at handlingsmønstre ikke automatisk forandrer seg fordi individene er mer individualiserte, og opplever mer handlefrihet. Det kan heller være slik at valgene som tas begrunnes med andre faktorer enn før¹⁰. Dette ville jeg undersøke ved å intervjuer jenter og gutter som faktisk velger kjønnsstradisjonelt i dag.

Bevisste utdanningsvalg¹¹ ble satt i gang blant annet fordi norsk ungdom i 1996/1997 viste seg å velge både utdanning og yrke mer tradisjonelt enn på flere tiår. Det norske arbeidsmarkedet er et av de mest kjønnsdelte i Europa, noe som blant annet kom frem gjennom evalueringen av Reform 94¹².

Prosjektet skulle først og fremst fokusere på siste del i denne målsettingen¹³, og departementet forklarer hovedmålet til prosjektet slik: ”Å bidra til at ungdom får hjelp til å foreta bevisste utdanningsvalg i størst mulig grad uavhengig av tradisjonelle kjønnsroller og å bidra til å skape et arbeidsmarked som i mindre grad preges av tradisjonell kjønnsdeling”.

Prosjektet skulle særlig rette fokus mot ” og søke å påvirke forhold som bidro til en skjev kjønnsfordeling i rekrutteringen til videregående opplæring og i siste instans til

⁸ Jmf ”Bevisste utdanningsvalg”, ”Rose prosjektet”

⁹ Jmf ”Rose prosjektet”

¹⁰ Jmf ”Likestillingsprosjektets barn”

¹¹ Prosjektet ”Bevisste utdanningsvalg” ble satt i gang av Kirke- utdannings- og forskningsdepartementet (KUF). Det var et utprøvings- og utviklingsprosjekt i Møre og Romsdal, Oppland, Oslo og Rogaland, og ble gjennomført i perioden 1996 – 2000. Evalueringen av dette prosjektet sto Sintef Teknologiledelse IFM for.

¹² (<http://buv:utdanningsdirektoratet.no/index.db2?id=375>).

Prosjektet var en del av flere tiltak i en større satsning fra KUF. Satsningen hadde denne målsettingen: ”Styrke yrkes- og utdanningsveiledningen slik at ungdom blir i bedre stand til å foreta bevisste utdanningsvalg i samsvar med den enkeltes ønsker og muligheter og samfunnets og arbeidslivets behov, i størst mulig grad uavhengig av tradisjonelle kjønnsroller” (<http://buv:utdanningsdirektoratet.no/index.db2?id=375>).

¹³ Se flere målsettinger over, under note 3.

arbeidsmarkedet”. Veien frem til dette hovedmålet skulle i følge departementet, gå gjennom tre delmål¹⁴: ”Kvalifisere og motivere jenter og gutter til å foreta bevisste yrkes- og utdanningsvalg der kjønns spesifikke tradisjoner spiller en underordnet rolle”. Videre både å ”identifisere og i størst mulig grad tilpasse sider ved rammebetingelsene for opplæringen som gjør utradisjonelle yrkes- og utdanningsvalg mulige”. Også det å ”utvikle gode modeller for samarbeid mellom arbeidsliv og aktuelle instanser i regionen/ fylket for å motivere arbeidslivet for å ta i mot dem som har valgt utradisjonelt” var viktig.

Dette prosjektet skilte seg fra tidligere prosjekter og tiltak fordi det satte fokus på både gutter og jenter. Tidligere prosjekter og tiltak har hatt tendens til å sette søkelyset på jentene. De tiltakene som hadde vært overfor guttene hadde fått mindre oppmerksomhet og hadde i mindre grad blitt dokumentert. Tidligere hadde man mer kunnskap og erfaring om jentenes situasjon, og deres erfaringer rundt utradisjonelle utdannings- og yrkesvalg. Ved å legge vekt på gutters utdanningsvalg åpnet prosjektet for ”nybrottsarbeid”¹⁵. Dette er relevant i forhold til min studie fordi det fokuserer på utdanningsvalg og det å være seg bevisst sine muligheter.

Å gjerne ville ha ”både – og”, det å se for seg både spennende studier/ en spennende karriere, og fremtidig familieliv, er noe som jeg også skal se nærmere på i analysen. Dette er relevant i forhold til sentrale sider ved studien som fremtidsperspektiver og fremtidsplaner, og ikke minst syn på eget studievalg og likestilling.

I ”Moderne jenter”¹⁶, har Nielsen og Rudberg (2006) intervjuet tre generasjoner kvinner hvor utdanning spiller en viktig rolle i flere av fortellingene. ”I den korte historiske perioden som

¹⁴ Tiltakene skulle omfatte både motivering for utradisjonelle utdanningsvalg, tilrettelegging under utdanningen, og tilrettelegging av læretiden, og ses i sammenheng med hverandre.

¹⁵ <http://buv:utdanningsdirektoratet.no/index.db2?id=375>.

¹⁶ ”Moderne jenter”

Av: Harriet Bjerrum Nielsen, professor ved Senter for kvinne – og kjønnsforskning, og Monica Rudberg, professor ved Pedagogisk forskningsinstitutt. Begge er ved Universitetet i Oslo. Til denne boken har forfatterne intervjuet tre generasjoner kvinner; 22 unge kvinner, deres mødre og mormødre, for ”å undersøke unge kvinner i et generasjonsperspektiv” (fra bokens forord).

Prosjektet har vært finansiert av Norges forskningsråd.

våre tre generasjoner representerer, har utdanning gått fra å være et *privilegium* for de få til å bli en *rettighet* for de mange (Nielsen og Rudberg 2006:268). De skriver at ”for yngste generasjon oppfattes utdanning åpenbart ikke som et privilegium, og heller ikke som en rettighet det er nødvendig å kjempe for. Det er snarere en *nødvendighet* som må gjennomføres for overhodet å ha en sjanse i dagens samfunn” (Nielsen og Rudberg 2006:272).

Forfatterne trekker frem at mange av jentene ga uttrykk for å ville ha ”både familie og et selvutviklende yrke. Denne tosidige satsning har gjort at man har kalt denne generasjonen [den yngste generasjonen] en ”både – og” – generasjon, som ”vil ha alt”. Det var bare et fåtall i deres undersøkelse som enten ikke uttrykte ønske om å få barn, eller trodde at de kom til å få det (Nielsen og Rudberg 2006:275). Det er imidlertid her snakk om unge jenter, og at livsplanene deres neppe er ferdige (Nielsen og Rudberg 2006:275). Med andre ord holdes det åpent for at meninger og oppfatninger kan forandre seg med tiden.

Schreiner og Sjøberg (2006) har i sin rapport presentert data som viser at ungdom i alle land vil arbeide med noe de finner viktig og meningsfullt, og med noe som stemmer med deres holdninger og verdier (Schreiner og Sjøberg, 2006:49). Videre sier forfatterne i rapporten at ”uansett hva slags prioriteringer ungdom gjør i forhold til egenskaper ved en framtidig jobb, kommer det fram at så godt som alle – både jenter og gutter – synes det er viktig å ha mulighet for å utvikle seg selv, sine kunnskaper og sine talenter, å kunne ta selvstendige valg og å arbeide med noe som er viktig, som gir mening, og som svarer til deres egne holdninger og verdier (Schreiner og Sjøberg 2006:51).

Dette er et viktig poeng som også bidrar til å underbygge fokus på selvrealisering, som blant andre Frønes (2006) peker på. De fant i denne studien at det er viktig å ha mulighet til å utvikle sitt potensial, og holde på med noe som anses som meningsfullt. Dette kan knyttes til den kommende analysen, hvor jeg vil se nærmere på om det å ha mulighet til både å utvikle seg selv og sitt potensial og drive med noe som oppleves som meningsfullt trekk har sammenheng med utdanningsvalget til informantene.

”Unge mennesker forlanger å få oppleve utdanningen som personlig interessant og utviklende, for bare da kan de være tro mot seg selv, sin identitet og sine idealer” (Schreiner og Sjøberg, 2006:50).

Hegna (2005) fant i ”Likestillingsprosjektets” barn¹⁷ at handlingsmønstrene, ved blant utdanningsvalg, ikke nødvendigvis forandres som en følge av økt individualisering. Hun trekker frem at det kan være andre måter å begrunne valg på, noe som er svært relevant i forhold til min studie. Jeg vil se nærmere på nettopp dette; både jentene og guttene som er intervjuet til denne oppgaven er i gang med mer eller mindre (kjønns) tradisjonelle studier. Samtidig kan det tenkes at Frønes (2006) poeng om selvrealisering og dens rolle har noe å si for valget. Resultatene fra dette Nova prosjektet kan på mange måter knyttes til sentrale sider ved min studie.

I rapporten sammenlignes jenter og gutter i videregående skole, for å undersøke om det finnes en forskjell i forhold til utdanningsambisjoner. Mer presist ser forfatterne på om utdanningsplanene til jenter og gutter, etter videregående skole, påvirkes av om de går på allmennfag eller yrkesfaglig studieretning. Dessuten søker forfatterne å se på om ambisjonene påvirkes av hvor de bor; i en stor by, eller i mer spredt bygde strøk (Hegna 2005, 68,69:162).

¹⁷ «Likestillingsprosjektets» barn

Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom
fra 1992 til 2002

Av: Kristinn Hegna

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

NOVA Rapport 21/05

Ung i Norge 1992 og *Ung i Norge 2002* er to landsdekkende spørreskjemaundersøkelser
blant skoleelever på ungdomstrinnet og i videregående

skole i Norge. Totalt deltok om lag 12 000 elever i hver av undersøkelsene. I

1992 var svarprosenten på 97 prosent og i 2002 var svarprosenten 92,3. ”Analyser og tekst er gjort av Kristinn Hegna. Imidlertid er flere av kapitlene i rapporten også delvis bygget på resultater fra *Ung i Norge 1992-2002* som andre forskere ved NOVA og andre steder har publisert tidligere” (Hegna 2005:2).

”Utgangspunktet for denne rapporten er spørsmålet om det er blitt større likhet eller større forskjeller mellom gutter og jenters holdninger og atferd i løpet av tiåret 1992 til 2002” (Rapport 21/05, 18:162). Det står videre at et av de viktigste målene, i et likestillingspolitisk perspektiv, har vært ”retten til arbeidsdeltakelse og lik lønn for likt arbeid” (Hegna 2005, 12:162).

”Det er lenge siden unge gutter ble oppmuntret til skolegang mens unge jenter «ikke hadde behov» for mer enn det nødvendige av leseferdigheter fordi de uansett ikke trengte det for å stille i huset eller på gården. Å gi jenter og kvinner like muligheter til utdanning har lenge vært en viktig målsetting, og i universitets- og høyskolesystemet i Norge finner vi i dag en overvekt av kvinnelige studenter (60 prosent er kvinner)”, se ssb i Hegna (2005)¹⁸ (Hegna 2005, 11:162).

Rapporten trekker blant annet frem følgende dimensjon i endringsbildet når det gjelder jenter og utdanning: ”det ser ut til at jenters lyst og evne til å ta egne valg, deres individualitet og selvstendighet også brukes til å velge det som er tradisjonelt kvinnelig. Økt selvstendighet og frihet til å velge endrer ikke nødvendigvis handlingsmønstre, fordi tradisjonelle valg bare begrunnes på nye måter” (Hegna 2005, 6:162). Dette er svært relevant i forhold til min studie - hva som trekkes frem som begrunnelser for valgene. Hegna trekker også frem at når det gjelder utdanningsvalg, ”at kvinner og menn velger ulike fagretninger – er det ikke skjedd endringer i løpet av de siste 20 år, når det gjelder høyere utdanning (Støren og Arnesen 2003)” (Hegna 2005, 11,12:162). Dette kan også settes i sammenheng med fokuset i ”Bevisste utdanningsvalg”, nemlig bevisste valg som et alternativ til kjønnsstradisjonelle valg.

Som i flere av de tidligere nevnte prosjektene, handler denne oppgaven om unge mennesker og utdanning. Mens flere av disse prosjektene omhandler ”yngre ungdom”, fokuseres det i min undersøkelse på studenter som allerede har tatt et utdanningsvalg og er i gang med studier etter videregående skole. Disse studentenes refleksjoner og fortellinger i etterkant av valget kan likevel sees i sammenheng med de nevnte prosjektene.

Denne studien kan på den måten være med på å belyse sider ved tidligere forskning som handler om utdanningsvalg, og refleksjoner rundt dette. Gjennom denne kvalitative studien, kan sider ved utdanningsvalg – som beslutningsprosesser – trekkes frem og kaste lys over enkelte prosesser som er sentrale når det gjelder utdanning og utdanningsvalg.

Prosjektene representerer en relevant bakgrunn for min undersøkelse, fordi de trekker frem ulike sider ved utdanning, som de tidligere nevnte funnene. Sammenhenger mellom

¹⁸ <http://www.ssb.no/emner/04/02/40/utuvh/>

utdanningsvalg og kjønn spiller også en viktig rolle, og kan være med å danne en bakgrunn for de delene i min analyse hvor dette kommer inn som et viktig tema.

Mens flere av studiene baserer seg på kvantitative data og ofte fokuserer spesielt på jentene, vil jeg i denne studien gjennom en kvalitativ undersøkelse forsøke å kaste lys over andre sider ved utdanning og utdanningsvalg når det gjelder både jenter og gutter. Jeg vil i analysen gjennom informantenes egne fortellinger og erfaringer utforske nærmere hvilke tanker og refleksjoner de selv gjør seg rundt sitt valg av utdanning, hvilke sider som er viktige for dem, og hvilke fremtidsperspektiver og fremtidsplaner de gir uttrykk for.

1.5 Presisering av egne problemstillinger:

- Er det å ha mulighet til å realisere seg selv og sitt potensial viktig i fortellingene om utdanningsvalg?
- Er det slik at individualisering spiller en viktig rolle, samtidig som dette begrepet også rommer fokus på individet og dets muligheter, bidrar til at man kan velge utdanning etter ønske, så lenge det oppleves som genuint fra den som tar valget?
- Er det slik at det å synes at utdanningen er meningsfull, eller fører til en meningsfull jobb er en viktig begrunnelse for valg?
- Er det slik at de samme valgene gis nye begrunnelser? Med andre ord – er det slik at verdier som å realisere sitt potensial er en grunn til å velge studier? Og med det som følge at både kjønnstradisjonelle studier, og andre alternativer [andre utdanninger] kan begrunnes likt?

1.6 Gangen i oppgaven:

Etter innledningen kommer teoridelen. Her forklares og beskrives de teoretiske perspektivene som oppgaven trekker på, og de begreper som brukes i analysen utdypes. Begrepene bruker jeg til å forklare sider ved utdanningsvalget.

I metodedelen står det om hvordan arbeidet med oppgaven har gått, med tanke på det metodiske. Valg av metode, hvordan arbeidsprosessen har vært, utvalget og metodiske beslutninger.

Etter dette kommer analysen. Her analyserer jeg materialet fra intervjuene, og setter det i sammenheng med teorien og begrepene jeg bruker for å beskrive hva utdanningsvalg kan sies

å handle om. Analysen er delt opp i tre deler, som hver tar for seg hvert sitt tema; valg, fremtidsperspektiver og fremtidsplaner og perspektiver på studievalg og likestilling. Gjennom hele analysen følger det med utsagn fra de informantene som kan være med på å belyse det, eller de, temaet/ene som tas opp. Gjennom idealtypiske konstruksjoner vil jeg se nærmere på hvilke eventuelle likheter og forskjeller de ulike kategoriene har seg i mellom.

Til slutt i oppgaven følger en oppsummering av de viktigste punktene i studien.

2 TEORI

I denne oppgaven er valg et sentralt poeng. Jeg fokuserer på utdanningsvalg, og beslutningsprosessene rundt. Dette kapitlet beskriver perspektiver jeg bruker for å forstå hva som karakteriserer samfunnet og kulturen. Begreper som fremhever perspektiver på moderniteten og kunnskapssamfunnet er relevant for å studere utdanningsvalg.

Jeg vil anvende teoretiske bidrag fra Ulrich Beck, Ragnhild Brusdal, Ivar Frønes, Anthony Giddens, Erving Goffman, Frode Nyeng og Charles Taylor. Jeg har valgt disse perspektivene fordi jeg synes de gir en relevant bakgrunn, og de kan belyse sider ved materialet. De har på ulike måter interessante teorier og begreper som jeg ønsker å bruke i analysen av materialet. For å kaste lys over sider ved utdanningsvalg og kjønn, anvender jeg bidrag fra Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg, Camilla Schreiner og Svein Sjøberg.

Videre følger en presentasjon av disse bidragene, i sammenheng med begreper som ”modernitet”, ”kunnskapssamfunnet”, ”autentisitet”, ”selvrealisering” og ”selvrepresentasjon”. ”Selvrealisering” og ”selvrepresentasjon” er spesielt viktige for å belyse utdanningsvalg.

”Selvrealisering” og ”selvrepresentasjon” er begreper jeg anvender for å analysere hva utdanningsvalg handler om, mens de andre begrepene brukes kan bidra til å danne en kontekst til materialet. Dessuten er de relevante i forhold til et av kjernebegrepene i oppgaven, som er ”valg”. Dette kapitlet er delt inn i to hoveddeler, som til sammen beskriver oppgavens fokus; ”valg” og ”selvrealisering” og ”selvrepresentasjon”. Denne rekkefølgen er for å skape en sammenheng mellom de teoretiske bidragene og den påfølgende analysen av materialet.

2.1 Valg:

I forhold til utdanningsvalg, kan flere begreper brukes til å forstå hva dette valget egentlig handler om, eller på hvilket grunnlag det er tatt. Jeg har tolket det slik at selvrealisering og selvrepresentasjon er viktige sider ved et utdanningsvalg. Når det gjelder hvorfor akkurat disse begrepene tolkes som sentrale, kan det sees i sammenheng med andre begreper som modernitet, kunnskapssamfunn, og autentisitet. Den teoretiske bakgrunnen gir perspektiver på den kulturen som preger vårt samfunn. Sentrale bidrag er fra: Ulrich Beck, Ivar Frønes,

Ragnhild Brusdal, Charles Taylor, og Frode Nyeng. Bidragene handler om ”modernitet”, ”kunnskapssamfunn”, og ”autentisitet”, og er med på å danne bakgrunnen for valgprosesser.

2.2 Valgprosesser sett i lys av modernitet og kunnskapssamfunnet:

Begrepene ”modernitet” og ”kunnskapssamfunnet” kan representere en relevant bakgrunn for valgprosesser. Hvordan kan valg sees i forhold til dette? I kunnskapssamfunnet er utdanning verdsatt, og oppleves også for informantene som viktig og noe det er verdt å bruke tid på. Hvis valget om hva de skal studere, også kan sees i sammenheng med hvem de er, blir valget i tillegg til å være viktig, eksistensielt (Brusdal og Frønes 2000, Frønes 2006).

Når Beck (1997) snakker om å være aktiv i forhold til egen skjebne, kan et eksempel på dette i et kunnskapssamfunn være utdanning. Valgene som ungdom tar, er ikke helt tilfeldige selv om de kan være mer eller mindre reflekterte. Ungdommene er del av et kunnskapssamfunn som verdsetter utdanning, og som også verdsetter personlig realisering. Videre kan man hevde at det å ta et utdanningsvalg gitt disse rammene, ikke er det store valget for informantene i seg selv, men at det ”største” valget ligger i å bestemme seg for hva de skal studere. De har muligheter til å bruke litt tid på å finne ut av hva de vil studere, dersom de ikke allerede vet det. De har muligheter til å forme sin fremtid gjennom utdanning og finne noe de liker og som de kan tenke seg en jobb/karriere innenfor. Uansett hvilken type valgprosess som finner sted hos den enkelte informant, kan man hevde at det er en sammenheng mellom denne prosessen og ønsket om å realisere seg selv.

Også autentisitet er relevant i forhold til valg. Det kan være ulike ting som gjør seg gjeldende, uansett kan autentisitet representere en bakgrunn for å forstå valg. Det kan virke som om at det å ta valg på riktig grunnlag er det som både oppleves som riktig av den som tar det, men samtidig oppfattes slik av andre. Videre følger perspektiver fra Brusdal og Frønes, som kan være med å tydeliggjøre at det er utdanningsvalg som er utgangspunktet, så følger perspektiver fra Beck for å vise hvordan det kan sees i lys av bredere endringstrekk i det moderne samfunnet.

I forhold til selvrealisering mener Frønes at ”det privilegium som før nærmest var aristokratisk, å kunne bruke tida til å filosofere over hva jeg skal bruke tida til, og å søke etter hva det er jeg ”virkelig vil”, nå er blitt allment. Noen vil hevde at her ser vi psykologiens

behovshierarki: Etter at man har dekket grunnleggende behov, vokser det fram generasjoner av unge mennesker som legger vekt på realisering av indre potensial” (Frønes 2006:51).

Handling er rettet mot realisering av intensjoner. Når det gjelder motivasjonen som ligger bak intensjonene, er de farget av fortiden, samtidig som de er påvirket av ideer for fremtiden. I tillegg er motivasjonen påvirket ”av kulturelle og institusjonelle forhold, hvilke muligheter som finnes, og hvordan ulike sosiale gruppers posisjoner står i forhold til mulighetene” (Frønes 2001:61). Mennesker kan også forstås som å ha ulike mål og preferanser. På grunn av dette optimaliserer man ulike ting, det vil si mens noen vil satse på karriere, kan andre velge å ta ut mer fritid. Valgene bunnar i aktørens preferanser. Disse preferansene forstås som individuelle, selv om de også influeres av kulturelle mønstre. Poenget er at ulike mennesker optimaliserer ulike særegne forhold (Frønes 2001:46, 47).

Videre er det slik at ”aktøren kan søke å realisere altruistiske mål, moralske målsetninger, eller å ”realisere seg selv” ut fra visse ideer som ikke dreier seg om gevinst men om autenticitet” (Frønes 2001:47,48). Det eksisterer dessuten et bindeledd mellom optimaliserende handling og kulturelle mønstre. Forskjellige kulturer legger vekt på forskjellige handlingstyper og forskjellige verdier. Et viktig spørsmål i denne sammenheng, og også en viktig analytisk oppgave, blir å se på ”hva er det aktørene søker å maksimere? Hva er det som driver dem”? Det handler også om handlingsfeltets kjennetegn, og hva aktørene i det aktuelle feltet ser på som nyttig. ”Det er heller ikke bare slik at aktørene influeres av normer, de influerer også normene, de kan søke å skape normer som passer deres posisjon og strategier” (Frønes 2001:47,48). Aktører med samme intensjoner kan også utvikle ulike handlingskjeder. Dette kommer blant annet an på deres kompetanse, deres posisjoner og det kommer også an på hvilket handlingsfelt de befinner seg i (Frønes 2001:49).

”Det postindustrielle samfunnet er også kunnskapssamfunnet, utdanningssamfunnet, kompetansesamfunnet, informasjonssamfunnet, preget av globalisering og forandring” (Brusdal og Frønes 2000:30,31). De hevder at utdanning i kunnskapssamfunnet ikke bare illustrerer hva det er du kan, men også hvem du er. Med andre ord forstås ikke utdanning først og fremst som indikator for hvilke kunnskaper man har, men på hvilke egenskaper man har. ”Å lykkes er et tegn på selvdisciplin, planleggingsevne og arbeidskapasitet” (Brusdal og Frønes 2000:58). De sier videre at i kunnskapssamfunnet ”blir det å gjøre det godt i utdanningsløpet en indikator på personlige egenskaper like mye som på kunnskaper”. Dette

fordi utdanning i kunnskapssamfunnet ”i prinsippet er åpen for alle. Dette fører til økt oppmerksomhet rundt utdanning (Brusdal, Frønes 2000:58). Når det gjelder tidsbruk, vil det i kunnskapssamfunnet være en økning i tiden som går med til utdanning, både ”i forhold til livsløpet og i forhold til ukas timer” (Brusdal, Frønes 2000:59,60).

I følge Beck (1997), oppstår trangen og muligheten til å leve sitt eget liv i høyt differensierte samfunn. Menneskene blir stadig tvunget til å ta det ”egne liv” i egne hender. Han mener videre at det moderne samfunn ikke integrerer menneskene i sitt funksjonssystem som hele mennesker, det er tvert i mot avhengig av at individene bare delvis og tidvis tar del i samfunnet som evige vandrere mellom funksjonsområdene. Han sier at det egne sosiale livs sosiale form er nærmest bare et tomrom som det stadig mer utdifferensierte samfunn åpner. Dette fylles med uforenlige ting, tradisjonsrester, bivirkningsskrap. I hulrommene oppstår det blant ruinene lekeplasser for egne liv (Beck 1997:112).

”Hva i all verden er det som driver folk til nettopp å gripe etter stjernene i deres ”eget liv”?” spør Beck (Beck 1997:11). Han sier videre at for mange er svaret klart – det er menneskene i seg selv som er grunnen. Menneskene med sin vilje, sine økende krav, sin boblende eventyrlyst, den minskede beredvillighet til å stå på pinne, innordne seg og gi avkall på. Det er noe av det som ligger bak (ibid). Ved å se det på den måten, dukker det imidlertid opp nye spørsmål som hvordan man eksempelvis skal forklare at mennesker i mange land på jorden samtidig ønsker å ta kontrollen over sine liv. Beck stiller spørsmål om det er en form for egoisme – epidemi som man kan komme til livs med en dose etikk? (Beck 1997:111) Eller kan man se de enkelte som gløder og kjemper for sitt ”eget liv” som budbærere for en mer dyptgripende forandring?(Beck 1997:112) Denne kampen for et ”eget liv”, resulterer den for et eget og samtidig i en ny forstand, sosialt liv, i en evolusjonær forandring som grunnleggende forandrer de vestlige samfunn? (ibid).

Beck (1997)sier at mennesker må leve sitt liv under betingelser som unndrar seg deres kontroll. Dette kan for eksempel være trafikkforbindelser og lokale innkjøpsmuligheter. Når det gjelder føringer som kommer fra de store institusjonene, nevnes blant annet utdanning og arbeidsmarked (Beck 1997:112,113). Blant annet innenfor utdanningssystemet munner flere føringer ut i en oppfordring til at man skal forme livet på egen hånd. Han hevder at sosialstatens rettighetsnormer gjør den enkelte til mottaker av ytelser, med det til følge at regelen om å organisere sitt eget liv får stadig sterkere gjennomslagskraft. De nye føringene

gjør at man selv må gjøre noe, bli aktiv oppfinnsom og smart, utvikle ideer, være raskere og smidigere, mer kreativ, for å vinne fram i konkurransen. Dette gjelder hver dag, og alle blir aktører, konstruktører og sjonglører, samt iscenesettere av i sin biografi og sine sosiale nettverk (Beck 1997:113). På grunn av de institusjonelle føringene, er det "egne liv" fordømt til aktivitet. Deltakelse i aktiviteter må være blant annet være bevisst for at det skal kunne være meningsfullt å snakke om "et eget liv". Et viktig poeng er at man må bli aktiv i forhold til skjebnen, som på den måten kan bli "egen skjebne", eget liv (Beck 1997:114). Her kan man se for seg elementer fra uttrykk som "å være sin egen lykkes smed", eller "helten som mester situasjonen" (ibid).

Beck sier videre at alternative metaforer som forestiller det egne livet som en "sementblokk" er feilaktig, da han viser til at uten aktivitet i forhold til skjebnen gir ikke snakket om "eget liv" mening. Å ha en slik handlingsforpliktelse har også en negativ side, ved at det å mislykkes blir personlig å mislykkes (Beck 1997:114). Det "egne liv" er også refleksivt. Individene blir ofte stilt overfor "motstridende krav", hvilket krever en aktiv livsførsel (Beck 1997:117). Å "realisere seg selv" er ikke bare individuelle mål, men kan også være en erstatning for det offentlige, nemlig baksiden av de problemer som følger med, og som del-systemene velter over på de plutselig "myndige borgerne og nedborgerne" (Beck 1997:117).

Beck mener at nødvendigheten av å realisere seg selv går hånd i hånd med oppbindingen av hver enkelt i globale sammenhenger (Beck 1997:117). Det "egne livs" sosiale struktur oppstår med fortløpende differensiering og individualisering, "mer presist: med individualiseringen av klasser, kjernefamilier og kvinnelige normalbiografier". Gruppekategoriene i industrisamfunnet blir på denne måten transformert (Beck 1997:118). Også de tradisjonelle livssituasjoner blir beslutningsavhengige; de "må velges, forsvares og rettferdiggjøres i forhold til andre mulige valg og leves med personlig risiko". I denne forstand er det "egne liv" en sen moderne livsform som er høyt verdsatt (ibid).

Et sentralt poeng hos Beck er det "egne livs" sosiale arkitektur mellom individualisering og globalisering. Han mener at både det egne og globale livs paradoksale struktur kan utfoldes teoretisk i en tankefigur som moderniseringen selv anvender på industrisamfunnet, nemlig "refleksiv modernisering". "Med dette menes ikke først og fremst absolutt refleksjon av modernisering, men "refleksivitet" i betydningen utilsiktet, ofte uforutsett selvkritikk, selvforandring (Beck 1997:120). Moderniteten både undergraver og forandrer forutsetningene

og rammebetingelsene for modernisering av industrisamfunnet. Dette skjer for eksempel i betydningen globalisering og individualisering (Beck 1997:120). Et annet poeng ved ”refleksiv modernisering”, er at strukturer ikke lenger kun reproduseres, de må også forhandles om, besluttet, rettfærdiggjøres og noen ganger også finnes opp på nytt (Beck 1997:120).

”I det moderne samfunn smelter yrkesvalg og eksistensielle valg sammen: Hva og hvem skal jeg bli?” (Frønes 2006:54). Frønes (2006) bruker betegnelsen ”unge voksne” om unge som er fra rundt 20 år og opp til etableringsalderen. Han hevder at noe av det som er spesielt med denne fasen ”er at den er rettet mot venner og sosialt liv, mot modning, selvrealisering og mot utdanning”. Han sier videre at ”mens utdanningsvalg tidligere i stor grad fulgte tradisjoner og stabile ideer om hva som ga status og inntekt, er moderne valg av utdanning og yrke et eksistensielt valg; det er viktig å velge noe som kan bidra til en videre personlig realisering, ikke bare til inntekt og karriere” (Frønes 2006:51).

Autentisitetens etikk er særegent ved den moderne kultur, den begynte mot slutten av det attende århundret, og bygger på tidligere former for individualisme. Kravet den stiller moderne kulturer, er at hver enkelt person tar et ansvar for sin tenkning (Taylor 1998:39). Når det gjelder tidligere moralske oppfatninger, ble det å være i kontakt med en kilde betraktet som en essensiell del av fullverdig eksistens. Denne kilden kunne eksempelvis være Gud eller ”det godes idé”. Nå blir den kilden som skal få kontakt med noe som befinner seg dypt inne i oss selv. Taylor hevder dette er en del av den moderne kulturens massive subjektive vending, en ny form for innadvendthet, som gjør at vi begynner å oppfatte oss selv som vesener med indre dyp. ”Til å begynne med utelukker ikke tanken om at kilden er inne i oss selv, at vi er relatert til Gud eller til ideene. Det kan tvert om sees på den måten at veien innover nettopp fører til disse” (Taylor 1998:40).

Han viser videre til Jean- Jacques Rousseaus poeng om at vår moralske frelse kommer gjennom at vi gjenfinner autentisk moralsk kontakt med oss selv. Videre tar Taylor med et poeng som han forbinder med Herder, som fremmer ideen om at hver enkelt av oss har en særegen måte å være menneskelig på. Hver person har sitt eget ”mål”, en idé som har kommet til å stikke svært dypt i den moderne bevissthet (Taylor 1998:42).

I følge Taylor gir dette en ny betydning til det å være tro mot seg selv, og det er et kraftfullt moralsk ideal som vi har overtatt – et ideal som knytter avgjørende moralsk til det å ha kontakt med seg selv og sin indre natur (Taylor 1998:42,43). Det å være tro mot seg selv betyr også å være tro mot sin egen originalitet, hvilket er noe som bare jeg kan artikulere og oppdage. I det øyeblikk den artikuleres, definerer jeg også meg selv. Dette er bakgrunnsforståelsen som det moderne autentisitetssidealet og selvrealiseringsmålet bygger på (Taylor 1998:43). ”Det er dette som gir mening til ideen om å ”gjøre dine egne greier”, ”finne deg sjæl” ”(Taylor 1998:43). Man kan tenke seg at mennesker som befinner seg innenfor denne samtidens autentisitetskultur vil forsøke å forme sine liv i lys av nettopp dette idealet (Taylor 1998:45).

Taylor (1998) søker å vise hvordan de formene som velger selvrealisering uten hensyn til de kravene som stilles av våre bånd til andre, og de kravene som springer ut av noe mer eller annet enn menneskelige begjær og forhåpninger, ødelegger betingelsen for autentisiteten selv (Taylor 1998:48). I følge Taylor går samtidens autentisitetskultur i retning av en myk relativisme, hvilket styrker en generell antakelse om verdisubjektivisme. Ting har ikke betydning i seg selv, men har betydning fordi folk vurderer dem som betydningsfulle, enten fordi de bestemmer seg for det, eller fordi ubevisst og ufrivillig bare føler det slik. Taylor mener at dette er galskap, da handlinger uten spesielle forklaringer ikke nødvendigvis gir en forståelig oppfatning. På den andre siden – dersom et bestemt utsagn eller en handling gir mening bare med en bestemt forklaring, vil den også være åpen for kritikk (Taylor 1998:49). Det at man føler ting på en bestemt måte, kan aldri være grunn nok til å respektere et standpunkt. Dette fordi følelser ikke kan bestemme hva det er som er betydelig, og slik mener Taylor at myk relativisme ødelegger seg selv (Taylor 1998:50). Han mener at ting blir viktige mot en bakgrunn av forståelser, en slags horisont. Denne horisonten er det viktig å ikke underkjenne eller benekte som bakgrunn, dersom vi er ute etter å gi oss selv en meningsfull definisjon. Taylor hevder dette er en type selvødeleggende trekk som skjer ofte i vår subjektivistiske sivilisasjon. Han sier at ved å vektlegge det legitime i det å velge blant flere muligheter, kan man ofte ende opp med å frata de ulike mulighetene deres betydning. Han hevder at ”mangfoldets” retorikk er sentral for samtidens autentisitetskultur (Taylor 1998:50).

Alle valg er like mye verdt, ettersom de er frie valg og fordi de setter verdi på noe. Her er, i følge Taylor, det subjektivistiske prinsippet som impliserer myk relativisme virksomt. Dette

på sin side en form for implisitt benektelse av at det forut for valgene eksisterer betydningshorisonter der noe er viktig, andre ting mindre viktig, og noe totalt uviktig. For Taylor blir framhevelsen av verdi forurenset av dens forbindelse med en annen ledende idé, nemlig selvbestemmende frihet. Denne ideen er spesielt ansvarlig for den vekten som blir lagt på valget som det avgjørende, og også for glidningen mot myk relativisme (Taylor 1998:51).

En sentral lærdom er at autentisitet ikke kan forsvares på måter som får de betydnings givende horisonter til å kollapse. Selv den følelsen av at betydningen i mitt liv kommer av at det har blitt valgt – altså et tilfelle der autentisiteten er grunnet på selvbestemmende frihet – er avhengig av forståelsen av at det, uanhengig av min vilje, fins noe som er edelt, modig og følgelig betydningsfullt for å forme mitt eget liv. Taylor mener at det dreier seg om et bilde av hvordan menneskelige vesen er. Bildet er plassert mellom det å velge selv- dannelse og på den andre siden, enklere måter å ordne seg på, tilpasse seg massen og så videre. Dette blir da betraktet som et sant bilde som blir oppdaget, og ikke skapt gjennom en beslutning hvor horisontene er gitt. Dersom ingen valg er mer betydelige enn andre, kan det bety at ideen om selv – valg blir triviell.

For at selv- valg skal kunne gi mening som ideal må noen spørsmål være viktigere enn andre, idealet om selv – valg forutsetter at andre spørsmål enn selv- valg er av betydning.

”Dette idealet ville ikke kunne stå på egne bein fordi det krever en horisont av betydelige spørsmål som bidrar til å bestemme i hvilken forstand selvdannelse er betydningsfullt. I så fall ville selv- valg være umulig som et moralsk ideal” (Taylor 1998:52). ”Det er dette som gjør at de formene i samtidskulturen som er så konsentrert omkring selvrealisering i motsetning til samfunnet eller naturens krav, som stenger ute historie og solidaritetsbånd, påfører seg selv sitt eget nederlag”. Taylor sier videre at i den grad folk søker et moralsk ideal her, så er denne utestengningen av selvet fordummende, og det kan ødelegge betingelsen for at idealet kan bli virkeliggjort. Med andre ord: min identitet kan bare defineres på bakgrunn av ting som betyr noe. ”Bare dersom jeg eksisterer i en verden der historie, naturens krav, mine medmenneskers behov, medborgerlige plikter, kall fra Gud eller noe annet av tilsvarende karakter, har avgjørende betydning, er det mulig å definere en egen identitet som er noe mer enn triviell” (Taylor 1998:53). Han mener videre at ”autentisiteten ikke er fiendtlig til krav som har sin opprinnelse hinsides selvet, den forutsetter slike krav” (Taylor 1998:53). Han sier også at

dersom dette er tilfellet, så er det noe man kan si til dem som er opphengt i de trivialiserte former for autentisitetskultur - fornuften er ikke maktesløs (Taylor 1998:54).

En kritikk av den moderne autentisitetskulturen går på at den oppmuntrer en rent personlig forståelse av selvrealisering, ”og at den derfor gjør betydningen av de ulike forbindelsene og fellesskapene som personer trer inn i, rent instrumentell” (Taylor 1998:55). Dette står i kontrast til enhver sterk forpliktelse overfor et fellesskap, på et bredere sosialt nivå, mens den på det mer intime nivået fostrer et syn på forhold som er slik at diss burde være underordnet selvrealisering. Oppsummert kan man si at det er de ulike partenes selvrealisering som er det primære, mens forholdet er sekundært. Fra et slikt ståsted, gir livsvarige bånd heller liten mening (Taylor 1998:55).

Taylor (1998) nevner to modeller for sosial eksistens som han hevder åpenbart er knyttet til den moderne selvrealiseringskulturen: den første baserer seg på universell rett, hvilket vil si at alle bør ha rett og evne til å være seg selv. Dette sier han, ligger også som et moralsk prinsipp inder den myke relativismen – ingen har rett til å kritisere andres verdier. For det andre vektlegger denne kulturen sterkt forhold i intimsfæren, da særlig kjærlighetsforhold. Hvordan passer denne vektleggingen av kjærlighet og familie sammen med vektleggingen av selvrealisering? Dette er noe jeg kommer nærmere inn på i analysekapittelet. Disse forholdene betraktes som de viktigste stedene der selvet kan både utforskes og oppdages. Det er også en av de viktigste formene for fullbyrdelse av selvet. Dette viser i følge Taylor at den moderne kulturen viderefører en gammel tendens som plasserer ”det gode livs tyngdepunkt” i ”dagliglivet” (Taylor 1998:57).

Et annet viktig poeng i den sammenheng, er at det samtidig illustrerer poenget med at for å bekrefte vår identitet, kreves det anerkjennelse av andre. I forhold til denne oppgaven, kan et eksempel på hvordan at informantene bekrefter sin identitet gjennom å velge den ene eller den andre utdannelsen. Gjennom et utdanningsvalg og fremtidsplaner, kan de formidle sin identitet, eller deler av den. Måten som våre identiteter formes i dialog med andre på, er i overensstemmelse eller i kamp med deres anerkjennelse av oss. Det kan sies at ”oppdagelsen og artikuleringen av dette faktum i sin moderne form fant sted i nær forbindelse med utviklingen av autentisitetsidealet” (Taylor 1998:57). Taylor hevder videre at man ”kan skille ut to endringer som sammen har gjort den moderne beskjeftigelsen med identitet og anerkjennelse uunngåelig” (ibid). Han peker på sammenbruddet av sosiale hierarkier som en

grunn til dette (Taylor 1998:57,58). ”Betydningen av anerkjennelse er blitt modifisert eller intensivert av den forståelsen av identitet som har sprunget ut av autentisitetsidealet” (Taylor 1998:59).

Autentisitetsidealet undergraver også på en avgjørende måte sosialt avledede identifikasjoner. Taylor peker på at slik det vokste fram, blant annet hos Herder, byr dette idealet individene til å oppdage sin egen, og originale, væremåte. Dette må gjøres innenfra, og kan med andre ord ikke avledes sosialt (Taylor 1998:59). Dette, å oppdage sin identitet, vil imidlertid ikke bety at det samme som at den utarbeides alene og i ensomhet, det er noe som drøftes fram gjennom ulike typer av dialog med andre. På den måten avhenger egen identitet på dialogiske relasjoner med andre, og det har alltid vært en slags form for avhengighet (Taylor 1998:59,60). Han hevder at man i de før moderne tider ikke snakket om ”identitet” og ”anerkjennelse” fordi det ikke ble problematisert. Det forholder seg annerledes i det begrepet blir gjenstand for tematisering (Taylor 1998:60).

I dag er anerkjennelsens betydning allment akseptert, og både det intime plan og det politiske plan har blitt formet av det voksende autentisitetsidealet. I kulturen som har oppstått rundt dette, spiller anerkjennelse en avgjørende rolle (Taylor 1998 60,61). Videre sier han at sett i lys av den forståelsen av anerkjennelse som har utviklet seg de siste to hundreårene, og som stadig utvikler seg, kan man se hvorfor autentisitetskulturen har gitt forrang til henholdsvis: på det sosiale nivået, hvor rimelighetsprinsippet krever at alle har en lik sjanse til å utvikle sin egen identitet, og at de identitetsformende kjærlighetsforholdene har avgjørende betydning i intimsfæren (Taylor 1998:62). ”Identiteter endres faktisk. Vi former den som identiteten til en person som dels har levd og dels vil fullføre det å leve et helt liv. Jeg definerer ikke en identitet for ”meg i 1991”, snarere prøver jeg å gi mening til mitt liv slik det har vært og slik jeg projiserer det videre på basis av slik det har vært” (Taylor 1998:64).

Det er Taylors mest kjente tese at mennesket er et selvfortolkende og derigjennom et selvskapende vesen. Det er hans grunnleggende filosofiske idé. Tesen består av to deler (Nyeng 2000:124). I følge Nyeng, er noe av målet for Taylor ”å forstå mennesket som en robust subjektivitet”. Med dette menes ”å hva det vil si å være et helt menneske. Et menneske som streber etter å finne et sammenhengende helhetssyn på sitt liv” (ibid). Han sier videre at det er modernitetens menneskebilde og samfunnssyn som er Taylors utgangspunkt (ibid).

Når det gjelder den moderne menneskeforståelsen, er det et viktig poeng at individene ser etter sin egen unikhet (Nyeng 2000:22). Ved å sette det enkelte individet i fokus, kan man se både selvrealiseringspotensialer og moralsk selvbestemmelse. Dette er nesten usynlig dersom man ser mennesket som "en brikke i fellesskapet". Gjennom å fokusere på nettopp det enkelte individet, blir man i stand til mulighetene som ligger i at "hver og én må finne sin egen form". Samtidig er det slik at dersom man "fristiller individet fullstendig fra sin sosiale og historiske situerhet – forsvinner muligheten for å snakke fornuftig om prisverdige målsettinger og sammenhengende livsplaner. Mennesket blir "et sosialt atom uten evne til å uttrykke sine unik menneskelige kapasiteter" (Nyeng 2000:24). Nyeng forklarer at slik handlingsbegrepet brukes i det daglige, dekker det to forhold. Det ene er den fullførte handlingen, det som kan sies å være resultatet. Den andre er den pågående prosess som også er en del av handlingen, og som kan sies å være "når den handlende er i ferd med å realisere seg en fremtidsplan, et utkast til et resultat" (Nyeng 2000:65).

Livshistorien er en måte å forstå sin nåtid på, og det er også gjennom livshistorien at "handlingene får mening ved å være en del av noe større. Denne livshistorien konstrueres rett som det er, det kan være et forsøk på å gi mening til nåtidige valg. Dette skjer ved at de plasseres i "den riktige større sammenhengen. Det blir et redskap for å forstå sitt eget liv, sine egne valg. Ved å plassere dem i den riktige større sammenhengen". Måten dette gjøres på er ikke helt subjektiv, og historien trenger å ha referanse til "en horisont som tilfører den mening som del av noe menneskelig – et menneskelig prosjekt".

Enhver livshistorie må være "intersubjektiv forståelig". Livets hovedbegivenheter er ikke fast og uforanderlig, men hva som er nettopp livets hovedbegivenheter kommer an på den fortellingen som fortelles nå. "Hva som er med i fortellingen, avgjøres av hva som ønskes forstått. Akkurat nå. Mennesket skaper seg selv, sitt liv, i etterkant" (Nyeng 2000:73). "Et reelt (selv) forståelsesprosjekt må innebære en forpliktelse overfor et stadig livs formende ideal, og ikke kun springe ut av et ønske om å forstå enkelthandlinger eller enkeltreaksjoner. Bare slik blir vi i stand til å forstå oss selv som bærere av et potensial også for reell moralsk vekst – mot en livsvei som innebærer at livets mange goder er satt sammen til et velproporsjonert hele" (Nyeng 2000:74).

2.3 Utdanningsvalg og kjønn:

I forhold til utdanningsvalg og utvalget, er det slik at de fem jentene og de fem guttene som jeg har intervjuet i denne oppgaven har valgt mer eller mindre tradisjonelle jente – og gutteutdanninger. Altså kommer kjønn inn som en sentral del – både i intervjuene og ikke minst gjennom de to konstruerte fortellingene (disse presenteres i analysedelen) som er ytterst kjønnsbaserte. For å kaste lys på sider ved kjønnstradisjonelle yrkesvalg, kan studier fra Harriet Bjerrum Nielsen og Monica Rudberg, samt Camilla Schreiner og Svein Sjøberg anvendes.

I følge Nielsen og Rudberg (2006) vil de fleste jentene [eksempel fra jenter som er intervjuet til boken deres]”ha både familie og et selvutviklende yrke. Denne tosidige satsning har gjort at man har kalt denne generasjonen [den yngste generasjonen av jenter som er intervjuet til boken deres] en ”både – og” generasjon, som ”vil ha alt”. I denne karakteristikken ligger en antydning om ungdommelig omnipotens (det vil si fullstendig urealistiske forestillinger om at man makter alt). Studier viser imidlertid at unge jenter faktisk foretar mer eller mindre klare valg både i sine planer og i virkeligheten. En stor andel av jentene i en dansk studie som fulgte unge jenter fra de var 17 til 29 (fra 1980 til 1991), var verken opptatt av barn i sine framtidsdrømmer som 17 – åringer eller i det faktiske liv de levde som 29 – åringer: ”For dem ser morsrollen ikke du til at være prioritert særlig høyt som en del af deres kønsidentitet og som et selvutfoldelsesområde¹⁹” (Nielsen og Rudberg 2006:275).

Nielsen og Rudberg (2006) viser til en større dansk studie fra 90 – tallet, hvor det var ”over 2/3 av 17 – 19 åringer som ønsket seg barn (likt fordelt for gutter og jenter), mens snaut halvparten (noen flere jenter enn gutter) trodde at de ville få noen (Simonsen 1994). Det er med andre ord realistiske (eller pessimistiske) funderinger rundt muligheten av å innpasse barn i et framtidig kvinneliv som er slående i disse studiene, heller enn den urealistiske ideen om at man kan få alt” (Nielsen og Rudberg 2006:275).

De sier videre at det kun er ”et mindretall som ”vil ha alt”, hvis det å være hjemmeværende med barn når de er små, samtidig som man ivaretar en yrkeskarriere, betraktes som ”alt”. To tredjedeler av jentene vil ikke ha en slik løsning – de ønsker svangerskapspermisjon, dele barnepass med mannen, eller barnehage” (Nielsen og Rudberg 2006: 276). De sier at ”hos flere ser vi heller en nokså realistisk innrømmelse av at det finnes interesse motsetninger, enn

¹⁹ (Mortensen 1998:41)

”omnipotente” fantasier om at alt vil løse seg uten jentas egne konstruktive innsatser. At dette er en ambivalent prosess, fordi det handler om ulike viktige lyster som må veies mot hverandre, gjør ikke jentenes funderinger mindre realitetsorientert” (Nielsen og Rudberg 2006:276).

Nielsen og Rudberg (2006) sier videre at ”det er ikke bare den realistiske tilpasningen til en rolle som framtidig forsørger som jentenes tanker om familie og yrke forteller om. Drivkraften i disse valgene later like ofte til å dreie seg om en sterk fantasi om selvrealisering. For noen vil den romantiske drømmen, som så ofte satte sitt preg på mødrenes liv, snarere koples til utdanning og karriere enn til familiedannelse. Den romantiske drømmen er altså ikke borte i denne generasjonen, men den har kanskje oftere jenta selv som aktiv hovedperson, slik det oftest har vært for unge menn²⁰” (Nielsen og Rudberg 2006:277).

Schreiner og Sjøberg (2006) har blant annet sett på ungdoms prioriteringer når det gjelder fremtidig yrke. Selv om de peker på en del forskjeller mellom jenter og gutter, trekker de samtidig frem at kjønnsforskjellene ikke alltid er store når det gjelder prioriteringer og fremtidig yrke. Samtidig sier de at når det gjelder ”spørsmål om hvilke yrker de ønsker seg, er jenter og gutter likevel ikke er så like” (Schreiner og Sjøberg 2006:28).

De viser blant annet til, gjennom sin undersøkelse, at ”jenters og gutters ønsker om framtidig yrke bærer et mønster om stereotype jente – og gutte - roller. Med andre ord finner de en tendens til at jenter velger typiske jenteyrker og guttene typiske gutteyrker (Schreiner og Sjøberg 2006:29).

Schreiner og Sjøberg har i Rose prosjektet²¹, blant annet i den delen som tar for seg ulike kategorier og deres syn på utdanning og jobb, funnet yrker og bransjer som de mener

²⁰ (jf. forskning om jenters og gutters framtidsbilder fra 1970 – 80 – tallet, for eksempel Malmgren 1985. I selvbiografiforskning har man ofte funnet at kvinner sjeldnere enn menn bruker pronomenet ”jeg” (Fahlgren 1992)

²¹ Rose prosjektet

”Jeg velger meg naturfag!

(... Hvem gjør egentlig det?)

Av: Camilla Schreiner og Svein Sjøberg, Universitetet i Oslo

Rapport skrevet for Norges forskningsråd 2006

appellerer til forskjellige elevtyper. Nettopp disse resultatene kan sees i sammenheng med min studie, hvor jeg også ser på de ulike kategoriernes syn på eget utdanningsvalg og deres tanker om fremtiden. Funnene til Schreiner og Sjøberg er svært relevante for min studie, og kan bidra til å se funnene i min kvalitative studie i sammenheng med kvantitativ forskning av stort omfang, og slik kaste lys over eventuelt nye sider ved utdanningsvalg.

Schreiner og Sjøberg stilte blant annet følgende spørsmål: ”Hvilke faktorer spiller inn i unges valg av utdanning og yrke? Dessuten ble elevene spurt om de kunne trekke frem kvaliteter ved en fremtidig jobb som de anser for å være viktige. De utarbeidet en typologi for å bedre få fram nyansene i svarene. ”Hver type gjør sine særegne prioriteringer i forhold til framtidig yrke” (Schreiner og Sjøberg, 2006:50). Å bruke typologi er også en tilnærming som jeg tar i bruk i analysen, for å presentere utvalget, og lettere se eventuelle fellestrekk og ulikheter på tvers av kategoriene.

Schreiner og Sjøberg (2006) gir følgende navn til de ulike kategoriene: Tekno – japp, Myk – japp, Idealisten, Praktikeren og Realisten. De finner her at hver kategori representerer ulike prioriteringer når det gjelder syn på framtidig yrke. De fant at Tekno – jappen, som hovedsakelig er gutter, vil jobbe med eksempelvis ingeniørfag eller IKT fag, med teknologi og verktøy. Myk – jappen, som hovedsakelig er jenter, vil gjerne jobbe med og hjelpe andre mennesker, eller innen det sen moderne kreative. Felles for disse kategoriene er at ”de setter høyt sen moderne verdier som selvrealisering, selvutvikling, kreativitet og spenning, samt

”En studie av ungdoms prioriteringer ved valg av utdanning og yrke. Basert på ROSE (The Relevance of Science Education), en internasjonal studie av 15 åringers oppfatning av naturvitenskap og teknologi” (Schreiner og Sjøberg 2006).

Data som er innsamlet stammer fra 15 år gamle elever fra ca 40 forskjellige land. 25 av disse landene er med i rapporten. Elevene svarte på spørreskjemaer, og ble blant annet spurt om ”hvilke kvaliteter ved et framtidig yrke” de ville prioritere (fra forordet til prosjektet).

Prosjektet tar for seg ”hvilke prioriteringer ungdom gjør ved valg av utdanning og yrke, med et spesielt fokus på naturvitenskap og teknologi” (fra forordet til prosjektet). Det empiriske materialet som brukes i rapporten er innsamlet gjennom ROSE (The Relevance of Science Education). Det ble ledet av Svein Sjøberg fra universitetet i Oslo.

prestisjeorienteringer som å bli sjef og berømt og å tjene mye penger”(Schreiner og Sjøberg, 2006:50).

Videre finner forfatterne disse kategoriene: Idealisten er opptatt av ”å få arbeide med mennesker, dyr og miljø”. I forhold til de andre er hun ikke opptatt av status og høy lønn ”Hun er sikker på at hun ikke skal jobbe innen NT fag. Da velger hun heller å arbeide innenfor helse – eller sosial – sektoren (...)”. Idealisten er oftest en jente(Schreiner og Sjøberg, 2006:50).

Den de kaller for Praktikeren er veldig opptatt av å tjene mye penger, og jobbe praktisk. Praktikeren er oftest en gutt, og han vil gjerne ” – som alle andre – realisere seg selv; gjerne på et sted det skjer noe nytt og spennende”. I forhold til jobb ser han for seg å jobbe som håndverker eller mekaniker heller enn med mennesker, dyr og miljø, naturvitenskap og teknologi (Schreiner og Sjøberg, 2006:50,51).

Kategorien som kalles Realisten kan være både en jente og en gutt, og de er opptatt av å ”utvikle og realisere seg selv gjennom sitt arbeid”. De kan se for seg å jobbe innen naturfag eller teknologi. De kan også være fremtidige forskere. De kan fremstå som ”litt idealistisk ved å være relativt positive til en jobb innen miljø og relativt lite opptatt av prestisje i form av penger, lederjobb og berømmelse”. Ellers vil Realist – jenta jobbe med helsesaker, mens Realist – gutten gjerne tar en ingeniørjobb” (Schreiner og Sjøberg, 2006:51).

Schreiner og Sjøberg (2006) finner særtrekk ved kategoriene og deres fremtidsplaner. Det kommer frem at selvrealisering er viktig, og kan gi seg uttrykk på ulike måter. Dette kan sees i sammenheng med det Frønes (2001) kalles optimalisering, og er noe jeg skal se nærmere på i min studie.

Typologien er med på å illustrere blant annet at ”Noen unge, særlig jenter, velger jobb ut fra et ønske om å hjelpe andre mennesker og gjøre verden bedre. De velger kanskje psykologi, medisin, sosialarbeid, sosialøkonomi, utviklings – eller miljøstudier – eller de velger å bli lærere”. Noen ”søker å realisere sen moderne verdier knyttet til kreativitet, selvutvikling og synlighet”. De velger for eksempel film, eller media. Noen ”ønsker seg status i mer

tradisjonell forstand”. De velger kanskje å bli advokat eller aksjemegler ”(Schreiner og Sjøberg, 2006:51).

Individualisering er et sentralt begrep i deres studie, det er ”den prosessen i sen moderne samfunn som er mest karakteristisk for utviklingen av menneskers måte å oppfatte og forstå verden, omgivelsene og seg selv” De sier at ”enheten” i samfunnet er det enkelte individ – frisatt fra kollektive strukturer som sosial klasse, kjønnsroller, bosted og tradisjoner i familien og nærsamfunnet. I før – moderne, eller tradisjonelle, samfunn blir ens identitet i større grad overlevert og bestemt av tradisjoner, mens i det sen moderne er det opp til individet selv å konstruere og utvikle sin identitet gjennom en rekke personlige valg” (Schreiner og Sjøberg 2006:10).

Både tradisjonelle utdanningsvalg, balansen mellom fremtidig yrke og familieliv, samt individualisering er alle sentrale deler av min studie. Studiene fra henholdsvis Nielsen og Rudberg, Schreiner og Sjøberg, kan sees i sammenheng med den kommende analysen.

2.4 Selvrealisering og selvpresentasjon:

På bakgrunn av presentasjonen av perspektiver på ”modernitet” og ”kunnskapssamfunnet” skal jeg fremheve og definere begreper som har særlig referanse til utdanningsvalg.

”Selvrealisering” og ”selvpresentasjon” viktige deler av et utdanningsvalg. De beskriver på mange måter hva et slikt valg egentlig kan sies å handle om. Videre følger bidrag fra Ragnhild Brusdal, Ivar Frønes, Anthony Giddens, Charles Taylor, Frode Nyeng og Erving Goffman. Bidragene handler om ”selvrealisering”, og ”selvpresentasjon”. I tillegg til bidragene, er det en definisjon av selve begrepene, for å presentere hvordan de forstås og brukes i den kommende analysen.

På bakgrunn av de teoretiske perspektivene fremhever jeg begreper som jeg synes er spesielt viktige for å utdype utdanningsvalg. Jeg vil først definere dem kort, før jeg skriver mer utdypende om dem.

2.4.1 Selvrealisering:

Slik begrepet refereres til i sammenheng med analysen av materialet, forstås begrepet ”selvrealisering” som uttrykk for hva man vil med livet. Det viser til viktigheten av å finne

akkurat det man har lyst til å gjøre, det man synes passer. Selvrealisering henger sammen med det som oppleves som meningsfullt på en eller annen måte (Brusdal, Frønes 2000:111). Når det gjelder fokuset på det separate individet, har det kommet med fremveksten av det moderne. I moderniteten konfronteres individet stadig med valg (Giddens 1991: 74,75). Det blir opp til det enkelte individet å finne det som passer best gitt de mulighetene de har. Det å skulle realisere seg selv, kan også sees i sammenheng med tanken om at hver enkelt av oss har en egen måte å være menneske på. Dette betyr også at hver enkelt må finne hva det er å være seg selv (Taylor 1998:72).

I følge Brusdal og Frønes (2000), er ikke *selvrealisering* nytt som ord, men de hevder at det ikke er gammelt som et uttrykk for hva man vil med livet. Ordet selvrealisering ”refererer både til realisering, å få til nye, og til det unike meg. Selvrealisering betyr ikke enhver suksess, men å finne frem til det som nettopp jeg vil gjøre, det som er i overensstemmelse med meg selv” (Frønes, Brusdal 2000:111). De sier videre at selvrealisering henger sammen med mening, med andre ord – det som oppleves som meningsfullt. Man må finne frem til det ”som er godt eller best for meg” (Frønes, Brusdal 2000:112).

Selvrealisering er også en del ”av kulturen som legger vekt på individualitet og unikhhet, på ukonvensjonalitet og kreativitet, og samtidig understreker langsiktighet og plan. Man arbeider hardt for å nå sine mål, for å skape sin mening” (Frønes, Brusdal 2000:113). I forhold til det moderne arbeidslivet hevder de at man her i økende grad møter arbeidstakere som vektlegger at jobben skal være interessant. Med dette menes at jobben skal gi mening, og oppleves som meningsfull for den det gjelder. Den økonomiske siden, penger, har betydning, men det er det interessante aspektet ved jobben som er vesentlig (Frønes, Brusdal 2000:113). De viser til undersøkelser som handler om hva unge mennesker vektlegger når det gjelder jobben, og som forteller at den andelen som vektlegger ”fleksibilitet, selvstendighet og interessante oppgaver er viktige sider ved jobben, har økt fra 1989 til 1997” (Frønes, Brusdal 2000:113).

Det å leve i et sen moderne samfunn innebærer også å ta stilling til visse spørsmål, som hva man skal gjøre, hvordan man skal oppføre seg, hvem man skal være etc. Det er eksistensielle spørsmål som vi alle svarer på, på ulike måter, enten diskursivt eller gjennom vår dagligdagse sosiale oppførsel (Giddens 1991:70). Søken etter selv identitet er et moderne ”problem”. Ideen om at hver person har en unik karakter og spesielle potensialer som kan eller ikke oppfylles, er fremmed for før moderne samfunn. Bare med fremveksten av moderne samfunn,

og særskilt med differensiering av arbeidsdelingen, ble det separate individet senter for oppmerksomhet. (Giddens 1991:74, 75).

Moderniteten konfronterer individet med et komplekst mangfold av valg. Med dette følger ulike konsekvenser. I det høy moderne samfunn har man ikke noe annet valg enn å velge. Det er ikke bare slik at man følger livsstiler, valgene må hele tiden tas. En livsstil kan defineres som en mer eller mindre integrert sett av praksiser som et individ omfavner, ikke bare fordi slike praksiser oppfyller behov, men fordi de gir materiell form til en bestemt fortelling om selv identitet. Hvert av de små valgene en person gjør i det daglige, hva man skal ha på seg, hva man skal spise, hvordan man skal oppføre seg på jobb, hvem man skal møte senere på kvelden, bidrar til slike rutiner. Alle slike valg, samt større og viktigere valg med mer konsekvenser, er avgjørelser som ikke bare går på hvordan man skal handle, men hvem man skal være. Jo mer post tradisjonelt den settingen individet beveger seg i er, jo mer vil livsstil berøre selve kjernen til selv identiteten, hvordan den lages og omlages (Giddens 1991: 80,81). Selv identitet forstås av Giddens som selvet refleksivt forstått av individet i forhold til hans eller hennes biografi (Giddens 1991:244).

I følge Taylor er en måte å se på det som er blitt kalt ”narsissismens kultur”, spredningen av en type livsholdning som gjør selvrealisering til den viktigste verdien i livet, og som later til å akseptere få ytre eller moralske krav eller alvorlige forpliktelser overfor andre. Dette begrepet om selvrealisering opptrer som selvsentrert, derav betegnelsen ”narsissisme”. I følge Taylor bør denne kulturen betraktes som noe som delvis avspeiler en etisk streben, den som ligger i autentisitetssidealet, men samtidig en form som ikke tillater dens selvsentrerte former. Det forholder seg heller slik, mener Taylor, at disse heller fremstår som avvikende i lys av dette idealet (Taylor 1998:66). Det er en forestilling om at hver enkelt av oss har en særegen måte å være menneske på. Dette innebærer også at hver av oss må oppdage hva det er å være seg selv, en oppdagelse som kun kan gjøres ved å artikulere vår egenart. Vi oppdager hva vi har potensialet for å være ved å bli denne potensielle livsformen, ved å gjennom tale og handling gi uttrykk for hva som opprinnelig er oss (Taylor 1998:72).

I følge Taylor fordrer selvoppdagelse skaping, som han mener vil spille en avgjørende rolle for den retningen autentisitetssideen har utviklet seg i (Taylor 1998:73). Taylor sier videre at de krav som stilles om sannhet mot seg selv, kontakt med seg selv, harmoni med seg selv, kan være svært ulike de krav om rett atferd som vi forventes å stille til andre. Det er i

virkeligheten slik, hevder Taylor, at selve ideen om originalitet påtvinger oss den tanken om at autenticiteten må bekjempe noen av de reglene som påtvinges oss utenfra. Han sier det er en begrepsmessig forskjell mellom de to typer krav; de som angår å være tro på seg selv på den ene siden, og de som angår mellommenneskelig rettferdighet på den andre siden (Taylor 1998:74).

2.4.2 Selvpresentasjon:

Slik begrepet refereres til i sammenheng med analysen av materialet, forstås begrepet ”selvpresentasjon” i forbindelse med handlinger og syn på handlinger. Valg som er tatt, og handlinger som er gjort kan i tillegg til å vise at de har forstått hvem de er, samtidig skaper hvem de er. Slik får status som subjekt, og gjennom sin selvforståelse både konstruerer og rekonstruerer de sitt selv (Nyeng 2000:124,125). Når de er snakk om en for eksempel en samtale, oppfordres man til å tro at den man ser faktisk innehar de egenskapene han eller hun utgir seg for å ha (Goffman 1992:24). Selvpresentasjon er et begrep jeg bruker for å forstå hvordan personene presenterer seg selv i dialog med andre.

Det er underforstått når en person spiller en rolle at de som ser på skal ta det inntrykk han ønsker å gi alvorlig. De oppfordres til å tro at den de ser faktisk er i besittelse av de egenskaper han utgir seg for å ha, at den oppgave han utfører vil få de følger han stilltiende påstår, og at forholdene i sin alminnelighet skal være som de ser ut til å være. I tråd med dette finnes det en folkelig oppfatning om at en person opptrer og fremfører sitt show ”til beste for andre” (Goffman 1992:24). Menneskets selvforståelse er en forståelsesprosess som uunngåelig er med på å utforme og endre sitt objekt. Handlinger som er selvforståelsesbaserte, er åpenbart selvpresentasjon. De er samtidig ikke bare selvpresentasjon; i tillegg til å framvise at vi har forstått hvem vi er, skaper de også hvem vi er. På den måten kan man si at selvpresentasjon og selvkreasjon er i ett og samme (Nyeng 2000:125). I følge Nyeng(2000), er det snakk om vurderinger som peker i to forskjellige retninger, den ene utover mot enkelthandlingers utfall, og den andre innover mot selvets og livets erfarte enhet og sammenheng. Det er den sistnevnte som gis forrang av Taylor (Nyeng 2000:126). ”Individualisering gjør ikke individet uavhengig av fellesskaper og etablerte handlemåter. Individualisering handler om å være god til å utnytte de etablerte verdi uttrykkene til å velge sine verdier ut fra indre overbevisning” (Nyeng 2000:131).

Taylors grunnleggende filosofiske idé, og hans mest kjente tese, er at mennesket er et selvfortolkende og derigjennom et selv- skapende vesen. Mennesket har som prosjekt å forstå seg selv. Hvem det egentlig er? Hva er dets egentlige og unike bestemmelse? På denne måten får det også status som et virkelig subjekt i verden. Det enkelte mennesket gjennom denne selvforståelsen konstruerer og rekonstruerer sitt selv (Nyeng 2000:124,125). Menneskets selvforståelse er en forståelsesprosess som uunngåelig er med på å utforme og endre sitt objekt. Handlinger som er selvforståelsesbaserte, er åpenbart selvpresentasjon. De er samtidig ikke bare selvpresentasjon; i tillegg til å framvise at vi har forstått hvem vi er, skaper de også hvem vi er. På den måten kan man si at selvpresentasjon og selvkreasjon er i ett og samme (Nyeng 2000:125).

2.5 Selvrealisering og selvpresentasjon i forhold til valg:

Disse begrepene er relevante på flere måter i forhold til analysen. For det første kan de gi en forståelse av hva som ligger, eller kan ligge, bak et utdanningsvalg. For det andre kan de belyse sider ved moderniteten som kommer til konkret uttrykk gjennom utdanningsvalg. Det er viktig å realisere seg selv, og finne sin vei. Disse begrepene beskriver noe av det man kan tolke som viktig i forhold til det informantene forteller. De tar tak i deler av deres fortellinger som man kan hevde handler nettopp om dette. Det handler om å realisere seg selv og å skape seg selv.

Jeg tolker det slik at både selvrealisering og selvpresentasjon inngår i valgene, både de reflekterte valgene, og de mindre reflekterte valgene. De understøtter hverandre, og det ene gir tydelighet og form til det andre og vice versa. Intervjusitatene i analysen kan reflektere en tydeliggjøring av at det å ha en evne til å gi en bestemt selvpresentasjon av seg selv, som for eksempel hvordan det å ikke være opptatt av janteloven og samtidig opptatt av å visualisere egen suksess blir ledd i en selvrealisering. På denne måten er begrepene relatert til materialet, og den senere analysen.

3 METODE

Tema for oppgaven er utdanningsvalg, og sider ved et slikt valg, samt fremtidsperspektiver og fremtidsplaner. Det handler om bakgrunnen for informantenes utdanningsvalg, studiesituasjonen deres i dag, og deres syn på fremtiden når det gjelder familieliv og karriere.

Ideen med oppgaven er å se nærmere på utdanningsvalget, nærmere bestemt hva som gjør seg gjeldende i valgprosessen for henholdsvis unge jenter og unge gutter. Kan man se forskjeller mellom kjønnene når det gjelder spørsmål rundt utdanningsvalg og tanker om fremtiden?

Gjennom bekjente og bruk av snøballmetoden, kom jeg frem til en gruppe på ti informanter. Utvalget består av fem gutter og fem jenter i alderen 19 til 25 år, som alle har valgt kjønnstradisjonelle utdanninger. Alle er i gang med høyere studier på enten universitet eller høyskole. Intervjuene av denne gruppen danner altså grunnlaget for oppgaven, materialet dreier seg hovedsakelig om tekstene som er produktet av disse intervjuene.

3.1 Valg av metode:

Kvalitativ metode ble valgt fordi det er en metode som passer til forskningsspørsmålene og problemstillingen, og er en egnet måte å finne ut mer om temaet utdanningsvalg på. Som forsker er det viktig å ta stilling til hvordan man skal samle inn de data man trenger til oppgaven. I denne sammenheng er det viktig å stille seg spørsmålet om hvilken metode /hvilke metoder som er relevante for det man lurer på, det vil si problemstillingen. Jeg var interessert i å se hvordan studentene selv opplever sine valg, hva som er avgjørende i forhold til å velge studier, hvilke sider de vektlegger og hvordan de opplever og beskriver beslutningsprosessen. Derfor ville jeg ta utgangspunkt i en halvstrukturert intervjumetode.

Noe av poenget ved denne metoden er ”å få fylldig og omfattende informasjon om hvordan andre mennesker opplever sin livssituasjon” (Thagaard 2003:83). Intervju er en fin måte få data om ”hvordan informanten forstår erfaringer og begivenheter i sitt eget liv”, og få en forståelse av hvordan et gitt fenomen oppleves for en som er midt i det (ibid). Jeg ville intervju blant annet for å få frem forståelser, ikke fakta. Denne type forståelse kan også sees på som en type samfunnsmessig faktum, da den kan si noe om både de ”samfunnsmessige forståelsesmåtene vi lever etter og forstår våre liv gjennom” (Widerberg 2001:58). Poenget

med intervjuene, var å løfte frem disse ”forståelsesmåtene og sammenhengene og mønstrene de ga uttrykk for” (ibid).

Viktige sider ved nettopp kvalitativ metode, er ”systematikk og innlevelse”. Thagaard (2003) hevder at ”innlevelse er viktig for å oppnå forståelse”. Man kan som forsker oppnå forståelse for informantens situasjon ved å sette seg inn i situasjonen til dem som studeres. Intervju passet derfor fint for å få utdypet valg og beslutningsprosesser, samt fremtidsplaner til informantene. Begrepene systematikk og innlevelse kan også beskrive forholdet mellom det å være reflektert og metodisk, og samtidig bevare det åpne og fleksible (ibid). Dette er viktige sider ved kvalitativ metode, og som jeg synes var nyttig i forbindelse med arbeidet.

Denne metoden er preget av den direkte kontakten mellom ”forskeren og dem som studeres” (Thagaard 2003:11). Hver samtale, eller hvert intervju med informantene, var forskjellig, og det var mye spennende materiale. Gjennom intervjuene synes jeg at forståelsen av ulike sider ved utdanningsvalg kom tydeligere frem. Det var også et poeng å kunne gripe de betydninger som for eksempel personer, ting og forhold har for intervjupersonen. I tillegg for ”å avdekke de betydninger som han ser i sin egen måte å forvalte sitt liv og sine betingelser på” (Fog 2005:11, min oversettelse). I tillegg kan kvalitative metoder gi innsikt både i og for andre mennesker og deres liv (Thagaard 2003:12).

Intervju passer godt til prosjekter hvor man søker å få informasjon om ”informantenes erfaringer, tanker og følelser”. Materialet som kommer fra intervjuer, kan være beskrivelser av begivenheter og hendelser fra informantens liv (Thagaard 2003:83). Når det gjelder formålet med den kvalitative teksten, er det blant annet å få frem en meningssammenheng. Denne sammenhengen skal kunne gi leseren et innblikk eller en forståelse av ”de sosiale fenomenene teksten handler om” (Thagaard 2003:193). I forhold til min oppgave, kom derfor denne metoden til nytte, da betydninger av utdanningsvalg kom frem gjennom informantens egne fortellinger.

3.2 Gangen i et kvalitativt forskningsopplegg:

Hvis man velger kvalitative forskningsintervjuer, er gangen i det ofte at man har flere intervjuer, så ser på utskriften av disse intervjuene, og så analyse og fortolkning av meningen i materialet (Fog 2005:12). Disse delene kan man jobbe med parallelt. Denne fremgangsmåten

har også vært brukt i denne oppgaven. Både det å intervju, skrive sammendrag av intervjuene, analysere og fortolke kunne skje parallelt. Jeg synes dette er en fin måte å jobbe på, da de ulike delene kan bidra til både å se flere sammenhenger, men også stille flere spørsmål, og få nye ideer.

Forskningsopplegget kan altså beskrives som fleksibelt, fordi man har muligheten til å forme oppgaven etter hvert som prosessen er i gang. Dette kan gjøre at det blir et ”gjensidig påvirkningsforhold mellom utforming av problemstilling, innsamling av data og analyse av tolkning” (Thagaard 2003:27). Denne fleksibiliteten synes jeg var viktig gjennom arbeidet med oppgaven.

Å utforme problemstilling vil si å finne ut av hva det er prosjektet skal handle om, og hva selve undersøkelsen skal ha fokus på. Jeg fant temaer som jeg gjerne vil ha mer informasjon om, og i den problemstillingen som ble laget til prosjektet, kommer spørsmålene jeg vil finne mer informasjon om (Thagaard 2003:49). Problemstillingen er ikke nødvendigvis ferdig definert når innsamlingen av data starter, selv om den danner utgangspunktet for hva undersøkelsen skal fokusere på (Thagaard 2003:45).

Spørsmålene som var utgangspunktet for oppgaven ble noe forandret ettersom arbeidet kom i gang. Dette kom at jeg så nye sider som kunne trekkes frem, andre vinklinger og så videre. Ettersom jeg intervjuet og fant ut mer, dukket det også flere ideer opp. Dette gjorde blant annet at jeg skrev en presisering av problemstillingen og forskningsspørsmålene. Etter at materialet var samlet, analyserte jeg hva det innsamlede materialet kunne bety, og kom med forslag til tolkninger. Deretter ble alle delene satt sammen til presentasjonen av det endelige produktet eller oppgaven (Thagaard 2003:29).

3.3 Prosjektskissen:

Begrepet design kan brukes til å beskrive forskningsprosessens forskjellige faser. Oppgavens design kan beskrive ”retningslinjer for hvordan forskeren tenker seg å utføre prosjektet”. Disse retningslinjene for prosjektet, handler om beskrivelser rundt hva, hvem, hvor og hvordan. Det går med andre ord ut på ”*hva* undersøkelse skal fokusere på, *hvem* som er aktuelle informanter, *hvor* undersøkelsen skal utføres, og *hvordan* den skal utføres” (Thagaard 2003:46,47).

Etter å ha diskutert prosjektskissen som ble levert i forbindelse med prosjektseminaret med veileder, ble vi enige om å forandre på den opprinnelige skissen. Dette kom av at vi etter nærmere diskusjon også kom innom andre sider ved skissen som kunne være interessante, samt andre metoder for å oppnå dataene. Ved denne gjennomgangen av både tema og hva som kunne være interessant å ta for seg innenfor dette, kom vi til at ved å fokusere på unge studenter og valg, ville det forhåpentligvis komme fram spennende data. Metoden som ble valgt var kvalitativ metode. Vi utarbeidet så en rekke temaer som skulle utdypes under intervjuene, og disse temaene ble etter hvert til deler i intervjuguiden. Når det gjelder intervjuguiden, og hvilke temaer som ble ansett som relevante i denne sammenheng, kom de til etter blant annet diskusjon med både med studenter og veileder. Vi besluttet å konsentrere oppgaven rundt tematikken valg og utdanning.

3.4 Intervjuguide:

Gjennom et godt utarbeidet intervjuguide, og etter diskusjoner med andre studenter samt veiledere om hvilke punkter det kan være lurt å ha med i et intervju, kom jeg frem til fem hoveddeler som intervjuet skulle deles inn i, eller fem temaer. Temaene er: valg, interesser og selvrealisering, fremtidig jobb, forløpet, og fremtidig familiesituasjon. Til hvert tema hadde jeg mulige oppfølgingsspørsmål som kunne brukes dersom svarene som ble gitt ikke ble ansett for å være utfyllende nok, andre ganger kom disse oppfølgingsspørsmålene som naturlige videreføringer av det informantene hadde sagt. I følge Widerberg (2001) er intervjuguiden ”forskerens hjelpemiddel i intervjusituasjonen”, og dessuten ”det konkrete oversatte uttrykket for det man ønsker å analysere” (Widerberg 2001:60).

Andre temaer som ble oppfattet som interessante og relevante i forhold til oppgaven, var i tillegg:

- tanker om karakterer og utdanningsvalg
- hvordan tenkte de om utdanningsvalget sitt, og hva ble resultatet av beslutningsprosessene?
- karriereplaner
- erfaringer som bidrar til karriereplaner, erfaringer som er med på å farge planene.
- hvordan ser de på fremtiden? I denne sammenheng i forhold til utdanning, jobb, familieplaner.
- barn og familie

- hva ser de som viktige verdier?

Før intervjuene ble det forberedt to små historier som legger vekt på en tradisjonell forståelse av utdanning og fremtidsrettede valg. Historiene ble presentert til slutt, etter de øvrige temaene og spørsmålene. Hensiktene med dette, var at disse historiene ikke på noen måte skulle påvirke informantene i det de fortalte. Dette kunne eksempelvis skje ved at de to historiene som var satt på spissen for å få frem poenget med dem klarere, kunne legge føringer på hva informantene oppfattet som ”riktig” eller ”galt” svar på noen av spørsmålene. Ved å ha historiene i bakhodet, kunne det føre til at informantene svarte annerledes på spørsmålene enn de ellers ville ha gjort. Begge disse historiene blir presentert i analysedelen.

Historiene er satt litt på spissen for å få frem reaksjoner hos informantene. Enten de er enige eller uenige med innholdet, er det interessant. Historiene og spørsmålene var en fin kombinasjon. Dette viste seg å være en fruktbar måte å få frem informantens syn på balansen mellom karriere og familie, hva som er viktig, hvordan de selv kunne tenke seg å ha det i fremtiden og generelt hva de tenkte om temaet. For mange av informantene førte nettopp disse historiene til at de raskt kom på banen med hva de synes om personene i historiene og deres måte å ordne seg på. Mange engasjerte seg også i mer likestillingsspørsmål i forbindelse med historiene.

Det kom mye materialet ut av denne delen av intervjuet, kanskje overraskende mye. Det ble på en måte en egen del av intervjuet, en del som kom etter at de øvrige spørsmålene var stilt, og man hadde vært innom de fleste av temaene. Det viste seg å være en fin måte å diskuteres deres egne fremtidsplaner i forhold til de konstruerte i historiene. Dette var en måte for informantene å ha et utgangspunkt, historiene, som de så kunne posisjonere seg i forhold til. Det viste seg samtidig at det også var en del enighet i en del av de temaene som fulgte i kjølevannet av historiene, mange av informantene hadde kommentarer med likhetstrekk. Uavhengig av kjønn, selv om jentene i mange tilfeller var raskt frempå for å påpeke at de selv aldri ville hatt det på den måten som historiene forteller. Det samme gjaldt for en del av guttene, som også påpekte at det ikke nødvendigvis var på denne måten de ville ordne seg i fremtiden.

3.5 Etiske overveielser:

”Utgangspunktet for ethvert forskningsprosjekt er prinsippet om at forskeren må ha deltakerens *informerte samtykke*. Følgelig har informanten krav på å få kjennskap til formålet med undersøkelsen og hovedtrekkene i prosjektet. Slik kan informanten vurdere fordeler og ulemper med å delta før hun eller han gir sitt samtykke” (Thagaard 2003:23).

Innen kvalitativ forskning kan det være enkelte utfordringer i forhold til informert samtykke. Dette kommer av at man på en side kan påvirke informantene hvis de får for mange detaljer om prosjektet, mens det på den andre siden ikke bestandig er mulig å gi ”all” informasjon om prosjektet, da dette er noe som kan forandre seg gjennom prosessen (ibid). Dette betyr at samtykke fra de som deltar i prosjektet som informanter ikke kan baseres på komplett og fullstendig informasjon om prosjektet, da dette i sin tur enten kan påvirke dem, eller ikke foreligger ennå. På denne måten kan ”kravet om informert samtykke innebærer derfor et etisk dilemma for forskeren” (Thagaard 2003:23,24). Det blir derfor en utfordring i ethvert prosjekt av denne typen å vurdere hvor omfattende det informerte samtykke skal være (ibid).

I tillegg til prinsippet om informert samtykke, som også sikrer at informantene har en viss kontroll over sin deltagelse, er også prinsippet om konfidensialitet viktig. Dette prinsippet stiller krav til forskeren og hvordan informasjon fra informanter håndteres (Thagaard 2003:26,27). Etiske overveielser som informert samtykke og anonymisering er altså svært viktige og nødvendige deler av et slikt prosjekt.

Kravet om anonymisering ble også overholdt, ingen informanter er nevnt med navn noen steder, og er i materialet lagret som ”informant” og nummer. Materialet slettes når oppgaven er ferdig og levert. Det er et viktig prinsipp at de som stiller opp, ikke skal føle seg utlevert på noen måte. Derfor er ingen nevnt med navn noe sted, og også i den påfølgende analysen er det ikke de enkelte informantene det i første rekke handler om, men idealtyper som inneholder trekk fra flere av informantene. Dette kommer jeg tilbake til. Det blir altså ikke aktuelt å gå rett på den enkelte informant som sådan, men bruke trekk og innspill fra de forskjellige informantene for så å lage ulike idealtyper for å få frem poenger man vil fokusere på. Poenget med anonymisering ble forklart informantene fra intervjuets begynnelse, noe som også er viktig for at de skulle føle seg vel med situasjonen. Det er heller ikke viktig for oppgavens innhold at navn og steder kommer frem.

3.6 Utvalget:

Etter at temaer og designet var bestemt, gjaldt det å finne frem til hvilke informanter som kunne bidra med å skaffe data til oppgaven. Kvalitative studier baserer seg på strategiske utvalg, man velger altså informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til det man ønsker å finne mer ut av, det vil si problemstillingen. (Thagaard 2003:53) Når det gjelder selve utvalget av informanter, har jeg benyttet meg av to ulike fremgangsmåter; et tilgjengelighetsutvalg og snøballmetoden.

Det som var min hensikt med utvalget til denne oppgaven, var at de skulle representere det som gjennom lang tid har vært typiske jente- og guttefag. Jeg så for meg at utvalget skulle være innenfor disse fagene. Jeg landet på jenter på samfunnsfag, og gutter på realfag. Det ble imidlertid noe annerledes. Hvorfor det ble noe annerledes, kommer av tilgjengelighet og praktiske årsaker.

Tilgjengelighetsutvalget besto av et strategisk utvalg, hvor informantene har egenskaper som er relevante for oppgavens problemstilling, og hvor fremgangsmåten for å velge ut disse informantene er basert på den tilgjengelighet jeg som forsker har til dem (Thagaard 2003:54). Snøballmetoden er en annen måte å velge ut informanter på. Informanter som hadde blitt intervjuet kunne foreslå andre de kjente som kunne være aktuelle som informanter. Det foregikk på den måten at de som hadde blitt intervjuet og som hadde forslag til andre informanter som de kjente og mente kunne bidra, kontaktet vedkommende og forklarte hva prosjektet handlet om. Dersom de kunne tenke seg å være med fikk jeg beskjed, og vi kunne avtale tid og sted for intervjuet. Det å bruke et strategisk utvalg, kan også bety at utvalget er ”typiske i forhold til de fenomener som studeres (Thagaard 2003:55).

Samtlige som ble kontaktet var positive til å delta, og jeg kontaktet dem så for å avtale tid og møtested. Det forekom også at personer meldte sin interesse som informant til oppgaven etter å ha lest informasjon som en medstudent hadde lagt ut på nettet på relevante skoler i den hensikt å huke tak i interesserte. Alt i alt gikk arbeidet med å skaffe informanter ganske greit. Det skulle ”bare” ti informanter til, temaet var noe som generelt sett ble ansett for å være interessant, og som dessuten ikke inneholdt noen særlig form for personlig utlevering. Dette kan også ha vært med på å bidra til at prosessen med å skaffe informanter til prosjektet gikk så lett som det gjorde.

En positiv side ved at forskjellige metoder ble brukt til å verve informanter, kan være at det ble noe mer spredning i utvalget. De kom ikke alle fra samme sted, eller hadde samme omgangskrets, som kanskje kunne ha ført til at de avga likere svar, og det kunne ha gitt utfordringer i forhold til etikk ved at det ble vanskeligere å opprettholde anonymitet. Det var spennende å intervju dem alle sammen, og de hadde hver på sin måte mye å bidra med. Når det gjelder utvalget, ble det ganske tidlig bestemt at det skulle dreie seg om valg og utdanning. Det var derfor nødvendig å få tak i informanter som akkurat hadde satt i gang med høyere utdanning, da dette var et viktig kriterium. Planen var i utgangspunktet å få informanter av begge kjønn, fem gutter og fem jenter, som alle var i gang med såkalte tradisjonelle studier. Videre at de skulle være i noenlunde samme aldersgruppe og omtrent like langt i utdanningsløpet. En del av planen gikk også ut på at informantene skulle forsøkes rekrutteres gjennom kjente, eller gjennom aktiv verving, det vil si oppsøke steder der hvor aktuelle informanter kunne holde til – som gå innom forelesninger og så videre, for så å informere om prosjektet.

Utvalget ble ikke så langt unna det som var planen fra begynnelsen. Det vil si at det består av ti stykker, fem gutter og fem jenter, som alle er i gang med studier som generelt sett kan anses som tradisjonelle i den forstand at det dreier seg om mer eller mindre ”kjente” utdanninger. Det vil si pedagogikk, sykepleiefag, sosialantropologi, økonomi, ingeniørfag, shipping, og filmstudier.

Når det gjelder alder spenner den seg fra 19 år til 25 år. Dette er i utgangspunktet noe mer spredning enn det som var planlagt, men viste seg å ikke bety så mye i forhold til klassifiseringen som jeg har utført. Alder er ikke utslagsgivende for de kategorier jeg presenterer i analysen. Hensikten var å få fram tanker rundt dette med valg og utdanning, og det kunne de alle bidra med, uansett alder og kjønn.

Det viste seg etter at intervjuene var gjennomført, at det ikke nødvendigvis var alder og kjønn som skilte fortellingene fra hverandre, og at både likheter og forskjeller kunne forekomme både innen jentegruppen, og guttegruppen, og også dem i mellom. Poenget var å se dem som en gruppe studenter, uten å legge noe på materialet uten at det nødvendigvis var der.

Informantene har fått ”nye” navn i oppgaven, og refereres til med disse navnene i analysen. Navnene kommer ofte i sammenheng med utsagn som brukes

3.6.1 Jentene i utvalget:

Christine - sykepleiefag

Cathrine - pedagogikk

Caroline - pedagogikk

Camilla - sykepleiefag

Catharina - sosialantropologi

3.6.2 Guttene i utvalget:

Erik - økonomifag

Even - ingeniørfag

Eivind - økonomifag

Erlend - filmstudier

Espen - shippingstudier

3.7 Intervjusituasjonen:

I selve intervjusituasjonen kan forskeren ”utnytte sine nyvunne erfaringer løpende” (Fog 2005:10). Forskeren tilegner seg mer kunnskap rundt det gitte emnet og er mer sensitiv ”for betydninger det kan innebære”, at senere intervjuer kan være bedre enn de første. Det er fordi de ofte utføres med ”større fleksibilitet og mer kreativitet” (ibid). Det er kanskje mer uvant første gangen man skal intervjuer, og ikke minst teste hvordan intervjuguiden fungerer når det gjelder. Samtidig er min erfaring at intervjuene gikk fint, fra første til siste, og de ga rom for fleksibilitet og også kreativitet i mer eller mindre grad.

Selve skillet mellom intervjufasen og analysefasen er ”i vid utsterkning fiktiv” (Fog 2005:10). Med andre ord, som forsker kan man analysere og fortolke hele tiden, også mens intervjuet pågår. Dette innebærer tanker om hvordan tingene henger sammen, det å presentere intervjuobjektet for sin forståelse av noe, og så få denne forståelsen bekreftet eller avkreftet (ibid). Dette er noe som kunne forekomme under intervjuet, at jeg tolket svaret fra informanten slik eller sånn, og så spurte dem om det var slik de mente det.

Ved intervjuene ble det brukt båndopptaker, etter at informantene hadde gitt samtykke til det. Jeg noterte samtidig. På denne måten ble det som ble sagt skrevet ned i etterkant og tilføyd det som fantes av notater under intervjuet. Dette var en god måte å gjøre det på, da det tillot

en mer ”flytende” og naturlig samtale ved at jeg slapp å notere alt som ble sagt. Ved at båndopptakeren registrerer intervjuet, kan man som forskere konsentrere seg om intervjuobjektet, og ta notater der det passer (Thagaard 2003:97). Intervjuene varte rundt en time, til halvannen time.

Informanten ble kontaktet og sammen ble vi enige om tidspunkt og sted. Ble det forandringer underveis og møtet måtte flyttes på, kunne vi kontakte hverandre på oppgitte telefonnummer, sms eller e- post adresser. De av informantene jeg ikke kjente til fra før av, møtte jeg for første gang rett før intervjuet. Jeg hadde på forhånd sett ut en kafé som kunne passe, og som var hyggelig og samtidig rolig slik at intervjuene kunne finne sted uten for mye styr rundt. Dette gikk greit ved samtlige intervjuer som ble holdt slik. I de tilfellene hvor jeg kjente til vedkommende passet det av og til å foreta intervjuet i en privat setting, blant annet på grunn av den praktiske organiseringen. Dette fungerte også veldig greit, og jeg synes alt i alt at intervjusituasjonene var en positiv opplevelse. Det virket som om informantene også synes det samme, noen ga også uttrykk for at de var opptatt av problemstillingen, og derfor hadde flere grunner til å stille opp i prosjektet. Temaet er noe som de lette kunne forholde seg til, og som de daglig har å gjøre med.

Selve intervjuet startet med en presentasjon av meg selv og så prosjektet, før informanten gjerne fortalte litt om seg selv. Etter en innføring i prosjektet og dets formål snakket vi om anonymisering, og informantene skrev under på et skjema om informert samtykke. Jeg spurte om det var i orden for dem at det, av praktiske årsaker, ble brukt båndopptaker underveis. Dette synes de var i orden. Etter å ha fått på plass båndopptaker og skrivesaker kunne intervjuet settes i gang.

Intervjuet foregikk på omtrent samme måte hver gang. Jeg brukte halvstrukturerte intervjuer, hvor de fleste spørsmålene var fastsatt i intervjuguiden, men som samtidig ga rom for oppfølgingsspørsmål, og eventuell omstokking av rekkefølgen hvis det passet slik. Imidlertid ble intervjuguiden fulgt mer eller mindre i samtlige intervjuer.

Når det er sagt, er det klart at hvert intervju var forskjellig, noen svarte mer enn andre på enkelte spørsmål, og så videre. Man er som forsker ”avhengig av at informanten er villig til å være åpen om sine synspunkter og erfaringer. Informanten har derfor kontroll over hva hun eller han ønsker å fortelle forskeren” (Thagaard 2003:84). På bakgrunn av det de svarte, ble

oppfølgingsspørsmålene ulike. Imidlertid ble intervjuguiden fulgt i alle intervjuene, og sørget for at de vi kom inn på de temaene som på forhånd var plukket ut som viktige for oppgaven. Dette vil ikke si det samme som at ikke temaer utenom dette ble tatt opp, det kom opp forskjellige andre aspekter gjennom påfølgende spørsmål til det informantene fortalte. På denne måten fikk vi dekket de temaene som var satt opp på forhånd, og ga samtidig plass til andre impulser, eksempelvis ved å plukke opp tråden på enkelte fortellinger.

Konkrete eksempler på dette er i intervjusituasjonen hvor jeg tok utgangspunkt i de forberedte spørsmålene i intervjuguiden, men hvor samtalen også kunne dreie inn på litt ”sidespor”. Disse små digresjonene kom ofte i forbindelse med et av de planlagte temaene, og var også spennende.

Det er viktig å forsøke å gå mer i dybden av de temaene man ønsker å tilegne seg mer informasjon om. Dette kan gjøres ved at spørsmålene som stilles er gode, med andre ord, at de legger til rette for at informanten kan komme med fyldige svar (Thagaard 2003:86). Her kommer intervjuguiden inn i bildet. Det viste seg nyttig å ha jobbet med intervjuguiden og stille godt forberedt, samtidig som det må være rom for å være mer impulsiv i forhold til spørsmålene som stilles. Det systematiske var utgangspunktet, men det ble ofte til at de fleksible sidene som metoden tillater ble tatt i bruk.

Etter at intervjuet var ferdig, snakket vi litt videre og jeg forklarte at dersom det var noe de kom på, eller ikke ville ha med måtte de gjerne ta kontakt. Dette ble også uttrykt før intervjuet startet. Det er viktig å få fram at de på et hvilket som helst tidspunkt kunne komme med innspill og tanker når det gjaldt det de hadde fortalt. Det hendte også at vi småpratet litt etter at intervjuet var ferdig, noe som opplevdes som en fin avslutning på møtet. Den gode tonen som hadde vart gjennom intervjuet ble understreket, og gjennom småpraten på slutten ble heller ikke intervjusituasjonen / møtet over så brått.

Kafeen som ble valgt som møteplass fungerte veldig bra. Det er sentralt, hadde en avslappet stemning, og det at det fant sted på en kafé gjorde at vi kunne ta en kaffe sammen mens intervjuet pågikk, og stemningen var lett og ledig. Informantene synes det var et greit sted og møtes, så med unntak av de intervjuene som ble gjort i private hjem, foregikk alle intervjuene på samme kafé.

Når det gjelder hvilken betydning man skal tillegge kjønn og alder i en slik intervjusituasjon, kan det variere. Informantene og jeg er ikke så veldig langt fra hverandre aldermessig, og jeg synes heller ikke at kjønn var noe som påvirket i særlig stor grad. Samtidig kunne det forekomme at jentene i utvalget snakket om bestemte ting, og ventet at jeg forsto hva de mente, eller snakket om oss jenter i flertall som en gruppe. På den måten spilte kanskje kjønn inn. Kanskje fikk praten i noen tilfeller en mer fortrolig tone, med noen av jentene, litt ”venninnepreg”, mens samtalerne med guttene i noen tilfeller gikk i mer ”kameratslig” tone. Når det gjelder alder, og det faktum at vi er såpass nære aldermessig, kan ha hatt en positiv effekt. Jeg kunne lett sette seg inn i det de fortalte.

Generelt hadde alle intervjuene en god tone, og det virket som om informantene synes det var et spennende prosjekt å delta på, og et prosjekt hvor tematikken var noe de hadde mange tanker og meninger om. Det er dessuten noe de lett kan kjenne seg igjen i, og noe de kan fortelle mye om. Det at temaet var såpass ”ufarlig” og ikke særlig intimitetsinvaderende, gjorde kanskje også at samtalerne forløp fint og hadde en god tone. Jeg opplevde det som at temaet var noe som fenget, og at de hadde mye spennende å komme med. Kanskje til og med mer enn de trodde. ”En vanlig erfaring fra intervjuundersøkelser er at personer ønsker å fortelle om seg selv til en interessert lytter” (Thagaard 2003:57). Dette er også mitt inntrykk etter at intervjuene var gjennomført.

I forhold til hvilke spørsmål som fungerte bra eller mindre bra, er det generelle inntrykket at intervjuguiden fungerte godt med de spørsmålene den inneholdt. Det at noen svarte mer eller mindre på de ulike spørsmålene er kanskje naturlig. Intervjuguiden var delt inn i hoveddeler, som til sammen utgjorde de temaer som gjerne skulle utdypes, men det var også tatt med to konstruerte historier. Historiene var tatt med for å få frem et bestemt poeng, og så høre hva informantene hadde å si til dette, hvordan de selv posisjonerte seg i forhold til historiene. Intervjuguiden forble så å si uforandret fra det første intervjuet, til det siste. En av grunnene til at den fungerte såpass godt som den gjorde, kan være at den hadde rom for innspill fra informantene og rom til at disse innspillene kunne følges opp. På denne måten la den opp til at vi på den ene siden var innom de temaene som på forhånd ble ansett som viktige av hensyn til analysen, mens jeg på den andre siden hadde mulighet til litt spontanitet, ved å kunne følge opp eventuelle innspill fra informantene.

3.8 Analyse av materialet:

Dataene ble analysert på følgende måte; Etter at intervjuene var ferdig, laget jeg et sammendrag fra intervjuet som fungerte som en oppsummering, og som samtidig kunne være til hjelp i den påfølgende analyseprosessen. At slike sammendrag er nyttige, påpekes også av Widerberg (2001:84).

Etter å ha gjennomført intervjuene, og lest gjennom materialet flere ganger, kom det frem hvilke temaer jeg tolket som aktuelle å ta tak i. Disse temaene ble så notert som viktige, og satte på mange måter i gang valget av teori. Disse temaene, eller begrepene, ble så anvendt til å strukturere materialet i oppgaven, samtidig som det viser hva som har vært fokuset i oppgaven. Jeg gjennomgikk materialet, og fant frem til sitater som kunne passe både til å underbygge valg av temaer, men også for å illustrere de poeng som jeg hadde begynt å skissere opp.

Jeg har valgt å gå ut fra empirien, en empirinær tilnærningsmåte. Det vil si at temaene jeg har tenkt til å se nærmere på, hentes fra det empiriske materialet (Widerberg 2001:127). Etter at de temaene som var relevante og som på mange måter representerte det som ble ansett for å være kjernen i oppgaven, ble aktuelle teoretiske perspektiver trukket mer inn i teksten. Eksempel på analysetemaer er valg, selvrealisering og selvpresentasjon. At de data som analyseres av forskeren foreligger som en tekst, er et fellestrekk for alle kvalitative tilnærminger. Teksten er et særpreg ved kvalitative data, og kan beskrive for eksempel ”personers handlinger, utsagn, intensjoner eller perspektiver” (Thagaard 2003:13).

Jeg brukte begrepene sammen med utsagn fra informantene for på den måten å kunne tolke spørsmål fra problemstillingen som for eksempel hva et utdanningsvalg kan handle om. I følge Fog (2005), er analysematerialet utskrifter av intervjuer, og kan sies å være en stivnet prosess. Dette forklares ved at overgangen fra en mellommenneskelig og levende kommunikasjon som har funnet sted gjennom intervjuet som har blitt til en tekst (Fog 2005:21). Også når det gjelder analyse og skrivefasen kan det skje en ”glidning mellom intervju og analyse. Fog (2005) sier at ”analysefasens erkjennelse er ofte bundet til en gjenkallelse av den levende intervjuprosessen. Forskeren ser for sitt indre øye og hører for sitt indre øre, det vil si gjenopplever og drar ut den informasjon, som lå i alle de verbale og ikke verbale signaler, som ikke kan leses direkte fra utskriften (Fog 2005:10,11, min oversettelse).

Dataene er først og fremst representative for den gruppen av studenter som er intervjuet til oppgaven, men man kan tenke seg at de også kan stemme overens med mange andre som er i samme situasjon, det vil si unge studenter i gang med høyere utdanning. Det er et bidrag til et å danne et bilde av hvordan en gruppe studenter vurderer sine valg, og omstendighetene rundt.

Når det gjelder presentasjonen av kategoriene, vil informantene i de ulike kategoriene presenteres som idealtyper. Dette er hensiktsmessig på mange måter; for det første er det en måte å unngå den del etiske problemer, da det i en slik idealtipe ikke dreier som om en virkelig person, men en konstruksjon av en "person" eller en type, basert på trekk fra ulike personer (Widerberg 2001:124). For det andre er idealtyper en metode til å analysere det materialet man har, og en måte å vise sammenhenger i et empirisk materiale (Widerberg 2001:123). Den fortellingen som representerer de forskjellige idealtyper gjelder ikke en person, men er konstruert ut fra trekk som karakteriserer flere personer. Hensikten med denne fremgangsmåten, er å "spisse til" de ulike typene som materialet representerer, for lettere å kunne peke på mønstre og sammenhenger som man kan ane konturer av.

Den ene kategorien jenter kalles Dobbeltsporjenter, fordi de både ønsker en spennende jobb, og å stifte familie. Den andre kategorien jenter kalles Idealistjenter, fordi de uttrykker et ønske om å dra ut i verden og hjelpe andre, og kunne bidra i den type sammenheng. Den ene guttekategorien kalles Ambisiøse gutter, fordi de uttrykker klare ambisjoner for sin egen karriere, og har planer for hvordan de skal komme langt innen den bransjen de ønsker. Den andre kategorien gutter kalles Interesseorienterte gutter, fordi de legger vekt på sine interesser og egenskaper når det gjelder både utdanningsvalg og fremtidig yrke. Kategoriernes navn reflekterer hvilke sider ved utdannelsen og fremtidig yrke de vektlegger slik jeg tolker det. De fire kategoriene presenteres i analysedelen.

"Idealtyper er innen samfunnsvitenskapen en begrepsmessig rendyrkning og logisk understrekning av trekk ved et fenomen som gir det dets karakteristika. Hensikten med idealtyper er å forenkle flere aspekter ved virkeligheten slik at særtrekk blir mulig å fange i et begrep. Dermed blir det lettere å foreta komparasjoner og måle empiri opp mot idealtypen. Metoden ble utviklet av og er særlig knyttet til sosiologen Max Weber. Idealtyper er verken en (normativ) beskrivelse av en ønsket tilstand, eller en (empirisk) beskrivelse av hvordan verden faktisk er. En idealtipe anvender ordet *ideal* i betydningen rendyrket, ikke ideal i betydning av *ønsket*" (<http://no.wikipedia.org/wiki/Idealtipe>). Beskrivelsene i dette kapitlet

representerer fortellinger som er satt sammen på grunnlag av utsagn fra flere personer. Det vil si at noen utsagn kommer fra en person, mens andre utsagn kommer fra en annen som er klassifisert i samme kategori.

4 ANALYSE

4.1 DEL I: "Det virkelige (utdannings) valget"

Det å velge hvilke studier man skal gå videre med er et stort valg, og det er et viktig valg som kan åpne mange dører for informantene. Dette understøttes av deres fortellinger. Samtlige intervjupersoner har valgt å ta høyere utdanning, men det er ikke dette valget i seg selv jeg vil utforske. De snakker mer om hva de tenkte rundt hvilke studier de skulle gå videre med, og mindre om selve avgjørelsen om å studere videre.

Gjennom utdanning kan de være med på å forme sin egen fremtid. Hvilke faktorer spiller inn? Hvilke aspekter gjør seg gjeldende i en slik prosess? Det som er sikkert, er at de på et eller annet tidspunkt har tatt et valg, og begynt å studere. Hvilke forhold har hatt betydning for valget? Hvilken betydning har sosiale relasjoner for det valget de treffer? Hvordan vurderer informantene fremtidssituasjonen? Har de en spesiell jobb i sikte, eller har de andre grunner for å velge akkurat det aktuelle studiet? For mange har det vært en kombinasjon, både å ville ha en karriere, samtidig som studiet i seg selv gir dem noe.

"Hva i all verden er det som driver folk til nettopp å gripe etter stjernene i deres "eget liv"?" spør Beck (Beck 1997:111). Med denne tanken som bakgrunn kan man se nærmere på noen av sidene ved et utdanningsvalg med tilhørende fremtidsplaner. Hva handler dette om? Begreper som selvrealisering og selvpresentasjon kan brukes for å tolke hva utdanningsvalg kan handle om. Selvrealisering gjennom å være et uttrykk for hva de vil med livet, og hvilken rolle utdanning spiller i forhold til det, mens selvpresentasjon brukes i forbindelse med deres syn på sine handlinger.

4.2 Definisjon av valg:

Når det i denne oppgaven handler om "valg", er det viktig å presisere hvordan begrepet brukes i oppgaven. Begrepet brukes på to måter, som på hver sin måte er med på å fange opp de variantene av valg som informantene gir uttrykk for. Valg kan på den ene siden bety en sammenheng mellom refleksjon og beslutning, altså en reflektert beslutning. På en annen side, kan valg være noe mindre gjennomtenkt, og bære mindre preg av å være en reflektert beslutning. Dette kalles her for en ureflektert avgjørelse. Skillet mellom disse to

valgvariantene, går særlig på graden av refleksjon; det vil si hvor godt gjennomtenkt og hvor planlagt valget/valgene er eller har vært. Begge disse formene for valg gjenspeiles hos informantene. Valgbegrepene som tas i bruk i oppgaven vil altså være en ”reflektert beslutning”, eller en ”ureflektert avgjørelse”. Hensikten med å definere begrepene slik, er å kunne beskrive informantenes beslutningsprosesser frem til utdanningsvalget.

4.3 Inndeling i kategorier:

På bakgrunn av begrunnelser for valg som informantene har tatt, og hvordan de ser for seg bestemte sider av fremtiden, har jeg inndelt informantene i kategorier. Det er to dimensjoner som er lagt til grunn for inndelingen. Det ene dimensjonen er tidspunktet for valg, hvor tidlig i valgprosessen informantene bestemte seg. Den andre dimensjonen gjelder syn på fremtiden; hvordan ser de for seg karrieren? Har de planer om å stifte familie? Jentene og guttene i utvalget er delt inn hver for seg, fordi det er ulike kriterier som gjør seg gjeldende. Når det gjelder jentene, er det en kombinasjon av om de har valgt utdanning i forhold til et bestemt yrke, og spørsmålet om de planlegger barn og giftemål som representerer et skille. Når det gjelder guttene, går skillet mellom hvor omfattende de beskriver sine interesser i forhold til faget, og hvilken betydning faglige interesser har for studievalget, samt sin fremtidige karriere. Her går det på tidspunkt for beslutning om hvilket yrke de kunne tenke seg, og i hvor stor grad interesser og egenskaper spiller inn på yrkesplanene. Dette er grunnlaget for inndeling i kategoriene.

Jentene i utvalget er delt inn i to kategorier, som altså baserer seg særlig på hvordan de har valgt studier, og på hvilket tidspunkt i prosessen valget ble tatt - med en gang eller underveis. Med andre ord, om valget ble tatt etter videregående skole, eller om det handler om valg som ble tatt på bakgrunn av erfaringer fra ulike jobber og søking på forskjellige utdanninger, og om de uttrykker planer om å stifte familie. Disse to kategoriene er: Dobbeltsporjenter og Idealistjenter.

Guttene i utvalget er delt inn i to kategorier, som baserer seg på deres grunnlag for valg av studier, samt fremtidige karriereplaner. Guttene i den ene kategorien er til dels svært karrierefokusert og motiveres mye av penger, mens guttene i den andre kategorien er også opptatt av karrieren, men legger også andre grunner, som interesse for faget, til grunn for

valgene. Felles for alle guttene er at de ser for seg at de skal gifte seg og få barn i fremtiden. Disse to kategoriene er: Ambisiøse gutter og Interesseorienterte gutter.

Jeg tolker materialet slik at perspektiver om selvrealisering står sterkt, og at valgene som tas preger graden av selvrealisering. Med andre ord, gjennom de valgene informantene tar skaper de seg selv, og realiserer følgelig seg selv som et autentisk menneske. Det er viktig at utdanningen de er i gang med på en eller annen måte oppleves som meningsfull for den enkelte (Brusdal, Frønes 2000). Hvordan de presenterer seg, og hvilke side de legger vekt på i en representasjon, varierer en del. Det kan være at dette har med valget de har tatt å gjøre, og at de bevisst henter frem enkelte ting til fordel for andre, for lettere å kunne identifisere seg med valget sitt. Ved å fremheve de egenskaper som de antar, eller synes, tilhører gruppen som tar samme utdanning, eller er innen samme yrkesgruppe, bekreftes kanskje ideen om at de har tatt et riktig skritt i retning av å realisere seg selv som noe de ønsker.

4.4 Presentasjon av kategoriene:

Dette er idealtipekonstruksjon, slik jeg redegjorde for i metodekapittelet:

Jentene i den første kategorien, Dobbeltsporjenter, legger vekt på å velge på bakgrunn av erfaringer. De legger også vekt på at de vil stifte familie når de synes tiden er inne. De synes det er viktig å få til begge deler, og de har tenkt over hvordan balansen mellom yrkeslivet og familielivet best kan organiseres. I denne kategorien er det tre jenter, to som studerer pedagogikk – Caroline og Cathrine, og en som studerer sykepleiefag - Christine.

Når det gjelder selve studievalget, sier Christine: *"Jeg skulle jo egentlig aldri bli sykepleier (latter), for jeg synes det var så A4 og var veldig sånn jenterelatert da... Men, men så jobba jeg (...)som assistent(...) Og da synes jeg det virka veldig spennende og som et veldig givende yrke(...)".* Cathrine sier: *"(...)Jeg ante ikke, jeg har bare tenkt at det kan, kunne komme til nytte og at det alltid er greit å ha pedagogikk (...) den åpner mange dører og fordi jeg har mange valgmuligheter".* Caroline sier: *"Eh... det er egentlig, det bare ble sånn egentlig (...)".* I forhold til barn og tanker om fremtidig familiesituasjon sier Christine: *"det ligger jo alltid der at man... man ser jo for seg at man ender opp i en familiesituasjon men mye rutiner og rammer.* Cathrine sier: *"Jeg tenker jo masse på det".* Caroline sier: *"det må komme når jeg er klar for det"(latter).* Denne kategorien kalles "Dobbeltsporjenter".

Jentene i den andre kategorien, Idealistjenter, legger vekt på å komme ut i arbeidslivet i jobber som de har planlagt. De er ikke opptatt av å stifte familie på samme måte som jentene i den første kategorien. Det er hvordan de med sin bakgrunn og utdanning kan bidra i yrkessammenheng som er i fokus. I denne kategorien er det to jenter, en som studerer sykepleiefag - Camilla og en som studerer sosialantropologi – Catharina.

Når det gjelder selve studievalget sier Camilla: *"Jeg har visst det ganske lenge(...)jeg er en person som er eh... jeg er veldig... eller ja... trenger en jobb som jeg jobber med mennesker da... og så er jeg veldig omsorgsfull så det sikkert også det som gjør at jeg synes det er en jobb som passer for meg(...)og følt at det er det jeg har villet bli lenge.. det er i hvert fall noe som faller veldig naturlig for meg da å velge liksom".* Catharina sier: *"(...) så stod det liksom til slutt mellom, mellom sosialantropologi og tverrfaglige kjønnsstudier. Så da, men da jeg valgte sosialantropologi til slutt (...)Jeg har mer lyst til å (...) kunne bidra med mye."* Denne kategorien kalles "Idealistjenter".

Guttene i den første kategorien, Ambisiøse gutter, er opptatt av at de har valgt en utdanning som er riktig for dem, de er flinke i det de driver med, og har hatt evner i fagene de nå studerer siden de gikk på skolen. Det virker som om kombinasjonen av å ha gjort det bra i disse fagene tidligere, samt omdømme til den yrkesretningen de har valgt, har gjort at de føler at de har valgt riktig. Det kan tokes slik at omdømmet i stor grad handler om prestisje, anseelse og penger. Ved å utvikle sine evner videre innenfor en studieretning som er anerkjent og som kan føre til spennende jobber, mener de at de er på god vei. Det kan ligge mye motivasjon i det å vite at skolen de går på er anerkjent, samt at den tittelen de etter planen ender opp med etter endte studier er kjent og et godt grunnlag for å gjøre karriere videre. De ser for seg å få familie på sikt, de vil gjerne gifte seg og få barn etter hvert. I denne kategorien er det tre gutter, to som studerer økonomi – Erik og Eivind, og en som studerer ingeniørfag – Even.

Når det gjelder selve studievalget sier Erik: *"Jeg har alltid vært litt interessert i tall og sanne ting da (...)Ja, og at det var mulighet for å tjene penger (latter)".* Eivind sier: *" Tall mer spennende enn svada".* Even sier: *"(...) jeg var flink i de fagene og likte de fagene. Også visste jeg at det var en god utdanning da (...). For det første er det jo viktig at det er noe man*

liker da, men og så er det viktig at man kommer et sted på grunn av det, får gode jobber(...)". Denne kategorien kalles "Ambisiøse gutter".

Guttene i den andre kategorien, Interesseorienterte gutter, er også opptatt av at den utdannelsen de har tatt er riktig for dem, særlig en legger veldig vekt på interessen han har for feltet og som han har hatt gjennom mange år. På den måten representerer han det som guttene i den første kategorien legger vekt på når de snakker om evner innen faget, men jeg har likevel klassifisert han i denne kategorien fordi andre aspekter skiller dem. Disse aspektene er at de fremhever interesse og egenskaper, og i hvilken grad det har hatt betydning for utdanningsvalget. De har hatt gode skoleerfaringer også, og ser hvordan enkelte av fagene de hadde har noe å si for dem i dag. De har valgt å satse på studier som de synes er interessante og de har planer om å videreutdanne seg innenfor disse. De legger i stor grad interesse og egenskaper til grunn for å ha valgt de respektive studieretninger. De gir uttrykk for at de også er opptatt av sider ved utdannelsen som de synes er spennende og som de tror de kan få bruk for sin interesse og sine egenskaper. Det kan tolkes slik at interessen som guttene i denne kategorien har for studiene, er mer omfattende enn bare i skolesammenheng. De kan tolkes slik at de knytter utdanningsvalget til egne interesser. Guttene i denne kategorien er også opptatt av at de i fremtiden ser for seg å gifte seg og få barn, og hvordan dette skal gjennomføres med hensyn til jobb. I denne kategorien er det to gutter, en som studerer film - Erlend, og en som studerer shipping - Espen.

Når det gjelder selve studievalget sier Erlend: *"Finne noe jeg liker å drive med, noe givende(...)"*. Espen sier: *"(...)og så bare tenkte jeg, så leste jeg litt om det (...) og så synes jeg det passet egentlig veldig bra sånn der... litt med hva du går gjennom (...) jeg synes liksom det er litt sånn morsomt på en måte"*. Denne kategorien kalles "Interesseorienterte gutter".

4.4.1 Dobbeltsporjenter:

Det typiske mønsteret for Dobbeltsporjentene, er en jente som vet hva hun vil for sin egen del, har mange håp, drømmer og planer for fremtiden. Hun er i ferd med å ta høyere utdanning, innen en retning som ikke var det helt naturlige førstevalget, men som like fullt er et valg hun er fornøyd med. Det er viktig å se potensialet i prosjekter man driver med, og det er ganske klart at hun gjør det i dette tilfellet. Selv om det i utgangspunktet ikke var klart at det var

akkurat denne studieretningen hun skulle ta, ser hun at det er en god utdanning, og at den ikke minst kan føre langt innen de typer jobber hun ser for seg. Det er viktig for henne å anvende sine egenskaper og kvalifikasjoner, og bruke ulike sider av seg selv. Hun er opptatt av hvordan ulike sider ved henne og hennes liv er med på å forme henne, hennes tanker, og at det er en fordel å ha forskjellige erfaringer i bagasjen når man siden skal ut i arbeidslivet. Hun er målbevisst og positiv, med et optimistisk syn på fremtiden.

Hun er også klar på at i tillegg til å ville ha en karriere, vil hun gjerne ha barn. Det er ikke noe som er planlagt i den nærmeste fremtid, men ligger der som et av ”målene” som gjerne skal nås før en viss alder. Hun har også tenkt gjennom hvordan dette med barn vil bli i forhold til en fremtidig jobb. Hun legger vekt på at utdannelsen og en stabil jobb med bra inntekt helst skal være på plass før det blir aktuelt med barn. Et viktig poeng for en typisk Dobbeltsporjente, er å kunne realisere seg selv, å gjøre de tingene og prosjektene hun har sett for seg, før hun er klar til å etablere seg med familie.

Hvordan begrunner den typiske Dobbeltsporjente sine valg? Selve valget om hvilken studieretning hun skal ta, begrunnes i stor grad med at det er noe som er nyttig og anvendelig. Det er noe som kan brukes i mange situasjoner, og som det kan være en fordel å ha. Det er dessuten et viktig poeng at det er en utdanning som gir mange muligheter, på den måten er ikke valget låst til en bestemt jobb, men kan tvert i mot brukes i flere sammenhenger. Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Christine: *”Og det er det også at man har så mange muligheter, man kan ta mer utdanning, altså man kan jo fortsette på utdannelsen når man er 50, altså”*.

Hva legger hun vekt på når hun reflekterer over valgene? Hun legger vekt på at utdannelsen skal være nyttig, også i den forstand at den i tillegg til å kunne brukes på ulike områder, også gir muligheten til å kunne føre til jobber med grei lønn, og at utdannelsen gir flere muligheter når det gjelder yrkesretninger.

For ”Dobbeltsporjentene”, er holdninger hjemmefra noe de trekker frem og som antagelig bidrar sterkt til at de forstår utdanning som viktig. Disse jentene beskriver at det har vært viktig for dem å ta utdanning, noe annet har egentlig ikke vært aktuelt. Det har også vært viktig for foreldrene. Christine sier: *”Ja absolutt, veldig viktig (...) de[foreldrene] er veldig lykkelige nå for at jeg har tatt en trygg(...) fin utdanning. Så... og det er jo et veldig fritt yrke*

da, du har alltid jobb og du har mange muligheter(...)". Cathrine sier: "*(...) Jeg velger selv, det gjør jeg. Det er ingen som står og sier hva jeg skal velge, men at jeg burde velge noe det er hvert fall (...) de [foreldrene] vil hvert fall... ja hvert fall at jeg skal gå på skolen, heller kaste meg ut i det og så heller forandre på valget senere, og ikke på en måte stagnere da...*". Disse utsagnene kan være et uttrykk for at jentene er opptatt av at det er de selv som til slutt selv valgte studiene sine, og at de er klar over at det også er viktig for de som er rundt henne.

Med dette som utgangspunkt er det flere trekk ved deres livssituasjon som til sammen utgjør et grunnlag for valg av utdanning. Jentene har stort sett likt seg på skolen, og de har hatt et ønske om å fortsette å studere etter videregående. Inngangsporten til studier, har vært gjennom jobber som har vist yrket fra en spennende side, gjennom familie og bekjente som har rådet dem til det, og ikke minst hvilke mål de selv har hatt. Hendelse og erfaringer plasseres i en slags rekkefølge, hvor erfaringene får mening i forhold til hvordan de har det i dag. De legger stor vekt på viktigheten av å ha en utdanning.

En av informantene beskriver hvordan hun gjerne ville studere videre, lysten til å vite mer og prøve flere ting var viktige når det gjaldt utdanningsvalg. En annen beskriver hvordan kombinasjonen av et visst press fra de rundt henne, og hennes eget valg om å studere førte til at hun valgte det studiet hun har gjort. De har alle visst at de ville studere videre, men har vært mindre sikre – i begynnelsen – på hva de ville studere. Nå er de imidlertid klare på at det de endte opp med å velge, passer dem bra.

Dobbeltsporjentene forteller at de både har opplevd påvirkning fra familie og bekjente, og at de selv hadde et sterkt ønske om å fortsette studiene innenfor et eller annet. Cathrine sier: "*Og jeg valgte... jeg skrev på det fordi at jeg visste at, at det kan komme til nytte i enhver situasjon. Jeg ante ikke, jeg har bare tenkt at det kan, kunne komme til nytte og at det alltid er greit å ha pedagogikk*". Caroline sier: "*(...), jeg hadde lyst til å ta et fag som jeg kunne knytte til de fleste faga ellers da. På en måte, psykologi og pedagogikk er jo fag som du kan bruke uansett ellers videre. Så... ja det var vel egentlig grunnen til at jeg tok det(...)*". Disse utsagnene kan tolkes slik at det handler om et valg av mer tilfeldig art. Utdanningsvalget kan forstås som en ureflektert avgjørelse fremfor en reflektert beslutning.

Valget de har tatt angående studieretning kan bære preg av innfall, "det bare ble sånn". Det kan virke som om graden av identitet knyttet til studievalg er noe mindre enn hos

Idealistjentene, noe som også kanskje kan forklares ved at dette studievalget ikke var det absolutte førstevalget for Dobbeltsporjentene. Det vil samtidig ikke si det samme som at de ikke identifiserer seg med det de holder på med, det virker bare som mindre fremtredene enn hos de andre jentene.

Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Cathrine: ” (...) så når jeg ikke kom inn på det så måtte jeg liksom bare tenke meg om da... skal jeg nå bare ta et friår og lete etter hva jeg har lyst til å gå, eller skal jeg bare begynne å se om det her er veien for meg. Og da valgte jeg det siste (...) jeg ville på en måte ikke binde meg til noe da (...) derfor så stod jeg litt mellom psykologi og pedagogikk (...) begge to er... fine å ha da, i de fleste fag, men så tenkte jeg at pedagogikk er litt mer håndfast(...)”. Dette utsagnet kan tolkes slik at både selvrealisering er en viktig side ved utdanning. Utsagnet tyder på at den som forteller søkte på studier som hun gir uttrykk for å anse som nyttig og ”fin å ha”. Hun presenterer seg samtidig som handlekraftig. Da det første valget av studier ikke lenger ble aktuelt, fortsetter hun likevel med et annet alternativ.

Caroline sier: ”de [foreldrene] støtter meg heller videre til å ta det andre jeg har lyst til å studere... som jeg har lyst til å studere videre liksom (...)”. Dette utsagnet kan også være et uttrykk for selvrealisering. Utsagnet beskriver en som forteller om hva hun egentlig har lyst til å gjøre, og om sine planer for å komme dit. Dette kan også sees i sammenheng med selvpresentasjon. Hun er i gang med studier, men det er viktig å få med at det også er andre studier hun vil i gang med etter hvert, og som hun forteller at hun er interessert i.

4.4.2 Idealistjenter:

Det typiske mønsteret for ”Idealistjentene”, er en det er en jente som vet hva hun vil, og som har gjort ganske bevisst valg for å gjøre realiseringen av disse målene og planene enklere å oppnå. Hun har også ulike motiver for å velge som hun gjør, blant dem er både politiske grunner, samt et mer generelt samfunnsengasjement. Hun vil gjerne kunne hjelpe andre på områder hun mener at det trengs, og hun er opptatt av å kunne bruke sine kunnskaper på en måte som kan gagne mange. Utdannelsen er spennende i seg selv, men det er særlig jobben hun senere ser for seg at hun skal inn i, som er i fokus. Hun har tidlig visst i hvilken retning hun ville gå både når det gjelder utdanning og senere yrke. Hun legger vekt på sitt engasjement for det hun holder på med. Når det gjelder valg av utdanning og yrkesretning er

dette heller bestemt av dette engasjementet, enn andre aspekter. Hun vil gjerne gjøre en innsats for noen. Å gifte seg og få barn er ikke det noe hun uttrykker et sterkt ønske om å gjøre. Kanskje hun vil komme til å stifte familie, men det er ikke der fokuset ligger, og hun har heller ikke de helt store planene om hvordan barn eventuelt skal la seg kombinere med den typen jobb hun ønsker å ha. Det er hennes studier og yrkesaktive liv som for tiden tar opp det meste av planleggingen.

Hvordan begrunner den typiske Idealistjente sine valg? Noe av begrunnelsen går ut på at hun har lyst til å bruke sin utdanning til å hjelpe andre. Det er kanskje den viktigste grunnen til at hun har valgt den utdanningen hun har. Slik hun ser det, er det gjennom nettopp med utdanningen at hun kan bidra til å gjøre et arbeid som mange har nytte av. Dette kan være et uttrykk for et reflektert valg.

Hva legger hun vekt på når hun reflekterer over valgene sine? Det legges vekt på at hun skal velge noe som i sin tur kan bidra med noe konkret for å hjelpe andre. Dette er en sterk drivkraft, og noe som eksempelvis er mye viktigere enn materielle goder.

Når Idealistjentene presenterer hendelser som har ledet dem til utdanningen de er i gang med, dannes et inntrykk av at det er en reflektert beslutning. De legger vekt på at de lenge har visst akkurat hvilket yrke de ser seg selv i, og tidligere erfaringer er ofte med på å underbygge dette. Faktorer som har betydning når det gjelder utdanningsvalg, er blant andre jobberfaringer, men også påvirkning fra foreldre og bekjente. De har lenge vært klar over at de ville studere videre, og hva de gjerne vil jobbe med. De legger vekt på både personlige egenskaper og interesser når det gjelder utdanningsvalg.

En av jentene beskriver at drama var en viktig erfaring for den utdanningen hun er i gang med, men også med tanke på det senere yrkesaktive livet, og ikke minst personlig. Hun forteller om hvordan hennes dramaerfaringer har bidratt blant annet til det å forholde seg tett til mennesker, vise mye av seg selv, at hun har vokst på det personlig. Hun tror at det er en fordel for alle yrker som har med mennesker å gjøre, å ha erfaring fra dramautdanning/kurs. En annen forteller hvordan det at hun alltid har lest mye og hatt mye bøker, har påvirket henne. Hun trives godt på skolen, og liker godt å studere.

Idealistjentene er klare på at de har valgt utdanning med tanke på et helt bestemt yrke, et yrke de har hatt et ønske om å drive med gjennom lengre tid. De vektlegger sitt engasjement for samfunnet, og sitt ønske om å hjelpe andre som grunner for den retninger de har valgt. Camilla sier: *"(...) og da har jeg synes at å være sykepleier da har man... da har jeg en konkret ting å gjøre som bistandsarbeider... så det var det, det egentlig begynte med at jeg bestemte meg for å være sykepleier."* Dette utsagnet kan være uttrykk for en reflektert beslutning. Beskrivelsen uttrykker en som lenge har visst hvilke studier hun ville gå videre med, og hvorfor. Det gir inntrykk av å være gjennomtenkt. Et annet utsagn fra Catharina: *"(...)jeg har lyst til å bli bistandsarbeider(...)"*. Dette utsagnet synes jeg kan gi inntrykk av en reflektert beslutning.

Valget de har tatt kan antas å ha fremstått som ganske klart, og noe de har tenkt mye på. Det kan virke som om både valg av studieretning og de yrkene de ser for seg henger sammen med hvordan de ser seg selv som personer, og hvilke kvaliteter og egenskaper de legger vekt på i fremstillingen av seg selv, samt i beskrivelser av hvilke kvalifikasjoner man burde ha i disse typer jobber går ut på mye av det samme. Camilla sier: *"Men det har også mye med at jeg er en person som er eh... jeg er veldig... eller ja... trenger en jobb som jeg jobber med mennesker da... og så er jeg veldig omsorgsfull så det sikkert også det som gjør at jeg synes det er en jobb som passer for meg fordi... det er jo veldig mye det sykepleier går ut på."* Det gir uttrykk for en som forteller om seg selv og sine ønsker for jobben, og som fremhever sine erfaringer som en ekstra grunn for hvorfor hun har valgt riktig. Dette kan være et uttrykk for at Camilla her forteller om sin selvrealisering som omsorgsfull og orientert mot mennesker. Det kan være et eksempel på en fortelling om seg selv som kan knyttes til moderne idealer om å realisere det indre potensial.

Catharina sier: *"Eh... jeg er veldig, eller jeg er jo feminist og veldig opptatt av på en måte kjønnsforskjeller og likestilling og sånn da."* Dette utsagnet kan også tolkes som selvpresentasjon. Det gir uttrykk for en som trekker frem sider ved seg selv, som er med på å prege hennes valg. Bak valget av studieretning og bak planleggingen av fremtidige yrkeskarrierer får man et inntrykk av et ønske om fortsatt selvutvikling, ved å kunne bruke sider ved seg selv, videreutvikle dem og siden bruke dem til noe positivt for andre.

4.4.3 Ambisiøse gutter:

Det typiske mønsteret i kategorien ”Ambisiøse gutter”, er en gutt som har valgt en utdanning med bakgrunn i en kombinasjon av fag han alltid har vært flink i, at utdannelsen leder til den bestemte bransjen han vil jobbe innenfor, og at det er en mulighet til å tjene gode penger. De fagene han har vært flink i på skolen, er også fag som etterspørres på arbeidsmarkedet, og det er derfor ikke tilfeldig at han har valgt akkurat det studiet han har valgt. Det har vært viktig med en god utdanning, og det er også viktig å få litt erfaring utenlands fra, for siden å få en jobb som er spennende og godt betalt. Han har valgt studieretning både etter interesse og evner, men også av mer langsiktige grunner som gode arbeidsutsikter, gode karrieremuligheter, samt at sannsynligheten for å tjene bra er til stede. Typisk for ambisiøse gutter, er at de har klare ambisjoner for fremtiden, og kunnskaper om hvilke grep som må gjøres for å lykkes med dette valget. Han ser for seg at han skal få familie, gifte seg og få barn. Det er ikke noe som står øverst på agendaen for øyeblikket, men det er noe han absolutt ser for seg innen en viss tidsramme. Han har også reflektert over hvordan balansen mellom karriere og familieliv best kan la seg organisere. Det han imidlertid tenker mest på nå, er å fullføre utdannelsen og så komme i arbeid.

Hvordan begrunner den typiske Ambisiøse gutt valgene sine? Her ligger noe av begrunnelsen i en kombinasjon av egne ferdigheter, samt lønnsomhet. Han er opptatt av at det er nyttig med den utdannelsen han har valgt, samtidig som det er en fordel at det kan føre til godt betalte jobber. Valget begrunnes altså med en blanding av at det er noe han i utgangspunktet er flink til, samtidig som det passer bra at det også er nokså anerkjent utdanning, som gir gode økonomiske fremtidsutsikter.

Hva legger han vekt på når han reflekterer over valgene sine? Både karrieremuligheter og at dette er noe han er fortrolig med, og har vært god i gjennom lengre tid. Når hendelsene som har ledet frem til utdanningsvalget presenteres, er det enkelte ting som går igjen. Blant annet hvilke fag han hadde på videregående skole som han var flink i, og interessert i. Han legger stor vekt på at interessen for tall, økonomi, matte, og realfag generelt har vært der fra ganske tidlig av. Dette er et mønster i fortellingene til guttene i denne kategorien. Han har gode karakterer, og har brukt disse karakterene ganske bevisst for å komme seg inn på dette studiet. Han har likt seg på skolen, og dette har i kombinasjon med påvirkning hjemmefra og interesse for faget, vært med på å påvirke beslutningen om hvilken studieretning han skulle velge. Det

kan altså tolkes slik at valget er basert på gode skoleresultater, lysten til å utdanne seg videre, påvirkning hjemmefra, og prioritering av at utdanningen representerer et anerkjent studiested.

Felles for de ambisiøse guttene er at de alle legger vekt på at de helt fra videregående, når det var aktuelt å begynne å søke (eller i alle fall tenke) på videre studier har hatt en ide om hvilken vei de har lyst til å gå. Dette begrunner de med at de er flinke i fag som er viktige deler i den utdanningen de har tenkt seg. De mestrer fagene, og vet at den type kompetanse kan være svært nyttig i yrkessammenheng. En av guttene innenfor denne kategorien beskriver at det at han følte at han mestret enkelte fag, også var med på å påvirke at han gikk videre med disse fagene etter videregående skole. En annen beskriver også hvordan det at han både likte og var flink i enkelte fag gjorde at han valgte å studere dem videre.

De har alle uttalte karriereplaner, og er mer eller mindre opptatt av mange av de samme tingene i den sammenheng. Erik sier: *"(...) så økonomi og matte og sånn, har alltid vært ganske greit for meg da, har trives godt med det og... Følte at jeg mestret det på en måte"*. Dette kan være et uttrykk for at Erik her forteller om sin selvrealisering. Utsagnet gir uttrykk for at han vil gå videre med noe han er flink i og som han mestrer, og videreutvikle disse evnene. Even sier: *"(...) jeg tok fysikk og kjemi og matematikk på videregående fordi jeg var flink i de fagene og likte de fagene (...)"*. Eivind sier: *"Alltid hatt økonomi og matte valgfag (...)Relativt gode karakterer..."*.

Disse utsagnene kan tolkes på den måten at det handler om reflekterte beslutninger. Det er en interesse som lenge har vært der, i kombinasjon med evner i de aktuelle fagene, og ikke minst spennende jobbutsikter. Det kan virke som om valg av studieretning og tanker om fremtidig karriere henger sammen med hvordan de gjerne vil være, eller fremstå som personer. En person som har den og den type jobb, vil oppfattes som slik eller sånn. Ved å ha konkrete ideer om hva man vil jobbe som og hvorfor, kan det virke som om de i stor grad ønsker å identifisere seg med både utdannelsen, og senere yrket sitt. De har ganske klare meninger om hvem som passer til dette, hvordan man må være og hvilken livsstil som passer til.

Disse tankene rundt dette med hvordan de ser på andre innen det yrket de har valgt, kan kanskje være med på å illustrere i at de til en viss grad identifiserer seg med det de holder på med. Even sier: *"Ja, jeg er litt for sånn business på en måte da, ja hvis du skjønner... jeg har ikke vært noe særlig tent på for eksempel medisin eller sånne ting da. Er liksom ikke helt min"*

greie... jeg er jo veldig interessert i sånn finans og, og (...) strategi og sånne ting da. Dette utsagnet kan være et eksempel på selvpresentasjon. Utsagnet representerer en som er veldig opptatt av det han driver med. Følgende utsagn fra Eivind kan illustrere karriereplanene: "Planer om finansprofilen... Spennende... karriereplaner... jobbe i team...". Even sier: "Det er veldig sånn karriere orientert da, og hvis du får gode karakterer så får du intervjuer og jobber i de kule selskapene. (...)og så har jeg lyst til å kanskje ta en Mba da. Altså, litt mer utdanning i et år da. Det er kanskje mer et prosjekt jeg har da, at jeg slutter å jobbe ett år og tar en Mba, også kan jeg fortsette..." Dette utsagnet kan være et uttrykk for selvrealisering. Han fokuserer mye på de planene han har. Erik sier: "Kanskje jeg skal bli aksjemegler eller... Ja det er det... jeg har tenkt til å ta master i finans etter hvert, så det..." Dette utsagnet kan også tolkes som selvrealisering. Han har konkrete planer som han ønsker å gjennomføre.

4.4.4 Interesseorienterte gutter:

Det typiske mønsteret i kategorien "Interesseorienterte gutter", er en gutt som er opptatt av at det utdanningsvalget han har tatt, og de fremtidsutsiktene han har når det gjelder jobb, reflekterer hvem han er som person på ulike måter. Han fremhever at han ved å ha valgt en slik utdanning får brukt for forskjellige sider ved seg selv, at han har en vedvarende interesse for faget, og egenskaper som kan være nyttige i jobbsammenheng. Han synes det han driver med er morsomt, og har mange planer for hvordan veien videre fra utdanning til jobb kan gå. Han er kreativ og glad i å bruke seg selv i det han driver med, og viser engasjement. Han kan gjerne tenke seg å jobbe i utlandet, da dette byr på mange spennende utfordringer i forhold til det yrket han ser for seg. Han tenker på både utdannelsen han er i gang med, dens muligheter, den fremtidige jobben, men han har også planer om å stifte familie etter hvert. Han synes at det er viktig å ha god økonomi, og tid til barn og familieliv når det blir aktuelt. Han ser absolutt for seg at han skal jobbe mindre, eller til andre tider når eventuelle barn kommer til verden. Selv om det ikke er med en gang dette blir aktuelt, har han tenkt gjennom hvordan det kan la seg gjennomføre rent praktisk med hensyn til den jobben han ser for seg.

Hvordan begrunner den typiske Interesseorienterte gutt valgene sine? Valgene begrunnes i stor grad med at det er noe som virker interessant, og som han kan få brukt seg selv i. Blanding av at det er noe de synes er spennende, og som samtidig "passer til" hans egenskaper og i tillegg har spennende karrieremuligheter er alle aspekter som utgjør begrunnelser for valget.

Hva legger han vekt på når han reflekterer over valgene sine? Det at han kan gjøre bruk av egne egenskaper og interesser og samtidig tjene penger på det. Det at det er en jobb med litt fart i, litt varierende og at arbeidet har utfordrende arbeidsoppgaver gjør det attraktivt.

De ”Interesseorienterte guttene” beskriver at hendelsene som har ledet fram til utdanningsvalget bygger på erfaringer av litt ulik sort, det være seg personlige egenskaper, interesser og påvirkning og tips fra andre med kjennskap til bransjen. Fag fra videregående skole som de likte spesielt godt, dukker opp igjen som en viktig del ved den utdannelsen de har valgt. Erfaringer rundt interesser vektlegges og fremstår som viktige i veien fram mot utdannelsen, det samme gjør betydningen av personlige egenskaper. En av guttene i denne kategorien legger vekt på at han er bedre praktisk enn teoretisk, og at noe av interessen for det han studerer startet på videregående skole. En annen beskriver hvordan han har vært fascinert av det han studerer siden han var liten, og at det siden bare har vokst og vokst som en lidenskap. Lesing er også noe som trekkes fram, det er viktig med kunnskap. En annen viktig del av det å velge har også vært at både egne interesser og egenskaper kan komme til nytte både gjennom utdannelsen, og senere når de skal ut i jobb.

Særlig er det karakteristisk for de interesseorienterte guttene at de vektlegger egenskaper og interesser hos seg selv i forhold til utdanningen de er i gang med, og kobler også dette opp mot det yrket de senere ser seg selv i. Erlend sier: ” (...) *Noe som er kreativt og variasjon i nye typer prosjekter (...) Fascinert over det... Det vokste mer og mer som en lidenskap (...)*. Dette kan være et uttrykk for selvrealisering. Utsagnet gir uttrykk for en som er tydelig på at han gjerne vil studere og senere jobbe med noe som han opplever som meningsfylt, og at det er viktig for han å oppnå dette. Espen sier: ” (...) *At jeg synes det er gøy å drive med liksom sånn (...) med forståelse av folk på en måte og andre kulturer og lære sånne ting.*” Dette kan også kobles til selvrealisering. Utsagnet gir uttrykk for en som har funnet noe han synes er morsomt og som han synes han passer bra til, og det har han tenkt til å gå videre med.

Utsagnene som omhandler valget kan være uttrykk for nokså reflekterte avgjørelser. De har tenkt over hva de skulle velge som videre studier, og holdt seg til det. Ved å fokusere på både interesser og sider ved seg selv som man tror kan passe i den eller den jobben, kan det virke som om guttene til en viss grad identifiserer seg med den utdannelsen de har valgt. Det å velge å gå disse retningene tilsier også at man må være innstilt på mye jobbing, og kanskje til

litt andre tider av døgnet enn en ”vanlig” jobb. De legger vekt på de positive sidene ved dette, og en trekker blant annet frem hvordan hans personlighet passer til nettopp et slikt yrke hvor man må stå på. Erlend sier: *”Er interessert i film også som hobby... går litt hånd i hånd det jeg interesserer meg for og det jeg vil jobbe med(...). Har en 10 – års plan vet du (latter) har det. Har jo egentlig veldig mange drømmer og ambisjoner. Det synes jeg er viktig. Du kan ta med at jeg er mot janteloven (...)Jeg tenker at hvis du tror du klarer det selv, da klarer du det. Troen på deg selv!”*

Dette utsagnet tolker jeg som uttrykk for selvrealisering. Utsagnet gir uttrykk for en gutt som er klar på at han trives med det han gjør, og at det han studerer også er noe han er interessert i på fritiden. Det kan tolkes slik at han studerer noe som han er genuint interessert i, og at han senere ser for seg å kunne jobbe med ”hobbyen” sin. Det kan i tillegg være et eksempel på selvpresentasjon, han legger også vekt på hvordan han selv tenker om drømmer og planer. Det er viktig å ha tro på seg selv. Dette kan med andre ord fremstå som en tydeliggjøring av det å ha evne til å gi en bestemt selvpresentasjon av seg selv, som for eksempel hvordan det å ikke være opptatt av janteloven men opptatt av å visualisere egen suksess blir ledd i en selvrealisering.

I følge Taylor (1998), må man ha sitt mål og være i kontakt med seg selv. Dette kan passe godt med det utsagnet gir uttrykk for. Espen sier: *”Er jo... altså, jeg er bedre praktisk enn teoretisk hvis du kan si det sånn(...) Må være litt sånn høylydt og litt sånn småfrekk og sanning... Det kler meg (?) godt. Møte nye folk og ordne ting, fikse her og der og sånn... Det er det du sitter og ser på nå for å si det sånn.”* Dette utsagnet kan tolkes som både selvrealisering og selvpresentasjon. Det handler om å realisere seg selv fordi gutten som sier dette legger vekt på sider ved seg selv som han kan utvikle videre og bruke i jobbsammenheng. I forhold til det å presentere seg selv, virker han sikker på at han er ”rett mann for jobben”, og viser det ved å snakke om hvordan han er som person, og hvorfor det er bra i forhold til det han ønsker å jobbe med. Det virker som om det er viktig med kombinasjonen å gå videre med noe man er engasjert og flink i, samt noe som kan være innbringende for fremtiden i form av spennende og varierte jobber med muligheter for å tjene gode penger.

De interesseorienterte guttene virker fornøyde over å ha muligheten til å drive med noe de interesserer for og som de kan utvikle seg innenfor. Espen sier: *”Gå ferdig her i år, to år*

*x(...) Skape seg et navn i London... London, Østen, eller New York. Innstilt på å bo i London, eventuelt Asia og Afrika. Litt stas og status hvis noen spør. Ser for meg at jeg kommer til å gjøre det bra". Erlend sier: "Etter at jeg er ferdig utdannet, (?) prøve å få en jobb i Usa (...)*Har faktisk en korktavle hjemme med målene og drømmer(...) Ser det på en måte inne i hodet mitt " hvis du visualiserer, kan du materialisere". Dette utsagnet kan tolkes som selvrealisering. Utsagnet gir uttrykk for en gutt som har stor tro på seg selv. Det kan også handle om hvordan han presenterer seg, han viser at han er opptatt av det han gjør og hvordan de kan gå best mulig – både når det gjelder studier, men også i senere jobb.

En viktig side ved beslutningsprosessen for informantene i de fire kategoriene, er at valget som tas på en eller annen måte skal vise hvem de er, det skal være et valg de kan stå inne for og som de føler er riktig for dem. Selve prosessen med å velge studier starter for mange i skoleårene før man avslutter videregående skole, og også deres preferanser når det gjelder fag er ofte tatt med i betraktning. Perioden rundt videregående skole har for mange vært viktig, og på mange måter avgjørende, for hvilket utdanningsvalg de skulle komme til å ta. Jobber de har hatt ved siden av, hva de har sett og hørt rundt seg, hvilke fag de var flinke i og hvilke valgfag de hadde. I tillegg kan det tolkes slik at råd, tips, og eller påvirkning fra sosiale relasjoner spiller en viktig rolle for informantene i alle fire kategorier. Dette er alle viktige deler som har vært med på å påvirke valgprosessen.

4.5 Fellestrekk og ulikheter ved kategoriernes utdanningsvalg:

Felles for Dobbeltsporjentene, Idealistjentene, de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene, er at de alle har mange planer for fremtiden. De velger de selv, men finner inspirasjon og oppmuntring av ulike slag hos foreldre, venner eller andre som står dem nær. Likevel er det de som til syvende og sist tar valget. Det skal være et valg som de kan stå inne for, det viktigste er ikke nødvendigvis hva de velger, men at det de velger er resultat av hva de selv har lyst til. Det kan hevdes at det valget informantene har tatt, på noen måter reflekterer hvem de er, eller hvem de presenterer seg som. Dette kan være et eksempel på hvordan utdanning i kunnskapssamfunnet både kan illustrere hva du kan og hvem du er (Brusdal, Frønes 2000).

Når det gjelder valgene som er tatt i forbindelse med utdanning, kan det virke som om Dobbeltsporjentene har tatt noe mer ureflekterte avgjørelser, mens Idealistjentene har tatt mer reflekterte beslutninger. Dobbeltsporjentene er også opptatt av å ha et anvendelig yrke, som

kan kombineres med familieliv, mens Idealistjentene kanskje er mer rettet mot et konkret yrke, og ser for seg en bestemt yrkesretning der de kan hjelpe andre. Det kan tolkes slik at begrepet selvrealisering er relevant for både Dobbeltsporjentene, og Idealistjentene. De kan manifestere seg litt annerledes hos de forskjellige jentene, men det kan tolkes slik at det er viktig for dem å utvikle seg videre som person, blant annet gjennom å få utløp for sine personlige egenskaper. Studiene blir på denne måten en fin og nyttig måte å realisere seg selv og mange av sine drømmer på. I tillegg erverver de kunnskap som sikrer at de også i fremtiden har muligheter til å holde på med noe de ser på som spennende og utfordrende, da i form av sine karriereplaner. Det at de skal "realisere seg selv", ligger også som en rød tråd gjennom historiene.

For alle guttene i dette utvalget, både de Ambisiøse guttene, og de Interesseorienterte guttene kan karriere tolkes som viktig, og noe de har tenkt mye på. Selv om veien frem og retning på karrieren kan fortone seg annerledes for guttene i disse to kategoriene, har de likevel til felles et ønske om å lykkes i den karrieren de ser for seg. Det å ha muligheter til å jobbe med noe de enten er eller har blitt mer og mer interessert i, samtidig som lønnen ofte er høy er noe de alle kan finne motivasjon i. Det er viktig for dem å utdanne seg, de jobbene de gjerne vil ha krever ofte, om ikke alltid, en viss kompetanse. De synes generelt at de har landet på studievalg som gir dem noe, hvor de kan utfolde seg og som ikke minst har gode fremtidsutsikter. Når det gjelder valgene som er tatt i forbindelse med utdanning, kan det virke som det i stor grad handler om reflekterte beslutninger for de Ambisiøse guttene, mens det for de Interesseorienterte guttene er en blanding av reflekterte beslutninger og ureflekterte avgjørelser. De Ambisiøse guttene er målrettet, og flere sider ved valget deres er tatt med tanke på fremtidig yrke og bransje. De Interesseorienterte guttene har valgt mer på grunnlag av interesse og egenskaper, men er også opptatt av karriere.

Det kan tolkes slik at det er et mønster som går på tvers av kjønn, blant annet hos Idealistjentene og de Ambisiøse guttene, hvor fremtidig karriere står sentralt. Samtidig har alle kategorier ambisjoner. Ut i fra det informantene forteller kan det tolkes slik at utdanning er en konkret måte de kan realisere seg selv på, og oppnå egne mål. "For det moderne mennesket finnes livets mål i det å realisere seg selv, leve ut sine evner – på unikt vis å ta verdien i besittelse" (Nyeng 2000:20,21). Det er imidlertid ulike måter å realisere seg selv på, som igjen ikke behøver å verken oppleves som, eller være, narsissistiske. Det er på den andre siden slik at valget skal passe for den som tar det, og føre til noe som anses som nyttig, og i

den forstand kan man kanskje si at det finnes en grad av noe egoistisk. På samme måte som man kan hevde at det trengs en porsjon egoisme for å komme seg frem.

Det som kan tolkes som felles for kategoriene, er at det å studere noe i seg selv sannsynligvis innebærer en grad av selvrealisering. De forfølger et ønske om å lære mer og så bruke det til noe. Bygge videre på noe, og bruke seg selv på en konstruktiv måte. Dette kan være eksempel på hvordan selvrealisering er en del av kulturen, og at blant annet individualisering, unikhet og kreativitet er viktige begreper i den forbindelse (Brusdal, Frønes 2000). Det kan virke som om dette gjelder for de fleste informantene. Dette kan kanskje kobles til det at de uansett grunn for det valget de har tatt, ser nytten i det. Det kan tolkes som at de er bevisste på fordelene som en utdanning kan føre med seg. På denne måten kan utdanning være noe informantene i de fire kategoriene ser som en vei til selvrealisering. Dette kan også sees i sammenheng med noe Schreiner og Sjøberg (2006) trekker frem, å kunne holde på med noe som oppleves som meningsfullt.

Selve ideen om det å realisere seg selv, og være autentisk, er noe blant andre Charles Taylor tar for seg. Han sier at hver person har sitt eget ”mål”, en idé som har kommet til å stikke svært dypt i den moderne bevissthet (Taylor 1998:42). På den måten informantene forteller om seg selv, kan det tolkes slik at Taylors teori om autentisitet ligger nære fortellingene om seg selv, som de kommer med. Ved å fortelle om seg selv og sine prosjekter kan man si at de definerer seg selv, og følger det moderne autentisitetsidealet. Det kan tolkes dit hen at de opplever det som svært meningsfylt å kunne følge sine målsettinger, og ha en følelse av å være tro mot seg selv.

Informantene i de fire kategoriene har valgt nokså forskjellige utdannelser, noe som igjen kan tolkes slik at de har vektlagt litt forskjellig når de har valgt. De presenterer seg på mange måter i tråd med det de har valgt, altså som en slags representant for en gruppe. Et eksempel på dette kan være at Dobbeltsporjentene gir uttrykk for å ville kunne spille på flere strenger, ha ulike prosjekter i gang samtidig – lykkes på flere fronter, og Idealistjentene er mer opptatt av samfunnsengasjement. De Ambisiøse guttene er mer opptatt enn de andre kategoriene av å tjene penger, og de Interesseorienterte guttene fremhever mer sine interesser og egenskaper.

Informantene snakker om det de synes er viktig i forhold til de temaene de ble spurt om, og setter selv sammen en historie, sin egen, som de så videreformidler. Samtidig kan man tolke

det slik at de også er ute etter å fortelle hvem de er, og hva de har lyst til å gjøre. Det kan tolkes slik at noen sider av fortellingen deres vektlegges mer enn andre, dette kan komme av hvilke grad av viktighet informantene tillegger det. Det kan tolkes slik at de har som prosjekt å forstå seg selv og sine ambisjoner (Nyeng 2000). Det er tilsynelatende viktig for informantene å fremstå som noen som har en slags ”plan” for fremtiden, et eller flere mål man har til hensikt å oppnå. Dette er felles for kategoriene slik jeg tolker svarene deres. Det som imidlertid skiller dem fra hverandre på dette området, er hva disse målene innebærer og inneholder. Taylor sier ”Forstår jeg meg selv som omtenksom, forstår jeg dette som en egenskap som ligger rotfestet i mitt indre, og denne forståelsen har således den effekt at den bidrar til å forsterke min tilbøyelighet til å handle i overensstemmelse med den. Med dydsetiske termer kan vi si det slik: Å handle med integritet forandrer nettopp en slik forståelse av hvem man er i moralske termer, hvilket også innebærer at man forstår seg selv som kilden til de handlinger man utfører og de følelser man erfarer” (Nyeng 2000:21).

Dette udraget fra Nyeng (2000) kan forstås slik at dersom man oppfatter seg selv som en som er i besittelse av bestemte egenskaper, vil man være tilbøyelig til å handle i samsvar med nettopp denne egenskapen /eller disse egenskapene. Dette henger sammen med slik jeg tolker en del av fortellingene, det vil si at de ulike informantene vektlegger eksempelvis sine evner i et fag, eller en egenskap som viktig i en valgprosess. Dersom man forstår seg selv på den ene eller den andre måten, kan det oppfattes som en del av det autentiske individet, og føre til at det kjennes riktig å handle på en bestemt måte.

Det kan tolkes slik at selvrealisering er et viktig moment i forhold til valg blant informantene i alle kategoriene. For å kunne realisere seg selv, må de velge den ”beste” måte å gjøre det på. Når det gjelder hva som anses for å være best for den enkelte, er det noe som naturligvis varierer. Dette er i tråd med det Frønes (2001) sier om optimalisering.

4.6 Konklusjon:

Alle informantene er opptatt av selvrealisering på den ene eller den andre måten, men det er noen idealtypiske mønstre som både følger kjønn, og går på tvers av kjønn. Det kan tolkes slik at materialet representerer to ulike beslutningsprosesser, som kan beskrives som enten en reflektert beslutning, eller en ureflektert avgjørelse. Dobbeltsporjente representerer den beslutningsprosessen som kan betegnes for ”det ble sånn”, som gjenspeiler ureflekterte

avgjørelser, og det er særlig Idealistjentene og de Ambisiøse guttene som peker seg ut når det gjelder eksempler på den reflekterte beslutningsprosessen, de reflekterte beslutningene. De Interesseorienterte guttene har en mellom posisjon. De har litt av det reflekterte i sin beslutningsprosess, samtidig som det er rom for å ta ett skritt av gangen.

Blant jentene er de ulike prosessene mer tydelige enn hos guttene. Mens Dobbeltsporjentene later til å ha tatt en beslutning hvor ”det ble sånn” prinsippet står sterkt, er Idealistjentene mer tydelig planlagte i valgprosessen. Det er to ulike måter å fremstille prosessen rundt utdanningsvalget på, og det er graden av planlegging rundt dette valget og konsekvensene av det som er den store ulikheten i denne sammenheng. Blant guttene er det altså et mindre tydelig skille. Guttene i begge kategorier uttrykker refleksjon rundt utdanningsvalget, men sammenhengen mellom utdanning og konkret yrke kan tolkes slik at den er noe sterkere hos de Ambisiøse guttene. På samme måte kan det sies at det er de Interesseorienterte guttene som representerer størst innslag av ”det ble sånn”, eller det ”å ta ett skritt av gangen” prinsippet.

Det er altså noe mer forskjell mellom jentekategoriene, enn guttekategoriene når det gjelder utdanningsvalget. Skillet mellom jentekategoriene er skarpere enn mellom guttekategoriene når det gjelder både kriterier for utdanningsvalget, men også når det gjelder yrkesplaner. Kan dette ha noe med kjønn å gjøre? Det kan være at jentene reflekterer på en annen måte rundt fremtidig karriere og familieliv, og at det er derfor de er klare på at de enten ser for seg å stifte familie eller ikke. Kanskje er de mer bevisste på denne balansen, enn guttene som på sin side ser for seg at de skal ha begge deler. Det kan også være at selvrealisering kommer inn her som en faktor, for noen er veien til å realisere seg selv gjennom arbeid og karriere, mens den for andre også kan innebære og stifte familie.

Det som informantene har til felles er imidlertid det at de setter de tidligere valgene i sammenheng med det de studerer i dag. Om dette i sin tid var mer eller mindre tilfeldige valg, eller om det var planlagte og mer strategiske valg, så blir de en del av fortellingen om deres vei frem til utdannelsen sin. Informantene i de fire kategoriene kan sies å være at de er ute etter å videreutvikle seg på den måten de anser for å være best, eller i alle fall fruktbar for fremtiden deres.

4.7 DEL II: Fremtidsperspektiver og fremtidsplaner

I prosessen med å bruke utdanning som en måte til å realisere seg på, kan også tidsperspektiv og fremtidsplaner, være en viktig del. For mange er selve utdanningen et ledd på veien til den jobben de vil ha, eller i forhold til slik de på sikt ønsker å ordne livet sitt. Mange av informantene uttrykker at de ser for seg at de skal holde på med studier og studierelaterte ting en viss periode, men har i mange tilfeller en slags plan som tilsier på hvilket tidspunkt de gjerne ser at også andre ting enn studier begynner å bli aktuelle, eksempelvis jobb og partner, samt barn. På spørsmål om hvordan de ser for seg de neste ti årene, er det et svar som er gjennomgående hos både Dobbeltsporjentene, Idealistjentene, de Ambisiøse guttene, og Dobbeltsporguttene; de vil gjøre ferdig utdannelsen sin, og finne seg en jobb. Det er det de ser for seg der de står i dag. Det er ikke så mange som gir uttrykk for noe annet, det eneste er at noen kunne tenke seg å legge inn en reise, eller jobbe litt i utlandet eller lignende. Videre skal jeg analysere hvordan informantene fra de fire kategoriene forholder seg til fremtiden, med tanke på karriere og familie.

4.8 Karriere:

Hvordan snakker de om karriere? Det er ulike syn på karriere blant informantene. Det kan være fordi de har valgt ulike studier, som fører til ganske forskjellige yrker, men også fordi de drives av forskjellige ting. Hvordan stiller ungdommene i de fire kategoriene seg til spørsmål rundt karriere, som for eksempel hvilke sider som teller mest i forhold til en fremtidig jobb? Hva er de opptatt av når de ser for seg sin fremtidige karriere? Og har alle karriereplaner?

4.8.1 Dobbeltsporjenter:

Det typiske mønsteret for Dobbeltsporjentene når det gjelder karriere, er at de er opptatt av å ha mange valgmuligheter. Det er flere ting de kunne tenke seg å jobbe med/innen. Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Christine: *”jeg kunne tenke meg å jobba i en organisasjon eller... Men om jeg blir det vet jeg ikke, for det er jo alltid, men forandrer jo alltid og vi skal jo ut i forskjellig praksis...”*.

Følgende utsagn fra Cathrine kan også illustrere at jentene i denne kategorien er opptatt av muligheter. *”fordi den [utdannelsen] åpner mange dører og fordi jeg har mange valgmuligheter. For som sagt så jeg liker ikke å bli stengt inne i en bås da, jeg vil ikke det for alt i verden, jeg er vil liksom ha mulighetene mine åpne da”*. Dette utsagnet gir uttrykk for en

som er tydelig på at hun ikke vil låses til noe yrke. Hun sier at hun er opptatt av alle mulighetene som utdannelsen hennes fører med seg. Caroline sier: *"jeg har sittet og lest nå til eksamen og sånn så er det sånn "å bli ferdig, jeg har lyst til å studere noe annet, jeg har lyst til å lese om, om andre ting da"... Så jeg gleder meg liksom til å bare kunne begynne å lese det... Kunne jobbe som det..."*. Utsagnet representerer en som er ivrig i studiene, og som gir uttrykk for at hun liker å studere forskjellige ting, før hun etter hvert kan finne en jobb hvor hun får brukt mye av det hun har lært i utdanningssammenheng.

Dobbeltsporjentene er opptatt av å skaffe seg en karriere, men det kan tolkes slik at de er åpne for flere yrkesretninger. De forteller at de synes det er viktig å ha mulighetene åpne når det gjelder jobb og karriere.

4.8.2 Idealistjenter:

Det typiske mønsteret for Idealistjentene når det gjelder karriere, er at dette er svært viktig for dem. De gir uttrykk for at de er opptatt av å kunne jobbe med noe de anser for å være nyttig, og kunne ha et yrke hvor de er i en posisjon der de kan hjelpe andre. Den bestemte karrieren de ser for seg, er noe de lenge har tenkt på. Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Camilla: *"(...) I tillegg har jeg jobbet som... hatt sommerjobb i tre år på et sykehjem så jeg har jo vært borti yrkesretningen... før jeg begynte med den sommerjobben så har det vært veldig klart for meg at det er sykepleier jeg ville bli da"*. Dette utsagnet gir uttrykk for en som er tydelig på at hun har en bestemt jobb og en bestemt yrkesretning i tankene og planene. Hun fremhever at det lenge har vært klart hva hun ønske å jobbe med, og at dette også har blitt bekreftet gjennom en sommerjobb hun har hatt.

Catharina sier: *"jeg har lyst til å bli bistandsarbeider (...) så er det jo det at jeg synes det er veldig interessant med andre kulturer og sånn"*. Dette utsagnet representerer en som er tydelig på at hun vet hvilken yrkesretning hun kunne tenke seg. Hun legger også vekt på sider ved jobben som hun synes er interessante.

Idealistjentene er ganske bestemte på hvilken jobb de kunne tenke seg og hvorfor. De forteller at de synes akkurat dette yrket passer for dem, og at det er viktig for dem å kunne bruke seg sine kunnskaper til å hjelpe andre.

4.8.3 Ambisiøse gutter:

Det typiske mønsteret for de Ambisiøse guttene i forhold til karriere, er at det er noe de er opptatt av. De gir uttrykk for at det er bestemte bransjer som frister dem etter studiene, hvor de har både muligheten til å jobbe med varierte prosjekter samt tjene gode penger. Det kan tolkes slik at både det å ha mange valgmuligheter, og muligheten til å tjene godt er viktig for dem. Dette kan illustreres ved følgende utsagn fra Erik: *"fordi når du blir siviløkonom så kan du jobbe med veldig mye forskjellig da, så det har... hadde mange muligheter på en måte etter at jeg er ferdig"*. Utsagnet gir uttrykk for at den som forteller er opptatt av at utdannelsen han tar kan føre til forskjellige muligheter innen den/ de bransjen (ene) han ser for seg. Det kan tolkes slik at han synes det er viktig at utdannelsen er såpass bred at den kan brukes i flere sammenhenger.

Even sier: *"jeg vet sånn cirka hva jeg har lyst til å drive med rett etter at jeg er ferdig da... Det er et konsulentselskap, som driver med strategi"*. Dette utsagnet representerer en som er holder mulighetene åpne for forskjellige jobber etter studiene. Det kan tolkes slik at han er opptatt av bransjen han vil inn i, og hva han helst vil jobbe med. Eivind sier: *"konsulent bransjen... Det er variert... greit betalt"*. Utsagnet gir uttrykk for en som har en bestemt bransje i tankene når det gjelder fremtidig jobb. Han fremhever siden ved denne bransjen som han setter pris på, som for eksempel å jobbe i team og at lønnen er god.

De Ambisiøse guttene vektlegger både variasjon og penger når de snakker om fremtidig karriere. Dessuten gir de inntrykk av at det også ligger en viss prestisje i å komme inn i et av de store og anerkjente selskapene innenfor den bransjen de søker til.

4.8.4 Interesseorienterte gutter:

Det typiske mønsteret for de Interesseorienterte guttene når det gjelder karriere, er at det skal appellere både til interesser og egenskaper, og i tillegg ha muligheten til å kunne tjene greit. De fremhever sider ved det yrket de kunne tenke seg som passer til dem. Dette kan illustreres ved følgende utsagn fra Erlend: *"... det er vel det jeg kunne tenke meg... det har jeg mest lyst til, ta del i det kunstneriske. På skolen nå lærer vi alle aspektene..."*. Dette utsagnet representerer en som vet hva han kunne tenke seg å jobbe med. Det kan tolkes slik at det han interesserer seg for, er noe han kunne tenke seg å ta del i også når det gjelder fremtidig karriere.

Espen sier: *"Vil heller begynne som løpegutt... Få inn avtaler. Høyt og lavt, litt opp og ned og bort og frem... litt bajas... Balanse mellom bajas og fornuftig"*. Utsagnet gir uttrykk for en som gjerne vil jobbe seg oppover, og lære så mye som mulig. Det kan tolkes slik at han er interessert i den yrkesretningen han har i tankene også på fritiden, og at han derfor ikke har noe i mot å gå gradene. Han trekker frem sider ved denne jobben som passer han, nemlig det å kunne være både litt frempå og samtidig rasjonell.

De Interesseorienterte guttene er opptatt av sider ved en fremtidig jobb som skal passe til dem. De vektlegger at de gjennom sine interesser for faget, og visse egenskaper de har kan gjøre det godt i den karrieren de ser for seg.

4.9 Interesser, lønn, eller fleksible arbeidstider?

I forbindelse med karriere, kom også spørsmålet om hva som er viktig for dem i en fremtidig jobb; interesser, lønn, eller fleksible arbeidstider?

Det typiske mønsteret i kategorien Dobbeltsporjenter når det gjelder hvilket av de tre nevnte kriteriene som er viktige for dem, er at interesse kommer først. I tillegg er det opptatt av å tjene "nok", hvilket ikke må blandes med at lønnsnivå er avgjørende for yrkesvalget deres. Dette kan illustreres ved følgende utsagn fra Christine: *"Interesser kommer først, og så kommer det at det er noe fleksibelt (...), og lønnen kommer helt på sist(...)men jeg kunne jo tenkt meg å heve lønnen"*. Dette utsagnet tyder på at den som forteller er veldig opptatt av at jobben skal være interessant, samtidig som det å kunne tjene bra også er en faktor hun tenker på. Cathrine sier: *"Ja, at jeg... jeg altså jeg interesserer meg for det, jeg kan jo ikke ha en jobb hvor det ikke interesserer meg, det går jo ikke"*. Dette utsagnet kan være et uttrykk for at interesse spiller en stor rolle for den fremtidige jobben til den som forteller.

Caroline sier: *"Det er noe jeg virkelig interesserer meg for (...) Lønna kan man alltid gjøre noe med, det... det er liksom, man kan ta videre utdannelse for å få høyere lønn. Og jeg kan ikke kun tenke på penger heller, så jeg må prøve å finne en mellomting der da, men jeg vil jo si at det med hvor mye jeg tjener spiller inn liksom"*. Dette utsagnet representerer en som synes at interesser er svært viktig i forhold til jobb, men at også lønn er noe som må tas med i betraktning over faktorer som spiller en rolle.

Dobbeltsporjente gir uttrykk for at det er interesser som er det viktigste for dem ved en jobb, mens de også vektlegger muligheten til å kunne tjene gode penger.

Det typiske mønsteret i kategorien Idealistjenter, er at det som er viktig for dem er å kunne Bidra med noe for noen, og de gir uttrykk for at hvor mye de tjener overhodet ikke er viktig for dem. Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Camilla: *"(...) det har jo med å kunne få lov til å være sykepleier og kunne hjelpe folk som trenger hjelp og... ja.. jeg er ikke noe opptatt av at jeg skal tjene så mye som mulig eller sånne ting"*. Dette utsagnet gir uttrykk for at den som forteller ikke er opptatt av lønn og penger, men synes det som er viktig i jobbsammenheng for hennes del, er å kunne hjelpe noen. Det kan tolkes slik at hun er mer opptatt av å hjelpe andre, og gjøre en innsats enn å tjene penger.

Catharina sier: *"Det absolutt viktigste er at det interesserer meg, og at det kanskje til en viss grad at det er noe allmennyttig da, at det... det er en, kan være noen jobber som jeg ser på som litt sånn unyttig da. Også for meg er det overhodet ikke altså, overhodet ingen motivasjon i det hele tatt det med penger"*. Utsagnet representerer en som er tydelig på at penger ikke verken er noe som motiverer henne, eller spiller noen særlig rolle for henne. Hun gir uttrykk for at det som er viktig for henne når det gjelder jobb, er at det er noe interessant, og at det også kan være til nytte for noen. Camilla sier: *"det er veldig fjernt for meg å velge et yrke ut fra hvor mye man tjener... Det er jo veldig, det er jo veldig vanlig grunn for å velge et yrke fordi da har man sjanse til å eh... tjene mye penger... å eh.. ha et yrke som man, eller som man... man gjør greit og sånne ting men at man kunne hatt det kjempe kjempebra og gjort det som passa deg helt perfekt i et annet yrke, det... bare fordi det yrket ikke lønner seg like godt økonomisk for deg ikke sant"*. Dette utsagnet representerer en som distanserer seg fra det å velge yrke ettersom hvor lønnsomt det er økonomisk. Det kan tyde på at den som forteller synes det er viktigere at man har et yrke man synes passer til en, og som man trives i, og ikke drives kun av økonomisk lønnsomhet.

Det kan tolkes slik at Idealistjentene ikke drives av penger i det hele tatt, men heller av ønsket om å hjelpe andre. De fremhever at interesse er en viktig faktor for dem.

Det typiske mønsteret for de Ambisiøse guttene, er at de synes både interesser og lønn er viktige sider ved en jobb. Det gir uttrykk for at det er viktig å like det de skal jobbe med, og at

de samtidig kan tjene penger på det. Dette kan illustreres ved følgende utsagn fra Erik: *"Jeg må like det jeg driver med... I forhold til sånn om det er fleksibel tid og sånn... jeg vet ikke helt. Men det er viktig å tjene litt penger og, men også at det er interessant da"*. Dette utsagnet tyder på at den som forteller er opptatt av både interesser og penger. Han gir uttrykk for at det er viktig for han å jobbe med noe han liker og som han finner interessant, og trekker også frem at han synes penger og lønn også er viktig.

Even sier: *"(...)jeg tror det er... lønn er viktig(...) og at du får litt nye utfordringer hele tiden og sånn, ja... og fleksible arbeidstider det er kanskje litt mer underordnet... i alle fall i starten og når man er i en situasjon der man ikke har kone og barn"*. Dette utsagnet representerer en som er opptatt av lønn i forhold til jobben hans ser for seg, samtidig som han fremhever at det å få nye utfordringer også er viktig. Det kan tolkes slik at dette med utfordringer gjør jobben mer interessant. Eivind sier: *"Lønn og interesse. Lønn er viktigst"*. Utsagnet gir uttrykk for en som er opptatt av både den finansielle siden så vel som interesser i forbindelse med en fremtidig jobb. Han fremhever lønn som spesielt viktig.

De Ambisiøse guttene gir uttrykk for at kombinasjonen av interesser og lønn er det som er viktig for dem av de tre nevnte kriteriene.

Det typiske mønsteret i kategorien Interesseorienterte gutter, er at alle tre kriteriene til dels er viktige. Det kan samtidig tolkes slik at interesse og lønn er faktorer de anser for å være spesielt viktige. Dette kan illustreres ved følgende utsagn fra Espen: *"Viktig å ikke grue seg... at det interesserer... tror jobben passer til meg. Lønn er jo selvfølgelig"*. Dette utsagnet tyder på at den som forteller er opptatt av at jobben skal være interessant, og at det skal være lystbetont å gå på jobb. Han gir uttrykk for at den jobben han ser for seg, er noe han passer til. Samtidig kan det tolkes slik at han også synes lønn er viktig, og at han er opptatt av å tjene "nok".

Erlend sier: *"Jeg vil si at det er en kombinasjon av alle tre"*. Dette utsagnet representerer en som synes at alle de tre nevnte kriteriene; lønn, interesser og fleksible arbeidstider, er viktige deler ved en jobb. Det kan tolkes slik at han ikke vektlegger det ene mer enn det andre, men synes det er viktig med alle tre aspekter.

Det kan tolkes slik at de Interesseorienterte guttene er opptatt av alle tre sidene ved jobben, men at særlig interesser er essensielt. Dessuten gir de uttrykk for å ville ha en god lønn.

4.10 Fellestrekk og ulikheter ved kategoriernes syn på karriere:

Informantenes svar når det gjelder prioriteringer i forhold til fremtidig jobb, kan tolkes slik at det først og fremst er interesser som er viktig. Det er interessant å se at informantene gir uttrykk for at interesser spiller en så viktig rolle i forbindelse med jobb og karriere, mens bare de Interesseorienterte guttene legger vekt på det samme når det gjelder selve utdanningsvalget. De Ambisiøse guttene legger også til dels vekt på sin interesse for faget, men at utdanningsvalget ble tatt på bakgrunn av flere sider. Dette vil ikke si det samme som at de andre kategoriene ikke baserer studievalget også på interesser, men det kan tolkes slik at det er mer uttalt hos de Interesseorienterte guttene. Samtidig kan man si at interesser også er sentralt hos Idealistjentene, bare at deres interesser er å engasjere seg og å hjelpe andre. Både de Interesseorienterte guttene, og Idealistjentene kan sies å være opptatt av interesser aspektet ved utdannelsen sin, men det kommer frem på ulike måter.

At interesse er viktig i forhold til jobb er noe både Dobbeltsporjentene, Idealistjentene, de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene fremhever, og samsvarer med autentisitetssidealet og selvrealiseringskulturen som er tidligere nevnt. Det bygger opp under selvrealiseringsprinsippet, og styrker tanken om at de er autentiske individer. Også det Frønes (2001) skriver om karriere i kunnskapssamfunnet, og hvordan for eksempel mening og selvrealisering er viktige, kan sees i sammenheng med dette. Det kan tolkes slik at interesse kommer såpass godt ut av det, fordi informantene ser det som viktig og meningsfylt å jobbe med noe de synes er interessant. Dette er et hovedpoeng, og viktig i forhold til å føle at man gjør noe man trives med – at dagene fylles med aktiviteter man liker. Ved siden av kommer bonuser som at det er godt betalt, at arbeidstidene varierer litt og så videre. Det generelle trekket er likevel at interesse står øverst, noe som kan tolkes som et mål innen selvrealisering.

Samtidig tolker jeg det slik at lønn spiller inn som en relativt viktig faktor for alle kategorier, med unntak av Idealistjentene som gir uttrykk for at penger ikke spiller noen større rolle for dem. Lønn er ikke det viktigste for Dobbeltsporjentene heller, men det nevnes. Både de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene gir uttrykk for at i tillegg til interesse er lønn noe som har betydning. Det kan derfor tolkes slik at interesser og lønn generelt er viktige

faktorer når det gjelder fremtidig jobb for informantene. Det er samtidig viktig å få med at dette gjelder i jobb og karrieresammenheng, og er ikke nødvendigvis det informantene fremhever når det gjelder utdanningsvalget.

4.11 Familie:

Hvordan snakker de om familie? For de fleste er det et tema, noen ser for seg at de på et eller annet tidspunkt skal gifte seg og få barn, mens for andre er det ikke like sikkert. Det er likevel noe de tar stilling til.

4.11.1 Dobbeltsporjenter:

Det typiske mønsteret for Dobbeltsporjentene er at de ser for seg at skal stifte familie. De gir uttrykk for at det er noe de tenker på, selv om det ikke betyr det samme som at det er noe de ønsker umiddelbart. Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Christine: *"Men, altså det ligger jo alltid der at man... man ser jo for seg at man ender opp i en familiesituasjon men mye rutiner og rammer (...) man trenger nødvendigvis ikke ofre så mye for å ha familie heller tenker jeg. Altså, man kan jo realisere drømmer, man kan jo ta med barna på tur og... man har jo mange muligheter... og ikke være så redd da... for å prøve nye ting, og hvis ikke det går så går det jo ikke, og da prøve noe annet..."*. Utsagnene kan tyde på at den som forteller er opptatt av å ville lykkes både med en spennende karriere, og med et familieliv. Det kan tolkes slik at den som forteller vil kunne satse på to fronter.

Jentene i denne kategorien gir også uttrykk for at selv om de ser for seg et fremtidig familieliv, synes de samtidig at det er viktig for dem å fullføre utdannelsen først. Cathrine sier: *"Jeg tenker jo masse på det (...), jeg er helt fast bestemt på at jeg skal ha meg jobb før jeg får meg et barn... i hvert fall utdanning da eh... før barn. Det ... og før det så kan det skje mye, men hvert fall utdanning og gjerne også prøve å finne meg en eller annen som jeg har lyst til å tilbringe de neste årene med...(?)men at jeg har lyst til å oppleve ting det er i hvert fall sikkert (...) Det er ganske viktig for meg, for det at... Ja... realisert litt meg selv da, tenker jeg"*. Dette utsagnet gir uttrykk for at hun gjerne vil fullføre utdannelsen sin før hun vil ha barn. Hun fremhever at det er viktig for henne å gjøre ferdig studiene, og eventuelt finne seg en jobb før hun begynner å planlegge barn og familie. I tillegg legger hun vekt på at hun vil realisere seg selv først. Caroline sier: *"(...) jeg tenker hvis jeg gjør ferdig utdannelsen først... Og så jobber noen år... Og så hvis jeg da for eksempel tar (...) først da, også jobber noen år"*

og så kan jeg få barn. Jeg vil at det skal... at ting ikke skal komme helt uventet, jeg vil at jeg på en måte skal kunne planlegge når ting skal være for at barnet da skal få mest mulig framtid da(...) jeg er veldig opptatt av at jeg skal ha nok penger til å... Og da trenger jeg å ha en ferdig utdanning(...)". Dette utsagnet gir uttrykk for at hun reflekterer over hvordan hun ønsker at fremtiden skal være i forhold til utdanning, jobb og barn. Det kan tolkes slik at hun er opptatt av å kunne ha en viss kontroll, med dette menes at hun har bestemte meninger om hvordan hun vil ha det. Caroline sier: *"jeg vil ha en utdanning der jeg kan tjene en del penger, men allikevel at jeg vil ha tid til familien min."* Dette utsagnet gir uttrykk for en jente som gjerne vil lykkes på både jobb og familiefrenten. Hun fremhever at det er viktig for henne å ha en god lønn, samtidig som hun vil ha nok tid med familien.

For jentene i denne kategorien kan det tolkes som viktig å stifte familie, de forteller at det er de ser for seg og tenker på. De gir også uttrykk for at de ønsker å fullføre utdannelsen de er i gang med, og helst finne seg en jobb før de stifter familie.

4.11.2 Idealistjenter:

Det typiske mønsteret for Idealistjentene, er at de ikke gir uttrykk for noe sterkt ønske om å stifte familie. De forteller at det ikke er noe de er veldig opptatt av for øyeblikket. Samtidig utelukker de ikke muligheten for at de en gang i fremtiden har lyst på barn. Camilla sier: *"jeg har... ikke et ønske om å få barn da. Så det... og hvis det noen gang skulle bli aktuelt å ha barn så ville det være gjennom adopsjon. Det har jeg... ja det er noe alltid på en måte har stått litt ved, at jeg eh... hvis det skulle være aktuelt med barn, så skal de være adopterte. Eh... kan godt være politiske grunner, er nok mye med en slags omsorg for barn som ikke har foreldre".* Dette utsagnet gir uttrykk for at den som forteller har reflektert over spørsmålet om hvorvidt hun ønsker seg barn. Samtidig kan det tolkes slik at utsagnet gir uttrykk for en som er opptatt av å vise omsorg for andre. Catharina sier: *"... det er ikke så viktig for meg... jeg har jo ikke tenkt til å gifte meg hvert fall... jeg har jo kanskje lyst på barn en eller annen gang men det, det er ikke noe jeg tenker noe særlig på nå i det hele tatt".* Dette utsagnet gir uttrykk for en som ikke vektlegger det å gifte seg og få barn akkurat nå, men som samtidig ikke er fremmed for at hun en gang i fremtiden kanskje har lyst på barn.

Når det gjelder kombinasjonen barn og karriere, er ikke dette noe som de tenker mye på ennå. Camilla sier: *"så er det (latter) så langt fram da at... at jeg har ikke tenkt noe mer på det enn*

at jeg forstår at det er en vanskelig kombinasjon". Dette utsagnet kan tyde på at den som forteller har vært innom tanken på å stifte familie, og på hvordan det er å kombinere barn med den typen jobb hun ser for seg, men at hun eventuelt ser for seg dette er ganske langt inn i fremtiden. Catharina sier: *"jeg har ikke tenkt på det som noe særlig problem enda hvert fall"*. Det kan tolkes slik at tanken om å stifte familie ikke er veldig sterk på det nåværende tidspunkt. Samtidig er dette noe som kan forandre seg fort.

For jentene i denne kategorien kan det tolkes slik at de er veldig opptatt av karrieren de vil ha, og hvordan de kan bidra i arbeidslivet. De gir ikke uttrykk for at fremtidig familieliv er noe de tenker spesielt mye på nå, selv om det kan være at dette forandrer seg i fremtiden.

4.11.3 Ambisiøse gutter:

Det typiske mønsteret i kategorien Ambisiøse gutter, er at ser for seg at de kommer til å stifte familie i fremtiden. De gir uttrykk for at selv om det ikke er noe de tenker veldig mye på nå, så er de noe de likevel ser for seg at kommer. Erik sier: *"Jeg tenker ikke på det akkurat nå nei...(latter)Jeg er fortsatt ganske ung så... men vet vel at det kommer en gang (latter) men det er ikke noe jeg har planlagt. Jeg har lyst til å stifte familie, og barn og sånne ting ja. Men ikke før jeg er ferdig utdanna og har en jobb liksom. Må ha penger til å forsørge familien."*

Dette utsagnet gir uttrykk for at det er en gutt som tenker seg at han kommer til å stifte familie etter hvert, det er i alle fall noe han tenker seg at han kommer til å gjøre. Samtidig kan det tolkes slik at han synes det er viktig å ha fullført utdannelsen og være i jobb først. Han fremhever også at den finansielle siden, og sier at han vil ha nok penger så han kan forsørge en fremtidig familie. Dette kan sees i sammenheng med Idealistjentene, som også er svært karrierefokuserte, men som ikke gir uttrykk for at det å stifte familie er noe de planlegger spesielt. Både Idealistjentene og de Ambisiøse er opptatt av sin fremtidige karriere, men det er bare de Ambisiøse guttene som ser for seg at de kommer til å stifte familie i tillegg.

Even sier: *"(...) det er sikkert noe jeg kommer til å gjøre en gang i tiden, men jeg har... det er ikke noe jeg er så veldig ivrig etter å få til med det første(...) jeg har jo lyst på familie en gang i framtiden ja"*. Dette utsagnet gir uttrykk for en gutt som ser for seg at han en dag kommer til å stifte familie, samtidig som dette ikke er noe han er veldig opptatt av akkurat nå. Likevel kan det tolkes slik at det er noe han ser for seg, og vil ha på sikt. Even sier videre: *(...) jeg har jo alltid tenkt at jeg kommer til å få barn liksom, så jeg ser vel egentlig det for meg, jeg gjør*

det(...)". Dette utsagnet gir uttrykk for en gutt som ser for seg at han kommer til å få barn og stifte familie, og forteller at det er noe han alltid har sett for seg. Eivind sier: *"Langt fremme... Må vel ha det en gang"*. Dette utsagnet gir uttrykk for en gutt som tenker seg at han kommer til å stifte familie. Det kan tolkes slik at det ikke er noe han er opptatt av nå, men det er noe som ligger der, og som han ser for seg at hører med.

For guttene i denne kategorien er fremtidig familieliv noe de ser for seg, men ikke noe de tenker eller planlegger spesielt akkurat nå.

4.11.4 Interesseorienterte gutter:

Det typiske mønsteret i denne kategorien er at de ser for seg å gifte seg og få barn. De tenker seg et tidspunkt hvor de synes det kunne passe å stifte familie. Erlend sier: *"Ja, egentlig... liker liksom å ha en plan... ja, jeg ser for meg det. Med tanke på det yrket du har valgt... alt er liksom ikke noe dårlig eller bra tidspunkt å få barn på (?) vil være litt etablert først... slutten av 20 åra, da kunne jeg tenke meg å ha unger og giftet meg... to eller tre unger... (latter) Vet ikke om det er mest jenter som tenker på sånn jeg"*. Dette utsagnet gir uttrykk for at gutten har tenkt over det med barn og familieliv. Han understreker at han gjerne vil være etablert før han vil ha barn. Det kan tolkes slik at han har tenkt ganske mye på det, og han fremhever at han liker å planlegge. Han gir uttrykk for å være bevisst på at han er opptatt av temaet. Her kan man se en likhet mellom de Interesseorienterte guttene og de Ambisiøse guttene. De ser for seg at de kommer til å stifte familie i tillegg til karrieren. Dette er også noe som Dobbeltsporjentene ser for seg, mens Idealistjentene først og fremst gir uttrykk for å ville satse på en karriere.

Espen sier: *"Skal ikke ha noe før om 10 år (...). Skape seg et navn, ikke ha noe jeg føler at jeg svikter... Gifte seg og få barn, ha noen å skjemme bort... Jage først, så roe meg ned(...) Vil helst ha det ferdig først. Hvis jeg har skaffet meg et navn, kan man trekke seg tilbake"*. Dette utsagnet gir uttrykk for at denne gutten gjerne vil skaffe seg en karriere først, og så stifte familie. Han fremhever også sider ved det å gifte seg og få barn som det å kunne stille opp, og skjemme bort. Følgende utsagn fra Erlend kan tyde på at han har tenkt gjennom hvordan han vil organisere seg i forhold til karriere og fremtidig familieliv: *"Vil jo prøve å balansere det... kommer nok til å jobbe mer når jeg ikke har barn enn når jeg har barn. At man kanskje blir*

mer selektiv, hvilke prosjekter man vil gjøre når man har barn... Tenker jeg kommer til å ta permisjon da... det kommer jeg absolutt til å gjøre”.

For guttene i denne kategorien kan det tolkes slik at de ser for seg fremtidig familieliv på et visst tidspunkt, og at dette er noe de har tenkt på. Å stifte familie er noe de ser for seg, og det kan virke som at guttene i denne kategorier er opptatt av at det helst skal skje etter at de er ferdig med utdannelsen, og har kommet i jobb. Det er med andre ord ikke særlig store forskjeller mellom guttene i utvalget når det gjelder dette. Både de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene gir uttrykk for at de ser for fremtiden med både en spennende karriere og et familieliv.

4.12 Fellestrekk og ulikheter ved kategoriernes syn på familie:

Informantenes svar når det gjelder familie og fremtidig familieliv har både fellestrekk og ulikheter. Dobbeltsporjentene og Idealistjentene skiller seg fra hverandre i forhold til ønsket om å stifte familie, og spesielt hvor mye de ser det for seg, eller tenker på det. Mens Dobbeltsporjentene ser for seg at de skal ha barn, er det ikke nødvendigvis slik for Idealistjentene. Selv om de alle gjerne vil gjøre ferdig utdannelsen sin og skaffe seg en jobb, er ulikheten altså at jentene i den ene kategorien ser for seg barn og familie i tillegg, mens jentene i den andre kategorien ikke nødvendigvis har de samme planene. Dobbeltsporjentene vil gjerne ha både karriere og familieliv, mens Idealistjentene vektlegger karrieren. Dette kan her sees i sammenheng med trekk som Nielsen og Rudberg (2006) viser til, både til ”både – og” gruppen og også til de studiene de trekker frem som omhandler blant annet innpass av barn og en fremtidig karriere (Nielsen og Rudberg 2006:275).

De Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene har til felles at de ser for seg at de i fremtiden kommer til å stifte familie, og at dette er noe de gir uttrykk for at ”hører med”. Det hører på en måte med i slik de ser for seg fremtiden sin. Samtidig er det også slik at de gjerne vil både gjøre ferdig utdannelsen sin, og komme i arbeid før det blir aktuelt å stifte familie.

Informantene i disse kategoriene fremhever at det er viktig for dem både å fullføre utdannelsen, og gjerne være i jobb før de får barn. Å ha nok tid, og penger er argumenter de presenterer for å underbygge dette synspunktet. Dette kan også være en form for

familieorientering, ved at de vil legge grunnlaget for et godt familieliv både økonomisk og tidsmessig.

4.13 Konklusjon:

Interesser er viktig for alle kategorier når det gjelder fremtidig karriere, det er også viktig at det er noe de synes er meningsfullt for dem. Lønn spiller inn som en mer eller mindre faktor, det er for mange viktig, og det spesielt Idealistjentene som gir uttrykk for at penger ikke spiller noen større rolle i forhold til karrieren.

Med unntak at Idealistjentene som gir uttrykk for at fremtidig familieliv, og kombinasjonen barn og karriere ikke er noe de er særlig opptatt av for øyeblikket, er de andre kategoriene enige om at de helst vil gjøre ferdig utdannelsen før det er aktuelt å stifte familie. Her kan det tolkes slik at det er et annet mønster enn i del I, ved at det er større skille på tvers av kjønn når det gjelder syn på karriere og fremtidig familieliv. Dobbeltsporjentene vil gjerne ha både karriere og familie, mens Idealistjentene, for tiden, fokuserer særlig på en fremtidig karriere og har ingen spesielle planer om å stifte familie. Det kan være det vil bli aktuelt på lengre sikt, men nå er de opptatt av karrieren. Idealistjentene og de Ambisiøse guttene var tidligere like på flere punkter, blant annet med hensyn til jobb og karriere, mens de i del II har blitt forskjellige. Dette kan si noe om kjønn – det kan være at disse jentene og guttene ulike måter å reflektere over balansen mellom karriere og familieliv på.

4.14 DEL III: Perspektiver på studievalg og likestilling

For å få diskusjonen mer inn på dette med planlegging, hvordan de i dag ser for seg at de gjerne vil ha det i fremtiden, kom ideen om å presentere to konstruerte historier, og siden diskutere dem. Ved å forholde seg til dem, kom det frem tanker og refleksjoner omkring temaet karriere og familieliv. Dette fordi de av informantene som så for seg barn, gjerne antok at det ville være aktuelt innen en ti års periode, samtidig som de ville ha en karriere.

Informantene ble presentert for to historier som la vekt på en tradisjonell forståelse av utdanning og andre fremtidsrettede valg. Dette ble spissformulert for å få fram reaksjoner, og ideen bak var å få fram informantenes tanker og refleksjoner rundt akkurat denne tematikken. Som utgangspunkt for å studere informantenes forestillinger og tanker rundt både karriereplaner, fremtidig familieliv, samt hvordan dette kan la seg kombinere, skal vi se

nærmere på kommentarer som informantene har kommet med til to historier de har fått opplept. Noe av poenget med å presentere historiene var å åpne opp for informantenes egne tanker og refleksjoner rundt dette med utdanningsvalg, karriereplaner og balansen mellom det å ha en karriere samt et familieliv.

Historiene handler om henholdsvis en mannlig aksjemegler med hjemmeværende kone og god lønn, samt en kvinnelig lærer som jobber mindre og tjener mindre. Historiene er fiktive, og er tatt med i intervjusituasjonen for å få frem konkrete reaksjoner på de to respektive måter å ordne seg på, og i tillegg eventuelle forslag til andre måter man kan ordne balansen mellom karriere og familie på. Ved å høre på de to historiene, inviteres informantene til å komme med egne kommentarer og refleksjoner om et tema som de selv har eller kommer til å få befatning med. Historiene inneholder to ulike utviklingsforløp, hva angår prioriteringer. Ved at de er såpass ulike, er tanken at informantene har et klart utgangspunkt for enten å si seg enig, eller distansere seg. Det kan også være en god måte å få i gang en dialog på, en dialog som i denne sammenheng handler om valg av ulik karakter, eksempelvis hvordan balansegangen mellom det å ha en karriere og samtidig et familieliv med alt det innebærer (Thagaard 2005:61).

Blant annet kan det tolkes slik at fortellingen om likestilling er står sterkt, og at dette er noe informantene på den ene eller den andre måten forholder seg til. Det er et ganske ”allment” prinsipp i vårt samfunn at man skal kunne dele på oppgaver, og at man uavhengig av kjønn skal ha like muligheter. Dette er noe som man forholder seg til, denne fortellingen om hvordan ting skal være, er i stor grad med på å påvirke. Siden det oppfattes som moderne og ”riktig” å være inneforstått med dette prinsippet, er det noe man forholder seg til, tar til seg og eventuelt bringer videre.

4.15 Konstruerte historier:

Videre følger historiene som informantene ble presentert for:

”Kristian visste fra han var svært ung at han ville jobbe med finans, og så for seg å bli partner i et meglerfirma. Muligheten for å ta deler av utdanningen i utlandet så han på som positivt, både for å lære språk og for å knytte kontakter i forhold til videre karriere. Som aksjemegler er mye avhengig av egen innsats, og det var forventet at man jobbet mye utover vanlig arbeidstid. Bonusen var en høy inntekt som gjorde at han kunne holde høy levestandard og

etablere seg med bolig og fritidseiendom i ung alder. Heldigvis for han hadde han en forståelsesfull samboer som tok seg av familien og hjemmet. Noe som klart var nødvendig hvis han skulle nå sine mål”.

”Kari var den type jente som tidlig visste at hun ønsket seg barn i ung alder, og valgte derfor å utdanne seg til lærer i småskolen. Det var ikke bare med tanke på å jobbe med barn, men muligheten for lange ferier til å være mest mulig hjemme med egne barn. Muligheten for å kunne jobbe deltid var også gode innen dette yrket, og hun trengte heller ikke å flytte langt for å få utdannelsen. Ulempen ved dette valget var lav lønn, og muligheten for fast stilling var ikke så store i første omgang. Men hun ønsket å gifte seg, og da ville de være to om å forsørge familien”.

4.16 Reaksjoner på historiene:

I forhold til historiene er det reaksjonsmønstre som gjentar seg på tvers av kategoriene, og da spesielt når det gjelder viktigheten av å velge etter egne ønsker og behov. Så lenge man velger noe man av en eller annen grunn har lyst til, er det greit. Her er både Dobbeltsporjentene, Idealistjentene, de Ambisiøse guttene, og de Interesseorienterte guttene nokså enige. Å ta et valg som baseres på et genuint ønske, er noe som også som kan relateres til blant andre Frønes (2001), og det han skriver om aktørenes preferanser. Taylor (1998) skriver om autentisitetens etikk, og Giddens (1991) skriver om det sen moderne samfunnet og viktigheten av å ta valg.

Informantene i de fire kategoriene tar i stor grad avstand fra den helt tradisjonelle måten å ordne fremtiden på. Samtidig ser de poenget med å gjøre det på den måten – dersom det er det vedkommende virkelig ønsker. Dette kan illustreres med følgende utsagn fra Cathrine: ”*altså da er det på en måte mannen som får realisert seg selv, og ikke kona... for det er vel ikke vanlig at en kone gir seg fullt hen og bare ja, ja, ja jeg tar vare på alt mulig, og så gjør du akkurat som du vil, og... gjør som du vil liksom... det tror jeg ikke er vanlig. Det er noen sånne sikkert... jeg tror det er mer vanlig det at man tar litt deler, altså, at mannen... begge to tar del i familieomsorg og begge to får ha en jobb og sånn da, at det er mer vanlig. Akkurat det med at, at hun valgte å bli førskolelærer fordi hun ville være sammen med barna sine, er jo et verdivalg hun gjorde. Noe av det samme poenget kan også illustreres gjennom følgende utsagn fra Camilla: ”Jeg synes det er riktig at man velger en jobb som passer en best ... det er*

viktig å se på sine egne egenskaper i stedet for hva jobben har, eller jobben har å tilby av andre ting da... hvis man er lykkelig med å være hjemmeværende mor så selvfølgelig... Det er bare at jeg har litt vanskelig for å se for meg at det er det ideelle livet fordi det ikke er noe for meg i det hele tatt men altså, jeg synes jo at man skal ta, at man skal velge ut fra hva man vil og føler og... ”. De vektlegger at de selv ikke kunne tenke seg å velge på denne måten, men sier at de respekterer et slikt type valgt dersom det er genuint fra den som tar valget.

Informantene mener at ønsket om å organisere seg slik som personene i de konstruerte historiene må være sterkt fra den det gjelder, og begge parter må være enige om å ha det slik. Dette gjelder for informantene i samtlige kategorier, og kan illustreres med utsagn fra Even: *”jeg synes det er helt greit, hvis man er på en måte så, sånn som disse her de er jo ikke akkurat... de er jo veldig bevisst på hva de vil med livet... Det er veldig forskjellige ting, men det er det de vil, og det er... da synes jeg det er helt ok, og så går de etter det. Og så går du etter det, da er det kjempebra, da er det da du er lykkelig”*. Også dette utsagnet fra Erlend kan tyde på at dersom vedkommende ønsker å planlegge på denne måten er det greit, så lenge det er det de vil: *”God plan, fordi de ønsker det. Gjøre det man vil”*.

Hvordan kan man så se deres fremstillinger av nettopp dette, deres verdier og rollemodeller? I forhold til utdanningsvalg og fremtidsplaner, og de konstruerte historiene, er holdninger til likestilling også interessant. Ettersom informantene alle er i gang med høyere utdanning, kommer det kanskje ikke uventet at de alle har karriereplaner. Samtidig ønsker flere seg et fremtidig familieliv med mann/kone og barn. De har tatt bevisst grep for å forvalte sin fremtid i tråd med sine egne ønsker.

Det kan tolkes slik at blant både Dobbeltsporjentene, Idealistjentene, de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene høster den første historien noe mer ”anerkjennelse” enn den andre historien. En av årsakene til dette kan tenkes å være at den første historien utviser en stor grad av selvrealisering, det er å satse på egne prosjekter og utfylle sitt potensial som preger fortellingen, noe som informantene gir uttrykk for er positivt. Det er ikke det at de nødvendigvis, heller sjelden, er helt enig i måten han har valgt å ordne seg på, men tankegangen bak fremgangen er verdsatt. Historien viser en som går etter det han ønsker, og har en klar plan med det han foretar seg. Den andre historien som legger opp til en langt mer passiv rolle i forhold til egen karriere og fremgang i yrkeslivet, fører til andre reaksjoner hos informantene. De synes det er greit hvis det er slik vedkommende virkelig har lyst til å ha det,

men tar samtidig litt avstand fra den de anser for å sette egne behov litt til side. En av grunnene til dette, kan tenkes å være at det strider mot det selvrealiseringsprinsippet som står sterkt. Det er greit å ville innordne seg på den ene eller den andre måten, bare det er noe som kommer fra individet selv, noe som virkelig ønskes, og som ikke minst oppleves som noe genuint.

Brusdal og Frønes (2000) skriver om å finne frem til det man har lyst til å gjøre, og som er i overensstemmelse med en selv, og som oppleves som meningsfullt. Frønes (2006) skriver at valg kan bidra til personlig realisering. I følge Taylor (1998), er det viktig å være tro mot seg selv. Nyeng (2000) skriver om det å ha fokus på individet, og at man må finne seg selv. Disse perspektivene kan sees i sammenheng med slik som informantene kommenterer de konstruerte historiene, samtidig som informantene understreker de teoretiske perspektivene.

Det kan tolkes slik at informantene godtar selvrealisering som en veldig viktig verdi når de kommenterer historiene. De går så langt som at de godtar selvrealisering som en grunn til å velge noe, også at den andre parten innorder seg – så lenge det er slik begge ønsker å ha det.

Prinsippet om å realisere sitt potensial, og gjøre noe man har lyst til står relativt sterkt blant informantene i samtlige kategorier. Dersom grunnlaget er noe som oppleves som en realisering av selvet, er det nesten sånn at man kan jobbe med hva som helst og ordne og organisere seg som man vil – det viktige er grunnen til at noe gjøres. Det er legitimt å oppgi at man vil realisere seg selv og utvikle seg selv som grunn til å velge noe. Det er imidlertid dette, og nesten dette alene, som gir en ”gyldig” grunn til å foreta et valg.

4.17 Konklusjon:

Det kan tolkes slik at informantene ser for seg at rekkefølgen skal være først karriere, så familie. Dessuten er de i en fase der de studerer og er innom forskjellige fag, som kan gi dem en pekepinn på hvordan fremtidige jobber kan se ut. Kanskje er det med å stifte familie ennå langt fremme for dem, de føler kanskje at det er letter å forholde seg til karriere, i og med at det er noe der for så vidt allerede er i gang med å legge fundamentet for.

Både Dobbeltsporjentene, Idealistjentene, de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene er opptatt av at de etter utdannelsen skal ut i arbeidslivet. De har valgt ulike studier

med ulike karrieremuligheter, men de har til felles ønske om å jobbe med noe de synes er spennende. Hva som oppleves som en givende yrke, og som er interessant er litt forskjellig mellom kategoriene. Dobbeltsporjente gir uttrykk for å ville ha både en karriere og stifte familie, mens Idealistjente er mest opptatt av karriere og hvilken jobb de vil ha. De Ambisiøse guttene er opptatt av karrieren, men ser for seg at de skal gifte seg og få barn i fremtiden. Det gjør også de Interesseorienterte guttene som i tillegg til å ville ha en spennende jobb, har tenkt på når de kunne tenke seg å stifte familie.

Det er altså til dels ulike prioriteringer når det gjelder karriere og fremtidig familieliv, men også fellestrekk. Et viktig fellestrekk i forhold til karriere, er at interesse kommer øverst på listen over kriterier på hva som er viktig i jobbsammenheng. Det er kanskje ikke overraskende at mange synes at interesse er en viktig faktor. Det kan tyde på at det er viktig for informantene å jobbe med noe de interesserer seg for, og som de tenker seg at de kan gjøre det bra innen.

Blant informantene i de fire kategoriene er det nokså stor enighet om at det er et viktig prinsipp å være autentisk, å følge sine ønsker. Det kan tolkes slik at informantene synes at det å ta valg på bakgrunn av noe man virkelig ønsker, kan beskrives som et godt valg. De fremhever sider ved en valgprosess som å være bevisst på hva man vil, ha ønsker og ideer for hvordan man vil ordne seg, og så gjennomføre dette. På denne måten gir de uttrykk for at mange måter å ordne livet sitt på er greit, så lenge den det gjelder oppfatter det som autentisk.

Noe av det som informantene i de fire kategoriene har fortalt om sine egne studievalg, reflekteres også i deres reaksjoner på historiene.

5 Oppsummering av analysen:

I denne delen vil jeg poengtere og oppsummere denne studiens hovedfunn og mønstre – det vil si likheter og skillelinjer – jeg finner.

- I beslutningsprosessen rundt et utdanningsvalg, kan det handle om mer eller mindre reflekterte valg. Imidlertid er det flere faktorer ved valg av utdanning som de ulike kategoriene representerer: interesser, evner og egenskaper, sosiale relasjoner og karrieresperspektiv. Dette er alle faktorer som kan hevdes å være viktige deler i en beslutningsprosess, og også som direkte påvirkende faktor til utdanningsvalg. Samtlige grupper kan sies å være både ambisiøse og opptatt av både studier, og fremtidsplaner.
- Det kan tolkes slik at det handler om selvrealisering i fire ulike former, som kommer frem gjennom de ulike idealtypene. Disse er til dels kjønnsbasert, og fører til at de reflekterte valgene hos jentene får en annen form enn de reflekterte valgene hos guttene, og at jentene forholder seg til familien (enten ved å avvise eller tilpasse) mens guttene tar for gitt at skal ha både og. Dette kan underbygges av følgende mønster fra de fire kategoriene:

Dobbeltsporjenter: Den typiske mønsteret i denne kategorien er at hun synes det er viktig å kunne realisere seg selv. Hun har valgt en utdanning som ikke nødvendigvis var det opplagte førstevalget da hun skulle velge, men som hun nå synes passer godt til henne. Hun trekker frem at utdanningen er anvendelig og at hun kan jobbe med mye forskjellig. På sikt ser hun for seg å stifte familie, men hun vil gjerne ha fullført utdannelsen først.

Idealistjenter: Det typiske mønsteret i denne kategorien er at hun har valgt utdanning med tanke på fremtidig yrke. Hun vet hva hun har lyst til å jobbe med, og vektlegger et ønske om å kunne bidra, og til å hjelpe andre. Hun trekker frem at hun har valgt akkurat denne utdannelsen med tanke på fremtidig karriere og har planer for hva hun ønsker å jobbe med. Hun har ikke spesielle planer om å stifte familie, selv om det heller ikke utelukkes helt.

Ambisiøse gutter: Det typiske mønsteret i denne kategorien er at han har valgt utdanning basert på sine evner innen faget, men også med tanke på fremtidig karriere. Han trekker frem at utdannelsen i seg selv er spennende, at han er flink i de fagene det gjelder. Denne utdannelsen kan lede frem til en karriere han ser for seg, men mulighet for å tjene gode penger

og innebære status. Han ser for seg at han skal stifte familie, men vil gjerne fullføre utdannelsen og få jobb først.

Interesseorienterte gutter: Det typiske mønsteret i denne kategorien er at han valgt studier og fremtidig yrke etter interesser og egenskaper han har. Han er opptatt av at utdannelsen gir han mulighet til å jobbe med prosjekter der han får brukt sine egenskaper og som også er interessant. Dessuten ser han for seg at han kan ha mulighet til å tjene gode penger. Han ser for seg at han skal stifte familie.

Når det gjelder Dobbeltsporjentene og Idealistjentene er det et klarere skille i forhold til de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene når det gjelder karriere og det å stifte familie. Mens Dobbeltsporjentene ser for seg begge deler, de vil både ha en karriere og de ønsker å stifte familie, legger Idealistjentene stor vekt på sin fremtidige karriere og hvordan de best kan bidra på den fronten. Både de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene er opptatt av en karriere, og samtidig ser de for seg at de kommer til å stifte familie. Det er med andre ord større forskjell når det gjelder spørsmålet om fremtidig karriere og fremtidig familieliv mellom Dobbeltsporjentene og Idealistjentene, enn det er mellom de Ambisiøse guttene og de Interesseorienterte guttene.

Det kan være slik at jentenes selvrealisering er tettere knyttet opp til å gjøre noe for andre, mens guttenes selvrealisering er tettere knyttet opp mot ”å vinne en konkurranse”. Kan det være slik, satt på spissen, at mens guttene gir uttrykk for å være ambisiøse gjennom å ”vinne”, eller å gjøre det godt i en bestemt jobb, eller bransje, gir jentene uttrykk for å være ambisiøse gjennom ”å redde verden”? Dette kan synliggjøres for eksempel gjennom arbeid – familie – balansen; er det tilfeldig at de karriereorienterte jentene ”avviser” familie, mens de karriereorienterte guttene gjerne vil ha familie – bare etter at de er etablert? Det kan være tilfeldig, men det kan også tenkes å være kjønnsrelatert. Det kan tenkes at samtlige kategorier er ambisiøse, om enn på hver sin måte, og at måten det kommer til uttrykk på kan ha noe med kjønn å gjøre.

- Er det slik at de samme valgene gis nye begrunnelser? Med andre ord – er det slik at verdier som å realisere sitt potensial er en grunn til å velge studier? Og med det som følge at både kjønnstradisjonelle studier, og andre alternativer [andre utdanninger] kan begrunnes likt?

Det kan virke som om det å ha mulighet til å realisere seg selv og sitt potensial er sentralt når det gjelder utdanningsvalg. Dette valget kan begrunnes på ulike måter, men det kan tolkes slik at det er viktig at valget oppleves som genuint, det vil si at det er noe som vedkommende har lyst til. Ved at det er et genuint ønske eller tanke bak utdanningsvalget, kan det tolkes slik at utdanningen oppleves som meningsfull.

Det er ikke fordi ”det passer til jenter, eller det passer til gutter” som oppgis som svar, men heller at det er noe som passer til dem fordi det på en eller annen måte reflekterer hvem de er. Valget av utdanning kan være med å fremheve sider ved dem, og de gir uttrykk for at det er svært viktig at det er noe de synes er meningsfullt og som de opplever som interessant.

Det kan være at tradisjonelle utdanningsvalg begrunne på andre måter enn tidligere²². De ulike kategoriene reflekterer, som hos Schreiner og Sjøberg (2006), ulike sider ved utdanningsvalg og fremtidsperspektiver og fremtidsplaner. Jeg tolker det imidlertid slik at hver kategori gir uttrykk for selvrealisering og er opptatt av å bruke mulighetene de har til å utvikle seg selv og sitt potensial.

²² (jf. Hegna (2005) i innledningen).

6 Intervjuguide

•1. Valg

Bakgrunn – foreldre og holdninger til utdanning

Interesser, evner og anlegg

Erfaringer – foreldreverdier, erfaringer fra skolen (som eksempelvis fagprestasjoner)

•2. Interesser og selvrealisering

Hobby og interesser

Felles interesser

•3. Fremtidig jobb (som eksempelvis om utdannelsen var på grunn av fremtidig jobb)

Hva er viktig i jobb: Lønn, arbeidstid eller interesser?

•4. Forløpet

Hvordan ser de for seg organiseringen? Fullføre utdanning, så jobbe etc.?

Tilbake til interesser og selvrealisering – eksempelvis tanker om prosjekter eller reiser de gjerne vil ha gjennomført utenom studier og jobb.

•5. Fremtidig familiesituasjon

Giftemål, barn – tenker de på det ennå?

Hvordan ser de eventuelt dette i forbindelse med fremtidig jobb og karriere?

Tilspasning til jobben?

Hvor godt planlagt er fremtiden?

Har guttene eller jentene mer bestemt seg?

7 Referanseliste

Beck, Ulrich (1997), *Risiko og frihet*. Fagbokforlaget

Brusdal, Ragnhild, Ivar Frønes (2000), *På sporet av den nye tid*. 3. opplag, 2001.
Fagbokforlaget

Fog, Jette (1994) 2004, *Med samtalen som utgangspunkt*. 2. utgave, 2005. Akademisk Forlag

Frønes, Ivar (2001), *Handling, kultur og mening*. 2.opplag, 2003. Fagbokforlaget

Frønes, Ivar (2006), *Annerledeslandet. Om framtid og utviklingstrekk i Norge*. 2. utgave,
2006. Gyldendal Norsk Forlag

Giddens, Anthony (1991), *Modernity and Self- Identity*. Blackwell Publishers

Goffman, Erving (1992), *Vårt rollespill til daglig*. 2. utgave. Pax

Hegna, Kristinn (2005), *"Likestillingsprosjektets" barn. Endringer i kjønnsforskjeller blant ungdom fra 1992 til 2002*. NOVA Rapport 21/05.

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring

Nielsen, Harriet Bjerrum, Monica Rudberg (2006), *Moderne jenter*. Universitetsforlaget

Nyeng, Frode (2000), *Det autentiske mennesket*. Fagbokforlaget

Taylor, Charles (1998), *Autentisitetens etikk*. 3. opplag, 2002. 4.opplag, 2003.. Cappelen
Akademiske Forlag

Thagaard, Tove (2003), *Systematikk og innlevelse*. 2. utgave, 2003. 2.opplag, 2004.
Fagbokforlaget

Schreiner, Camilla, Svein Sjøberg (2006), *Jeg velger med naturfag! (...Hvem gjør egentlig det?)*, Rapport skrevet på oppdrag for Norges forskningsråd formidlingsprogram.
Universitetet i Oslo

8 Andre referanser

<http://buv.utdanningsdirektoratet.no/index.db2?id=375> (Lest desember 2008)

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article2765136.ece> (Lest januar 2009)

www.ssb.no/utdanning_tema/ (Lest februar 2009)

<http://www.ssb.no/emner/04/02/40/utuvh/> (Lest februar 2009)

<http://no.wikipedia.org/wiki/Idealtipe> (Lest februar 2009)

Antall ord i oppgaven: 34295 (fra og med innledning til og med oppsummering).

34947 (med fotnoter og sluttnoter).

”Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt”.

